ΤΑΞΗ, ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου:
Ἕνα Φλαμανδικό πανηγύρι τοῦ Isaac Claesz van Swanenburg (1537-1624)

Τάξη, Ἐξουσία
καί
Κοινωνικός Ἀνταγωνισμός

Τίτλος: ΤΑΞΗ, ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Ἀθήνα Νοέμβριος 2015

Συγγραφέας: ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ

Ἔκδοση: ΑΡΧΕΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΑΡΧΕΙΟΘΗΚΗ

Σαριπόλου 8 - Ἀθήνα - Τ.Κ. 106 82

Τηλ. Ἐπικοινωνίας 69 73 799 207

ISBN 978-960-9617-02-4

Τάξη, Ἐξουσία
και
Κοινωνικός Ἀνταγωνισμός

(ΔΟΚΙΜΙΟ)

ΕΚΔΟΣΗ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΝΑΡΧΙΚΗ ΑΡΧΕΙΟΘΗΚΗ

Αὐτός πού ἐμμένει σέ ἕνα ὑψηλό ἰδανικό,
στέκει ἀκλόνητος στήν ἀπόφασή του,
παρά τίς κραυγές τοῦ ὄχλου καί τίς ἀπειλές τῆς ἐξουσίας.
Ὁράτιος

Πρόλογος

Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἔχει γραφτεῖ μέ ἕναν ἰδιαίτερο τρόπο, καθοριζόμενη ἀπό δύο τάσεις.

Ἡ μία συνιστᾶ τήν δημιουργικότητα πού ἐκφράζεται ἀπό τήν ἐνεργητική στάση τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νά διερευνήσουν ἀκόμη καί τήν παραμικρή πτυχή τῆς ὕπαρξής τους καί τοῦ περιβάλλοντός τους, νά κατανοήσουν, νά προσδιορίσουν καί νά ἐπαναπροσδιορίσουν πράγματα καί καταστάσεις, νά γνωρίσουν καί νά ἐμβαθύνουν, χωρίς τό ἐλάχιστο ἴχνος ἰδιοτέλειας, ἀλλά ἔχοντας ἀφιερωθεῖ στήν προβολή, ἐξάπλωση καί ἑδραίωση αὐτοῦ πού ὀνομάζεται καλό γιά ὅλους.

Ἡ ἄλλη συνίσταται ἀπό μία παγιωμένη κατάσταση, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀποδοχή τῶν πραγμάτων καί τῶν καταστάσεων «ὡς ἔχουν». Ἐδῶ, δέν ὑπάρχουν τά χαρακτηριστικά πού προαναφέρθηκαν καί τά ὁποία ἀφοροῦν τήν πρώτη τάση. Ἐννοεῖται πώς ἀχνές σκιάσεις πού ὁμοιάζουν μέ ὁρισμένα ἀπό τά ὅσα ἐκδηλώνονται μέ τήν πρώτη τάση εἶναι δυνατόν νά ἐμφανιστοῦν περιστασιακά καί ἀποσπασματικά καί ἐδῶ, χωρίς ὅμως νά μποροῦν νά προσδώσουν τήν συνέχεια καί τήν ποιότητα πού ἀπαιτεῖται γιά τήν δημιουργική καί ἀδέσμευτη ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀπό τήν δεύτερη τάση προέρχονται ἤ συντηροῦνται τά περισσότερα ἀπό τά δεινά πού ταλανίζουν τόν πλανήτη καί ὅλες τίς ὑπάρξεις πού ζοῦν σ᾽ αὐτόν. Πλῆθος ἀνθρώπων εἶναι διατεθειμένο, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση διαφόρων ἐξωτερικῶν καί ἐσωτερικῶν καταστάσεων,

νά οἰκειοποιηθεῖ ἕνα φαινόμενο τό ὁποῖο ἐμφανίσθηκε σέ ἕνα δεδομένο χρόνο καί μέ ὁρισμένο τρόπο. Αὐτή ἡ ἀποδοχή-οἰκειοποίηση μπορεῖ νά σταθεροποιηθεῖ μέσα ἀπό τήν συνεχῆ ἐπανάληψη. Ἡ εἰκόνα καί ἡ αἴσθηση τῆς βεβαιότητας μέ τήν ὁποία διαφημίζεται καί διαδίδεται, διεκδικώντας καί καταλαμβάνωντας τήν θέση ἑνός θεσφάτου, δέν ἐπιτρέπει τήν ἐκδήλωση, ἀμφισβητήσεων ἤ ἐνδοιασμῶν. Μ' αὐτό τόν τρόπο κατέχει τήν θέση τῆς μηδέποτε μεταβαλλόμενης οὐσίας, ἐπέχοντας θέση ἀπόλυτης ἀλήθειας, ὅσο καί ἄν ἡ ἴδια ἡ ζωή τήν διαψεύδει μέ πολλούς καί διαφορετικούς τρόπους καί συνήθως μέ οὐρανομήκεις κραυγές.

Εἶναι βέβαιο, πώς στήν δεύτερη περίπτωση ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἕνα σοβαρό ἐμπόδιο, τό ὁποῖο καθιστά ἀδύνατη τήν πορεία τῶν ἀνθρώπων πρός τήν ἀποδέσμευσή τους ἀπό καταστάσεις ἀλλοτρίωσης, ἐξάρτησης, καταναγκασμοῦ, ἰδιοτελῶν βλέψεων καί σκέψεων, βάναυσης ἀνταγωνιστικότητας καί τελμάτωσης τῆς ζωῆς. Ἐπί πλέον, ἐπιφέρει ἀδυναμία λογικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ εἶναι καί τοῦ γίγνεσθαι.

Ἀνάμεσα σέ αὐτές τίς δυό καταστάσεις, πού ἐπενεργοῦν δυναμικά καί συνολικά, τό ἀποτέλεσμα δέν προκύπτει πάντοτε ἐπ' ὠφελεία τῶν ἀνθρώπων. Ἀντίθετα, τό τέλμα καί τό ἀδιέξοδο εἶνε τά συνήθη ἀποτελέσματα μετά τήν ἐπικράτηση μίας καταστάσεως ἡ ὁποία ἔχει παγιοποιηθεῖ.

Σέ αὐτό τό δοκίμιο ἀσχολούμαστε μέ μία «πραγματικότητα» πού ἀπασχολεῖ γιά ἑκατονταετίες τή σκέψη καί τή δράση ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων τοῦ πλανήτη. Πρόκειται γιά την ἐκκρεμότητα πού ἀφορᾶ τό ζήτημα τῆς τάξης καί τῆς ἐξουσίας, τήν μεταξύ τους σχέση, ἀλλά κυρίως τήν ἐπίδραση πού ἀσκοῦν στόν κοινωνικό χῶρο. Χρειάζεται, κατά τήν γνώμη μας, ἡ κατανόηση καί ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κατασταλάγματος μίας πορείας χιλιετιῶν καί ἡ δημιουργική ἀνάδειξη ἐκείνων τῶν ριζικῶν ἰδεῶν καί σκέψεων πού θά δώσουν, μέσα ἀπό μία οὐσιαστική διεργασία καί δράση, τήν λύση. Δέν χρειάζεται νά διατυπώσουμε τό αὐταπόδεικτο, ὅτι δηλαδή ἡ Τάξη, ἡ Ἐξουσία καί ὁ Κοινωνικός ἀνταγωνισμός διατηροῦν τήν ἐπικαιρότητά τους καί φέρνουν τούς ἀνθρώπους στή θέση νά ἐπιζητήσουν ξανά καί ξανά μέ καθαρή καί ἀδέσμευτη σκέψη τήν ἐπαναφορά τῶν διερευνώμε-

νων στήν θέση πού τούς ταιριάζει. Αὐτή ἡ θέση μπορεῖ νά εἶναι ὁ θρόνος στήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου ἤ τά τρίσβαθα τῶν ὑπονόμων της ἱστορίας καί ἡ λήθη.

Ἀπό τό κατά πόσον οἱ ἄνθρωποι πού προσβλέπουν σέ ἕνα ἐλεύθερο, ἀνεξούσιο καί δημιουργικό μέλλον θά μπορέσουν νά ἐνεργήσουν ἀποτελεσματικά καί οὐσιαστικά, θά ἐξαρτηθοῦν τά πάντα.

Ἡ ἀμφισβήτηση τῶν κάθε εἴδους «θεσφάτων» δέν εἶναι ἕνα κυνῆγι μαγισσῶν, ἀλλά ἡ ἐπαναλειτουργία τῆς ἐρευνητικῆς σκέψης, ἡ νοητική ἐγρήγορση, ἡ ὁλική ἐποπτεία καί κατανόηση σέ βάθος τῶν ὅσων ἐξελίσσονται γύρω μας, ὁ αὐτοέλεγχος μπροστά σέ ὅσα παραπλανοῦν, ἡ διάλυση τῶν ψευδαισθήσεων, εἶναι κάποια ἀπό τά κλειδιά πού θά μπορέσουν νά ξεκλειδώσουν τίς πύλες τοῦ παραδείσου πρός τόν ὁποῖο ὅλοι σιωπηρά ἤ ἠχηρά ἔχουν στραφεῖ, τόν προσδοκοῦν καί συχνά τόν ἐπικαλοῦνται κάτω ἀπό διάφορες ὀνομασίες. Ἑνός παραδείσου πού μένει μακρυνός, ὅσο οἱ ἄνθρωποι παραμένουν δεσμευμένοι ἀπό συναισθηματικές παρορμήσεις καί ψευδεπίγραφες παραστάσεις πού τούς ὁδηγοῦν σέ ἕναν κύκλο ἐπαναλήψεων.

Ἄς μή θεωρηθεῖ ὅτι αὐτή ἡ ἔκδοση θά δώση λύσεις καί ἀπαντήσεις, ἐπειδή ἁπλά ἀποτελεῖ μία μικρή συνεισφορά πρός μία τέτοια κατεύθυνση. Μία συνεισφορά στήν διερεύνηση, ἀνάλυση καί κατανόηση πού θά δῶση τήν δυνατότητα σέ πραγματικά λειτουργικές κατευθύνσεις καί ἑπομένως σέ ἀπαντήσεις πού θά ἐπιφέρουν σκέψεις, κινήσεις καί προσανατολισμούς, ὥστε τά ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα νά δημιουργήσουν τίς προϋποθέσεις γιά μία πραγματικότητα ἐλεύθερη καί ἀνεξούσια.

Συσπείρωση Ἀναρχικῶν

Νοέμβριος 2015

I

Μία γενική ἀναφορά

Ἡ ἐπανάληψη ἰδεῶν καί ἀπόψεων εἶναι σημαντικός βοηθός στή διεύρυνση τῆς σκέψης καί τῆς ἀνάλυσης τῶν ἐμπειριῶν. Δέν θά πρέπει, ὅμως, νά εἶναι μία μηχανική ἀποστήθιση τῶν ὅσων ἔχουν διατυπωθεῖ, ἀπό ἐξουσιαστές καί μή, ἐπειδή ἀκόμη κι ὅταν δέν προέρχονται ἀπό ἐξουσιαστικές πηγές καταλήγουν νά διαμορφώσουν μία ἐπιβεβλημένη συνθήκη, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ νομοτελειακά σέ ἕνα ἐξουσιαστικό καθεστώς.

Γι' αὐτόν τόν λόγο δέν χρησιμεύει στήν ἀπελευθερωτική διεργασία ἡ διαρκής ἐπανάληψη ἰδεολογημάτων[1] καί ἰδεολογιών[2] πού ὁδήγησαν σέ λάθη μέ καταστροφικές συνέπειες γιά ὅσους προσέβλεπαν σέ ἕνα κόσμο ἀποδεσμευμένο ἀπό κάθε εἴδους καί μορφῆς ἐξουσιαστικά δεσμά. Δέν μπορεῖ, συνακόλουθα, νά συνεπάγεται μία μηχανιστική ἐπανάληψη πρακτικῶν πού ἀλλοτριώνουν τούς ἀνθρώπους καί ὅπου ἀπελευθερωτικές ἀπόψεις ἀπαλλοτριώνονται γιά νά ἀντικατασταθοῦν ἀπό ἐξουσιαστικές καρικατοῦρες ἀντί «πινακίου φακῆς» καί χάριν κάποιου εἴδους ἑνότητας μέ διάφορες τάσεις τῆς ἀριστερᾶς.

Μπορεῖ νά θεωρηθεῖ κοινότυπη ἐπανάληψη ἀλλά εἶναι ἀναγκαῖο νά ξαναγίνει αὐτή ἡ διαπίστωση. Ὅπως ἔχει γραφτεῖ καί ἀλλοῦ, ἐπικρατεῖ μία ἐντύπωση σύμφωνα μέ τήν ὁποία δέν ὑπάρχει λόγος νά ἀσχολούμαστε μέ ζητήματα οὐσίας. Ἔχει «καταχωρηθεῖ», μάλιστα, πώς ὅ,τι ἔχει χρησιμοποιηθεῖ εὐρύτατα δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναζητεῖται ἤ νά ἀμφισβητεῖται ἡ βάση πάνω στήν ὁποία στηρίχθηκε. Θεωρεῖται, δέ, πώς εἶναι ἰδιαίτερα

---

1. Ἐπινόηση, κατασκευασμένη ἄποψη πού ἀποσκοπεῖ στό νά ὑποστηρίξει θέσεις καί πρακτικές, τό ὑποστηρικτικό δεκανίκι μίας ἰδεολογίας.
2. Ἡ ἰδεολογία συνίσταται ἀπό μία ὀργανωμένη καί κρυσταλλωμένη συλλογή ιδεών.

κοπιαστικό τό νά ἀσχολεῖται κάποιος μέ τέτοια θέματα, ἐπειδή ὅσοι ἔχουν τοποθετήσει τούς ἑαυτούς τους σέ μία ὁρισμένη πλευρά, ὅπως αὐτή τῆς ἀναρχίας, ἐννοεῖται πώς θά ἔχουν ἐπαναοικειοποιηθεῖ τίς θεμελιακές ἀπόψεις καί θεωρήσεις πού ἐκπορεύονται ἀπό τήν ἀπελευθερωτική της φύση. Μετά ἀπό αὐτήν τήν κατοχύρωση ἰδεῶν, τό ζητούμενο, πλέον, θά ἦταν ἡ εὕρεση ἐκείνων τῶν τρόπων μέ τούς ὁποίους θά ἀναδεικνύονταν καί θά γίνονταν λειτουργικά ὅλα ὅσα ἔχουν ἀποκομισθεῖ ὡς ἀπελευθερωτικές ἐμπειρίες.

Ὅμως, τά παραπάνω, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, δέν ἰσχύουν καί κατά συνέπεια ἡ ἐπισήμανση σέ ζητήματα πού συνδέονται μέ θεμελιακές ἀναρχικές ἀπόψεις εἶναι ἀναγκαία καί παρά τό ὅτι φαίνεται κοπιαστική, εἶναι οὐσιαστικά γόνιμη καί δημιουργική. Εἶναι τέτοια ἡ σημαντικότητα τῶν θεμάτων, τά ὁποία ἅπτονται τῆς ἀναρχικῆς ἀπελευθερωτικῆς δράσης, πού ὅλη αὐτή ἡ προσπάθεια καταγραφῆς, ἐπανεγγραφῆς καί βαθύτερης κατανόησης γίνεται διασκέδαση. Ὅσο καί ἄν κάτι τέτοιο μπορεῖ νά παραξενεύει, στήν πραγματικότητα δέν θά ἔπρεπε, ἐπειδή ἡ ἀναρχία δέν εἶναι κάτι τό ἐπαγγελματικό, ἤ μία προσωρινή ἐνασχόληση. Εἶναι ἕνας ὅρος ζωῆς πού τόν ἀποδεχτήκαμε καί τόν ἀναδιαμορφώνουμε. Ἔτσι, τό ἀναρχικό μέλλον, στό ὁποῖο προσβλέπουμε καί τό ὁποῖο θέλουμε νά δημιουργήσουμε, μᾶς βάζει μπροστά στίς εὐθύνες μας, τίς ὁποῖες δέν θέλουμε νά παρακάμψουμε, ἐφ' ὅσον τίς ἀποδεχτήκαμε ὁλόψυχα καί τίς φέρνουμε σέ πέρας μέ εὐχαρίστηση.

Βεβαίως, ἡ ἀναρχία δέν εἶναι δόγμα, μέ κρυσταλλωμένες ἰδέες, ἀλλά δέν εἶναι καί ὁ σκουπιδοτενεκές, ὅπου ὁ κάθε τυχάρπαστος ἐξουσιαστής ἤ περιπλανώμενος διασκεδαστῆς θά μπορεῖ ἀσύδοτος νά ἐναποθέτει τά στομαχικά του ἀπορρίμματα κατασκευάζοντας ἕναν τερατώδους μορφῆς ἀναρχισμό, πού δέν διστάζει νά τόν ὀνοματίζει ἤ νά τόν ταυτίζει μέ τήν ἀναρχία.

Στίς Νεφέλες τῶν «σύγχρονων» ἰδεολογιῶν, ὁ κάθε Στρεψιάδης μπορεῖ νά ξεγελάσει καλόπιστους καί ἀφελεῖς καί νά προσεταιριστεῖ ὠφεληματίες. Ἀλλά στήν πραγματικότητα ἡ ἀλήθεια δέν μπορεῖ νά κρυφτεῖ. Ἡ ἐξουσία, ὅποιον μανδύα κι ἄν

ντυθεῖ, ὅποιος κι ἄν τήν ἀγκαλιάσει, παραμένει αὐτούσια καί σύντομα ἀποκαλύπτεται.

Εἶναι διαπιστωμένο πώς ἡ ἐξουσία γίνεται καί παραμένει ἀνίκητη, ὅσο οἱ ἄνθρωποι –καί ἰδιαίτερα αὐτοί πού μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο ἔχουν ἐνταχθεῖ σέ κάποιου εἴδους ἀγώνα– ἀποδέχονται ἤ (ἀκόμα χειρότερα) προβάλλουν τίς «εὔκολες» λύσεις, οἱ ὁποῖες στήν πραγματικότητα ὄχι μόνο δέν εἶναι εὔκολες, ἀλλά τουναντίον δυσκολεύουν τήν ἀπελευθέρωση τοῦ νοῦ καί δυναστεύουν τίς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Οἱ προεκτάσεις αὐτῶν τῶν «λύσεων» ἐπιφέρουν, συνήθως, καταστροφικά ἀποτελέσματα εὐρύτερης κλίμακας.

Θεωροῦμε πώς ἦταν ἀρκετά κατανοητή ἡ διάκριση πού κάναμε ἀρχικά, ἀνάμεσα στίς ἰδέες καί τίς ἀπόψεις ἀφ' ἑνός καί στίς ἰδεολογίες καί τά ἰδεολογήματα ἀφ' ἑτέρου, δεδομένου πώς αὐτή ἔχει ἰδιαίτερη σημασία.

Ὅμως, ὅταν ἀναφερόμαστε στή «σχέση» **ἀνάμεσα στήν ἐξουσία καί τήν ἀναρχία**, τότε δέν ἔχουμε ἁπλά ἔντονη διάκριση, ἀλλά μία πλήρως **ἀνταγωνιστική κατάσταση**.[3]

Σ' αὐτήν τήν θεμελιακή ἀντίθεση ἐντάσσονται οἱ ἰδέες τῆς ἀριστερᾶς,[4] οἱ ὁποῖες, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἀπόχρωση τήν ὁποία προσλαμβάνουν, παραμένουν βαθύτατα ἐξουσιαστικές. Αὐτό δέν εἶναι ἁπλά αὐταπόδεικτο, εἶναι ἐπιβεβαιωμένο ἰδεολογικά καί πολιτικά, καθώς καί ἀπό τίς οἰκονομικές καί κοινωνικές συνθῆκες, ἀλλά καί ἀπό τήν πολιτική μεθοδολογία καί πρακτική πού ἔχει ἐφαρμοστεῖ τά τελευταία διακόσια χρόνια, ἀπό τότε δηλαδή πού ἀπέκτησε αὐτή τήν ὀνομασία. Πρόκειται γιά μία πραγματικότητα ἡ ὁποία, ἐφ' ὅσον δέν γίνεται ἀποδεκτή, ἔχουμε τό πέρασμα σέ κατάσταση φαντασιώσεων, οἱ ὁποῖες ἐπιδροῦν σέ ἀτομικό καί σέ συλλογικό ἐπίπεδο. Αὐτές οἱ φαντασιώσεις παραγνωρίζουν δυό

3. Ἐδῶ θά πρέπει νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει σαφής διαφορά ὡς πρός τόν ἀναρχισμό, ὁ ὁποῖος, ὅμως, ὅσο δανείζεται ἀπό ἐξουσιαστικές ἰδεολογίες –καί ἰδιαίτερα ἀπό τόν Μαρξισμό– τόσο στενότερη γίνεται ἡ σχέση του μέ τήν ἐξουσία.

4. Στήν πολυσύνθετη διάσταση τῆς ἀριστερᾶς, συγκαταλέγεται τόσο ἡ κομμουνιστική ὅσο καί ἡ σοσιαλιστική/σοσιαλδημοκρατική ἔκφρασή της.

τουλάχιστον συνταρακτικές ἐμπειρίες: τῆς Ρωσίας ἀπό τό 1917 καί μετά, καί ἐκείνη τῆς Ἱσπανίας πρίν καί ἔπειτα ἀπό τό 1936.

Γιά τούς ἀναρχικούς ἡ ἐμπειρία τῆς Μπολσεβίκικης Ἐπανάστασης στή Ρωσία καί τοῦ Ἱσπανικοῦ Ἐμφύλιου Πολέμου (1936-1939), συμβάλλει σέ ἀπελευθερωτικές διεργασίες, μόνον ἐάν κατανοηθοῦν τά πλέον κρίσιμα σημεῖα τους, πού μετέβαλαν ἑκατομμύρια ἀνθρώπους σέ ὑποχείρια τῶν ἐξουσιαστικῶν διαθέσεων καί πολιτικῶν παιχνιδιῶν τῆς ἀριστερᾶς (σοσιαλιστικῆς καί κομμουνιστικῆς) καί ὁδήγησαν στά γνωστά καταστροφικά ἀποτελέσματα.

Κι ὅμως, οἱ σύγχρονοι ὀπαδοί τοῦ ἀναρχισμού[5] γράφουν στά παλαιότερα τῶν ὑποδημάτων τους τήν ἐμπειρία πού ἀπελευθερώνει καί ἀκολουθοῦν τίς «πεπατημένες» τῆς ἱσπανικῆς τραγῳδίας.

Διαπιστώνουμε, ἔτσι, πώς ὁ ἐκθειασμός ὅλων αὐτῶν τῶν ἀρνητικῶν συμβάντων μετατρέπεται σέ πράξη, ἀναδεικνύοντάς τα σέ θεωρία. Ὁ ὀμιχλώδης ἐργατισμός, οἱ πολιτοφυλακές πού ζέχνουν ἐξουσία ἀπό μίλια μακρυά, ὁ ἐναγκαλισμός μέ τήν ἀριστερά, ἡ ὑμνολογία τῶν πλέον ἀποτρόπαιων στιγμῶν πού ἔζησαν ἄνθρωποι (σφαγές στό Μελιγαλά, Δεκεμβριανά, Δημοκρατικός Στρατός), ἡ ὑμνολογία σφαγέων (ὅπως τοῦ Ἄρη Βελουχιώτη, τοῦ Νίκου Μπελογιάννη, τοῦ Νίκου Ζαχαριάδη κ.ἄ.), συνιστοῦν τό ἰδεολογικό καί πολιτικό πλαίσιο πού περιλαμβάνει, ἐπίσης, σέ τέτοιο βαθμό ἀντιφασισμό καί ταξική λαγνεία, ὥστε νά χρησιμοποιοῦνται, ἀπό τούς σύγχρονους ἀναρχιστές, ΕΑΜικά συνθήματα, νά προτάσσεται «ἡ ὀργάνωση τῆς τάξης μας» ἤ νά γίνονται ἀναφορές στό ὄνομα «τῆς τάξης μας».

Θέλουμε νά πιστεύουμε πώς αὐτό τό πρόταγμα δέν ἐννοεῖ τήν ὀργάνωση τῶν ἀναρχικῶν (ἤ σωστότερα τῶν ἀναρχιστῶν)

5. Θεωροῦμε πώς ὁ ἀναρχισμός ἀπέχει πολύ ἀπό τήν ἀναρχία, δεδομένου πώς στήν περίπτωση τοῦ ἀναρχισμοῦ ἔχουν συμπεριληφθεῖ πλεῖστα ὅσα ἐξουσιαστικά χαρακτηριστικά πού τόν κάνουν νά βρίσκεται ἐγγύτερα πρός τήν ἀριστερά καί τόν Μαρξισμό, γεγονός πού τόν ἔχει τοποθετήσει μακράν τῶν ἀναρχικῶν ἰδανικῶν.

σέ τάξη, ἐπειδή κάτι τέτοιο θά προκαλοῦσε ἀσταμάτητα γέλια. Δεχόμαστε, πάντως, πώς ὁ λόγος γίνεται γιά τήν λεγόμενη ἐργατική τάξη (ἄλλωστε αὐτό συνάδει καί μέ μία ἤδη ὑπάρχουσα κειμενογραφία) στήν ὁποία κάποιοι ἐντάσσουν τόν ἑαυτό τους.

Ἔτσι, τό ζήτημα τῆς «τάξης» ἐπανέρχεται στό προσκήνιο καί μάλιστα σέ μία ἐποχή κατά τήν ὁποία ὁ κυριότερος ἐκφραστής[6] αὐτῆς τῆς προκατάληψης, πού συνήθως ἀποκαλεῖται «ἐργατική τάξη», βρίσκεται σέ κατάσταση ἀποσύνθεσης προσδοκώντας κάποια ἰατρικά παρασκευάσματα πού θά δώσουν μία προσωρινή ἀνάκαμψη στήν, οὕτως ἤ ἄλλως, συνεχῶς καταρρέουσα «ὑγεία» του.

Δέν θά μπορούσαμε νά ἀσχοληθοῦμε μέ τό ζήτημα τῆς «τάξης» χωρίς νά λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τά ὅσα ἀναφέρει ὁ Μάρξ, οἱ ὀπαδοί καί οἱ συνεχιστές του σέ σχέση μέ αὐτό τό ζήτημα. Ἐπειδή γύρω ἀπό αὐτά τά «θέσφατα» ἀναφέρονται ἤ περιστρέφονται οἱ διάφορες «ταξικές» ἀναζητήσεις, τοποθετήσεις καί …φαντασιώσεις.

Νά, λοιπόν, πού ἡ ἱστορικά, πολιτικά, ἰδεολογικά καί θεωρητικά ἐσκεμμένη διάχυση θολούρας προσπαθεῖ νά ἀνοίξει ἕνα νέο κύκλο, τόσο ἀνούσιο, ἀπό ἀπελευθερωτική ἄποψη, ὅσο καί καταστροφικό. Μπροστά σ' αὐτές τίς συνθῆκες εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ἐξ αἰτίας καί τῶν ὅσων ξεδιπλώνονται μπροστά μας, **ἀλλά καί ἀπό τήν ὑποχρέωσή μας ὡς ἀναρχικῶν νά προτάσσουμε καί νά ὑπερασπιζόμαστε τήν ἀλήθεια**, νά ἐπιμείνουμε στήν ἐπανάληψη καί στήν προσπάθεια **ἐμβάθυνσης** ἰδεῶν καί ἀπόψεων, ἀδιαφορώντας γιά τήν σκόπιμη προπαγάνδα πού –**μέ διάφορα πολιτικά τερτίπια**– προσπαθεῖ νά ἀπαξιώσει τήν συζήτηση ἐπί τῆς οὐσίας, τήν ἀνάλυση καί τήν ἐξαγωγή συμπερασμάτων, πού προσφέρει ἡ πλούσια ἀρνητική (ἀλλά καί ἡ θετική) ἐμπειρία καί γνώση, πού ἀποκομίζεται μέσα ἀπό τούς ἀναρχικούς ἀγῶνες.

Ἄλλωστε, δέν εἶναι τυχαῖο πώς, ὅταν ἀπουσιάζουν ὅσα προαναφέραμε, τότε εἶναι πού πρωταγωνιστεῖ ὁ πρακτικισμός καί ἡ συνθηματολογία, μέσα ἀπό τά ὁποία πλασάρονται μέ εὐκολία οἱ

6. Πρόκειται γιά τό ΚΚΕ.

ἐξουσιαστικές ἀπόψεις καί δραστηριότητες σάν θεμιτές –καί τό κυριότερο– σάν ἀναρχικές καί ἀπελευθερωτικές.

Πολλοί εἶναι αὐτοί πού βρίσκονται μπλεγμένοι μέσα στόν κυκεῶνα τῆς παραπληροφόρησης καί τῆς προπαγάνδας. Ἡ γνώση μέσα ἀπό τήν ἐπεξεργασία διάφορων καταγεγραμμένων ἐμπειριῶν ἀποφεύγεται. Τό ταχυφαγεῖο (γνωστότερο καί ὡς Fast Food) ἰσχύει, ἐπίσης, στόν τομέα τῆς γνώσης καί τῆς πληροφόρησης. Αὐτή ἡ λογική, ἐπικρατεῖ κυρίως ἐκεῖ ὅπου βασιλεύει ἡ στείρα συνθηματολογία καί ἡ ἡμιμάθεια, προτρέποντας στήν ὑποτιθέμενη ἀνώτερη ὅλων **πράξη**, τῆς ὁποίας τά ἀποτελέσματα εἶναι καταστρεπτικά καί ὀδυνηρά, ὅπως ἀποδεικνύεται συνεχῶς. Ἡ ἐπεξεργασία γεγονότων καί ἀπόψεων ἀνατίθεται στούς ὑπολογιστές (ἐπί τό ὀρθότερον ὑπολογιστῆρες), ἀπό τούς ὁποίους ἀποσπῶνται ὅσα εἶναι εὔπεπτα, ἠχοῦν κατάλληλα καί «δέν κουράζουν». Ὁ ἐγκέφαλος ἀφήνεται νά ἐπεξεργαστεῖ πολύ μικρά καί ἁπλά δεδομένα, ἄσχετα ἄν αὐτή ἡ τυπική σχέση μέ τήν σκέψη καί τόν συλλογισμό μπορεῖ νά ὁδηγήσει σέ συμπεράσματα ἐπιφανειακά.

Ἡ ἀποδοχή τοῦ «ἕτοιμου γεύματος» στό ὁποῖο ὁ καθένας τό μόνο πού καλεῖται εἶναι νά προσθέσει ἐλάχιστα πράγματα, καθιερώνει μία βαριεστημάρα καί μία «πληρότητα» πού ἀποτρέπει τήν ἐνασχόληση μέ τήν οὐσία καί τήν εὐρύτερη διάσταση πού ἔχει τό κάθε θέμα. Τά μεγάλα κείμενα, τά πολυσέλιδα βιβλία, ἀλλά καί τά περιοδικά, πού δέν ἔχουν καταταχθεῖ σ᾽ αὐτά πού περιέχουν ἄρθρα ἐλαφροῦ καί μικρῆς ἔκτασης περιεχομένου, ἀποφεύγονται. Ἡ «γενική τάση», ἡ «γραμμή» πού ἔχει γίνει ἀποδεκτή εἶναι πώς τά κείμενα ἀναλύσεων ἀποτελοῦν ἄχρηστες θεωρητικολογίες, ὅτι εἶναι κουραστικά καί σχολαστικά καί ὅτι δέν ἔχουν σχέση μέ τά τρέχοντα ζητήματα πού ἀπασχολοῦν τόν κόσμο. Ἔτσι, τά «εὔκολα» καί εὔπεπτα, τά «περιεκτικά» κείμενα πού μποροῦν νά ταυτιστοῦν μέ συνθηματολογίες ἤ μέ περιλήψεις ἔχουν ἀπήχηση. Αὐτή ἡ «τάση» ἐπιδιώκει, ἤ στήν καλύτερη τῶν περιπτώσεων ἐπιφέρει, τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν κατανόηση οὐσιαστικῶν ζητημάτων πού **ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τόν κόσμο**, διαχωρίζοντας τίς ἐμπειρίες

σέ θεωρητικές καί πρακτικές, ὑποβιβάζοντας καί καλώντας σέ ἀπαξίωση τῆς συσσωρευμένης γνώσης, –πού προέρχεται ἀπό τήν ἀναλυτική καί συνθετική διεργασία τῶν πραγματικῶν δεδομένων τοῦ σήμερα καθώς καί τῆς ἱστορίας–, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή διαχέει τμηματικά καί μέ μερικότητα τίς ἐξουσιαστικές θεωρίες σάν τή θεραπεία «κάθε νόσου καί κάθε μαλακίας».

Ἄς ἔλθουμε στό προκείμενο

Τό ζήτημα τῶν τάξεων δέν εἶναι καινούργιο. Δέν εἶναι ἀνακάλυψη τοῦ γνωστοῦ ἐξουσιαστῆ οἰκονομολόγου Καρλ Μάρξ. Οἱ τάξεις ἕλκουν τήν «καταγωγή» τους στήν ἀπαρχή τῆς συγκρότησης τῶν ἐξουσιῶν καί τῶν ἐξουσιαστικῶν σχέσεων, στή δόμησή τους. Ἡ συγκρότηση μίας ἤ περισσοτέρων τάξεων συνίσταται, ἐκτός τῶν ἄλλων, στόν ὅσον τό δυνατόν ἐμφανῆ διαχωρισμό, τῶν ὁμάδων πού τήν ἀποτελοῦν, ἀπό τό ὑπόλοιπο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων.

Δέν ἔχουμε τήν πρόθεση νά ἐπεκταθοῦμε σέ πολλές ἀναφορές. Θά σταθοῦμε σέ δυό ἀπό τίς γνωστότερες καί χαρακτηριστικότερες στήν ἱστορία περιπτώσεις, τῆς Ρώμης καί τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδή ἡ **ἱστορία τῆς κυριαρχίας εἶναι διδακτική**.

Στήν ἀρχαία Ρώμη, οἱ πληβεῖοι χαρακτήριζαν τοῦ πατρικίους ὡς classicus (κλασσικούς, δηλαδή αὐτούς πού ἀνῆκαν σέ τάξη), δεδομένου ὅτι ἀποτελοῦσαν τήν ἀνώτατη τάξη.[7]

Βέβαια, χρειάστηκαν πολυετεῖς ἀγῶνες τῶν πληβείων,[8] ὥστε νά μπορέσουν νά «ἐξομοιωθοῦν» μέ τάξη, κερδίζοντας «δικαιώματα» στήν Σύγκλητο καί ἐκλέγοντας ἀντιπροσώπους. Μετά ἀπό 230 περίπου χρόνια (494-264 Π.Χ.) ἔντονων ἀντιπαραθέσεων καί διεκδικήσεων, ἡ «τάξη» τῶν πληβείων παρέμενε ἕνα ἀνομοιογενές καί ἀνίσχυρο σῶμα μέσα στόν κοινωνικό χῶρο ἔχοντας, παρ' ὅλα αὐτά, ἐκπληρώσει ἕνα ἱστορικό «καθῆκον»: Νά ἐνσωματώσει στήν ἤδη ὑπάρχουσα τάξη ἕνα ἀκόμα συμπλήρωμα, γιά τήν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας της, τό ὁποῖο φαινομενικά

7. W. Durant, *Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ*, τόμ. 2ος.

8. Πληβείοι (plebs) ἤ πλέμπα αποκαλούνταν τά φτωχότερα μέλη τῆς κοινωνίας γενικά.

«ἀντιπροσώπευε» τούς πληβείους, ἐνῶ στήν οὐσία, ἐφάρμοζε κατά κανόνα τίς θελήσεις τῶν ἀρχόντων.

Στήν περίπτωση τῆς **ἀθηναϊκῆς πόλης-κράτους** (ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν προσφιλῆ ἀναφορά τῶν «νέο»-ἐξουσιαστικῶν θεωριῶν, ὅπως αὐτῶν πού προτάσσουν τήν ἀμεσοδημοκρατική διαχείριση τῶν ἐξουσιαστικῶν ὑποθέσεων), ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ κυριαρχία τῆς ἄρχουσας τάξης ἀσκοῦνταν μέσω τῶν διαβαθμίσεων κατά **τέλη**, ἀνάλογα δηλαδή μέ τά εἰσοδήματα. Τά πολιτικά δικαιώματα καθώς καί οἱ δημόσιες ὑποχρεώσεις εἶχαν σχέση μέ αὐτές τίς διαβαθμίσεις. Ἔτσι, οἱ **θῆτες** (ὅσοι εἶχαν καταχωρηθεῖ στήν κατηγορία τῶν 200 μεδίμνων) ἀποκλείονταν ἀπό τήν ἐκκλησία τοῦ δήμου. Οἱ ἄρχοντες ἀναδεικνύονταν ἀριστίνδην καί πλουτίνδην. **Οἱ εὐγενεῖς ἔχουν ἀπέναντι στούς μή εὐγενεῖς ταξική ἑνότητα καί ἀντίστοιχη συνείδηση καί συμπεριφορά.** Αὐτοχαρακτηρίζονται εὐπατρίδαι (ἀπό καλή γενιά), γνώριμοι (γνωστοί), ἀγαθοί (καλοί), ἐσθλοί (καλοί).[9]

Εἶναι προφανές, πώς **ἡ ἐξουσία καί ἡ ἄσκηση της συνδέεται ἄρρηκτα μέ τήν ὕπαρξη μίας τάξης, ἡ ὁποία δεσπόζει τῆς κοινωνίας**, ἀλλά καί ἑνός μηχανισμοῦ, τοῦ κράτους, τόν ὁποῖο χρησιμοποιεῖ γιά τήν ἐφαρμογή τῶν νόμων πού ἔχει θεσπίσει.

Οἱ ἐξουσιαστές συμπτύσσονται σέ Τάξη,[10] διαχωρίζονται ἀπό αὐτούς πού ἐξουσιάζουν, ἐνῶ παράλληλα τούς διατηροῦν χωρισμένους κατατάσσοντάς τους σέ μεγάλες ἤ μικρές ἀριθμητικά κατηγορίες μέ βάση, συνήθως, εἰσοδηματικά κριτήρια. Ἡ διατήρη-

---

9. Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ἡ Ἀθηναϊκή Δημοκρατία*.

10. Θά χρησιμοποιοῦμε τό ὅρο **Τάξη** χωρίς ἄλλους προσδιορισμούς τοῦ εἴδους: ἄρχουσα, κυριαρχοῦσα, κρατοῦσα, κ.ἄ. Ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον ἀκολουθοῦμε αὐτόν τόν «στεγνό» ὁρισμό εἶναι ἐπειδή ἡ Τάξη εἶναι ταυτόχρονα ἄρχουσα, κρατοῦσα, ἀνώτατη, κυριαρχοῦσα, ἐπιβαλλόμενη ἤ ὁ,τιδήποτε ἄλλο θά μποροῦσε νά προστεθεῖ. Ἑπομένως ἕνας προσδιορισμός ἀφήνει ἀνοικτό τό πεδίο στό νά διαμορφωθεῖ ἡ γνώμη ὅτι ὑπάρχει, ἐπίσης, κάποια ἤ κάποιες τάξεις πού δέν ἄρχουν, κάτι τό ὁποῖο θά μποροῦσε ἀβίαστα νά θεωρηθεῖ ὡς ἀντίφαση μέ τά ὅσα ἐκτίθενται στήν ἀνάλυσή μας. Ἐπειδή, ὅμως, αὐτός ὁ «στεγνός» ὅρος προκαλεῖ ἀμηχανία, λόγω τῆς μακρόχρονης χρήσης διατυπώσεων ὅπως «ἄρχουσα τάξη» κ.λπ., ἄς ὑπάρχει κατά νοῦ ἡ χρήση τοῦ ὅρου «Τάξη τῶν κρατούντων».

ση τῆς ἰσχῦος τους καλύπτεται μέ τήν καθιέρωση εἰσοδηματικῶν κριτηρίων καί μέ αὐτόν τόν τρόπο ἀποσυνδέουν ἐπιφανειακά τούς ὅρους δουλείας, μεταθέτοντάς τους σέ ὅ,τι ὁρίζεται ὡς οἰκονομική κατάσταση.[11] Ἔτσι, διατηροῦν τούς σκλαβωμένους σέ συνθῆκες διαρκοῦς ἐξάρτησης ἀπό τά ἀπαραίτητα γιά τήν ἐπιβίωσή τους, τά ὁποία βρίσκονται σέ συνάρτηση μέ τήν κατηγορία στήν ὁποία τούς ἔχουν ἐντάξει ἤ μετακυλήσει.

Θά πρέπει νά ἔχουμε, ἐπίσης, ὑπ' ὄψιν, ὅτι σέ περιόδους κρίσιμες γιά τό σύστημα κυριαρχίας κι ἐκμετάλλευσης, ἡ συσπείρωση καί ἡ μονολιθικότητα στό ἐσωτερικό τῆς τάξης ἐπιβάλλεται πρός τά ἔξω μέ τήν ὁμόφωνη ἀποδοχή **ἔκτακτων ἁρμοδιοτήτων**.[12] Εἶναι οἱ συνθῆκες δικτατορίας τῆς ἀρχαίας Ρώμης, πού φτάνουν νά ἐφαρμόζονται μέχρι καί τούς σύγχρονους καιρούς, ἄλλοτε ἀνοιχτά καί ἄλλοτε μέ τήν συσπείρωση πολιτικῶν παρατάξεων καί κομμάτων (κυβερνήσεις ἐθνικῆς ἑνότητας, ἔκτακτης ἀνάγκης), μέ τήν σύμπραξη καί τήν ἀνοχή τῶν μή συμμετεχόντων στήν διακυβέρνηση (ὅπως στήν κατάσταση πού ἔχουμε τώρα στόν ἑλλαδικό χῶρο).

Εἶναι χαρακτηριστική, ἐπίσης, ἡ περίπτωση τῆς Σολώνειας νομοθεσίας. Ὁ ἀριστοκράτης Σόλων ἐπεμβαίνει σέ μία κρίσιμη περίοδο σάν κοινά ἀποδεκτός διαμεσολαβητής (διαλλακτής). Στήν οὐσία, ὅμως, ἀναλαμβάνει νά διασώσει τούς ἄρχοντες μπροστά σέ ἕναν ἐμφύλιο, πού βρίσκεται πρό τῶν πυλών. Ἐκλέγεται ἄρχοντας καί περιβάλλεται μέ ἔκτακτες καί ἀπόλυτες ἁρμοδιότητες ἐπιβολῆς. Γίνεται, δηλαδή, **δικτάτορας**, κάτι πού συνήθως ἀποφεύγεται νά εἰπωθεῖ ξεκάθαρα, ἀπ' ὅσους ἀσχολοῦνται μέ αὐτή τήν περίοδο.[13]

---

11. Ὅμως, ὅσο ἡ οἰκονομική ἀνέχεια συνδέεται μέ τήν δουλεία ἤ τήν σκλαβιά, ἄλλο τόσο καί ἡ οἰκονομική ἄνεση δέν σημαίνει διαβίωση μέσα σέ συνθῆκες ἐλευθερίας.

12. Ἤ μέ τήν ἀπό κοινοῦ ψήφιση νόμων ἀπό τίς ὑποτιθέμενα ἀντιμαχόμενες μερίδες στά σύγχρονα κοινοβούλια. Οἱ ἐμπειρίες ψήφισης μνημονιακῶν νόμων (ἐν σώματι ἤ μέ τήν παράλειψη καθοριστικῶν κινητοποιήσεων ἀποτροπῆς τους) στό ἑλλαδικό κοινοβούλιο κατά τήν πενταετία 2010-2015 εἶναι χαρακτηριστικές καί διδακτικές.

13. Ἐδῶ ἔχουμε μία ἱστορική ἐπιβεβαίωση τοῦ γεγονότος πώς οἱ μέθοδοι

Μέ δεδομένο ὅτι οἱ κρατοῦντες, ἔχοντας ἐντείνει τίς ἐκμεταλλευτικές καί καταπιεστικές συνθῆκες, προετοίμαζαν τό πέρασμα στό ἑπόμενο στάδιο ἰσχυροποίησης τοῦ ἐξουσιαστικοῦ πλέγματος, οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα ξαναμοίρασαν τούς ὅρους τῆς ἐξουσίας καί τῆς ἐπιβολῆς. Δόθηκε δικαίωμα στούς θῆτες νά συμμετέχουν στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἀλλά χωρίς δικαίωμα ψήφου (ἕνα δῶρο ἄδωρο). Ἐνίσχυσε τήν παρουσία τῶν μεσαίων στρωμάτων στά διάφορα ὄργανα διοίκησης τῆς πόλης-κράτους, ὅπου τόν πρῶτο (καί τελευταῖο) λόγο διατήρησαν καί πάλι οἱ εὐγενεῖς. Νομοθέτησε μία «δίκαιη» ἀνισότητα, ὅπου οἱ εὐγενεῖς διατηροῦσαν ὅλα τά προνόμια τους, ἀφοῦ ἁπλῶς ἄνοιξε κάποιες νομοθετικές βαλβῖδες ἀποσυμπίεσης, διατηρώντας, παράλληλα, τίς κατηγοριοποιήσεις. Ἐνίσχυσε τόν μετασχηματισμό τῶν κοινωνικῶν καί οἰκονομικῶν συνθηκῶν πρός τήν κατεύθυνση ἀνάπτυξης τῆς βιοτεχνίας, καλλιεργώντας ταυτόχρονα τήν ψευδαίσθηση περί «κοινότητας» ἀνάμεσα σέ ἄρχοντες καί ἀρχούμενους (μέ τήν σεισάχθεια, κάτι ἀνάλογο μέ τίς 100 δόσεις πού δέν ἀπαλείφουν τό χρέος ἀλλά τό μοιράζουν σέ τμήματα ποσοτικά και χρονικά).

Ἡ κυρίαρχη τάξη παρέμεινε δεδομένη καί μία. Αὐτό συνεχίστηκε παρά τίς στάσεις πού ξέσπασαν στό δεύτερο τέταρτο τοῦ 6ου αἰῶνα Π.Χ., οἱ ὁποῖες δέν εἶχαν αὐτά πού θά μποροῦσαν νά ὁρισθοῦν σάν ταξικά χαρακτηριστικά, ἀλλά ἀποτελοῦσαν ἔκφραση τῆς πάλης γιά τήν ἐξουσία διαφόρων τμημάτων τῶν εὐγενῶν. Σ᾽ αὐτή τή διαμάχη, ἀνάλογα μέ τήν περίσταση, πραγματοποιοῦνται συμμαχίες αὐτῶν τῶν τμημάτων μέ διάφορες κοινωνικές κατηγορίες.

Ποιό ἦταν τό ἀποτέλεσμα πού καταγράφηκε ἱστορικά; Μά, ἀναμφισβήτητα, ἡ διεύρυνση τῆς ἐξουσίας τῶν ἀρχόντων, ἀφοῦ

διαχείρισης τῆς ἐξουσίας (ἄμεση ἤ ἔμμεση δημοκρατία, ἀπολυταρχία, μοναρχία, τυραννία, ὀλιγαρχία, φασισμός, δικτατορία, κ.ἄ.) ἐναλλάσσονται πρός ὄφελος τῆς Τάξης. Αὐτό σημαίνει πώς ἡ ὑπεράσπιση οἱασδήποτε ἀπό αὐτές τίς μεθόδους –πού συνήθως φέρουν τήν ὀνομασία πολίτευμα– εἶναι ἡ οὐσιαστική σύνταξη μέ τήν Τάξη καί τίς ἑκάστοτε ἐπιλογές της.

ἐνισχύθηκε τό σύστημα ἐπιβολῆς τῶν θελήσεών τους μέ τήν συμμετοχή καί τῶν ὑπόλοιπων τμημάτων τοῦ «πλήθους», τό ὁποῖο ὅμως δέν συγκροτοῦσε σέ καμία περίπτωση τάξη.

Χωρίς μεγάλη δυσκολία ὁ καθένας μπορεῖ νά ἀντιληφθεῖ ὅτι ὑπάρχει μία παράλληλη διαδικασία στά παραδείγματα πού ἀναφέραμε, τῆς Ρώμης καί τῶν Ἀθηνῶν. Μία διαδικασία πού ἐπιβεβαιώνει, ἄν ὄχι τό ἀρχικό, στά σίγουρα ἕνα ἀπό τά σημαντικά στάδια στήν πορεία τῆς κυριαρχίας, ὅπου γίνεται ἀντιληπτό τό «ταξικό ζήτημα» ἀλλά καί ἡ ἀλληλεπίδραση τῶν ἐξουσιῶν.

Ἄς σημειωθεῖ πώς ἀπεσταλμένοι τῆς Ρώμης μετέβησαν στήν Ἀθήνα προκειμένου νά ἐνημερωθοῦν γιά τούς νόμους καί τήν λειτουργία τοῦ κράτους. Οἱ ρωμαῖοι μάλιστα, κατά μία ἄποψη, ἀποδείχθηκαν ἄριστοι μαθητές καί σ' αὐτόν τόν τομέα.

Ἄν θελήσουμε νά δώσουμε μία γενική εἰκόνα τῆς πορείας τῆς κυριαρχίας θά διαπιστώσουμε πώς **ἡ δόμηση τῆς ἐξουσίας καί ἡ συγκρότηση τῆς ἑκάστοτε Τάξης ταυτίζονται**. Ἡ ἀνανέωση τῆς Τάξης μπορεῖ νά προέλθει εἴτε ἀπό μία **ἐσωτερική κίνηση**, εἴτε ἀπό τήν **ἐπίδραση ἐξωτερικῶν δυνάμεων**, ὅπως στά παραδείγματα πού ἀναφέρθηκαν, μέ τήν ἐκπροσώπηση δηλαδή διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων στήν ἐξουσιαστική δομή πού λέγεται πόλη-κράτος, (ἀργότερα ἐθνικό κράτος κ.λπ.) εἴτε ἀπό **συνθῆκες ἔντονης ρευστότητας**, πού προτρέπουν σέ ἀνακατατάξεις καί ὅπου τό δυναμικότερο κομμάτι ἐπικρατεῖ στό πλέον ἀδύναμο γιά νά ἀκολουθήσει στήν συνέχεια ἡ ἀλληλοδιείσδυση. Σέ κάθε τέτοια περίπτωση, ὅπου ἡ Τάξη ἀναδομεῖται, ὄχι μόνο ἰσχυροποιεῖ τό ἰδεολογικό καί πολιτικό της ὁπλοστάσιο, ἀλλά ἐνισχύει ταυτόχρονα τήν ἐξουσία καί τό συνολικότερο πλέγμα κυριαρχίας καί ὅσα συνεπάγονται, ὅπως ἐντατικοποίηση τῆς καταπίεσης, τῆς ἐκμετάλλευσης, τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ κ.λπ.

Οἱ ὀργανωμένες ὁμάδες ἐξουσίας, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ σχηματισμοῦ καί τῆς συγκρότησής τους μέχρι καί τίς ἡμέρες μας, βρίσκονται σέ μία διαρκῆ διαμάχη. Ἀνακατατάξεις, σχηματισμοί καί μετασχηματισμοί εἶναι τά προϊόντα αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν, τῶν μαχῶν καί τῆς ἀλληλοεξόντωσης γιά τήν ἐπικράτηση. Πρόκειται γιά μία δαιμονιώδη σύγκρουση ὅπου τό μόνο σταθερό

εἶναι ἡ ἐξουσία, ἀνεξάρτητα ἀπό τό κατά πόσον τά διάφορα στοιχεῖα πού τήν ἀπαρτίζουν ἀνασυγκροτοῦνται, συμφιλιώνονται καί διαχωρίζονται γιά νά προκαλέσουν καταστροφές καί νά ἐπιβάλλουν τήν «εἰρήνη» (κάτι σάν ἰσορροπία τοῦ τρόμου), μέχρις ὅτου ἀνοίξουν ἕνα νέο κύκλο αἵματος καί καταστροφῶν, ὅπου κάθε μία ἀπό αὐτές καί ἄλλοτε ὅλες μαζί στήνουν ἕνα διαρκῆ ἐγκληματικό χορό σέ βάρος δισεκατομμυρίων καί τρισεκατομμυρίων ἀνθρώπινων σκλαβωμένων καί ὑποδουλωμένων ὑπάρξεων ἀνά τούς αἰῶνες.

Ἔπειτα, οἱ σχηματισμοί, πού ὄχι μόνο μποροῦν νά ὀνομασθοῦν, ἀλλά καί πού πραγματικά προσδιορίζονται ὡς Τάξεις, εἶναι οἱ ὀργανωμένες καί κατανεμημένες σέ ὅλο τό εὖρος τοῦ πλανήτη ἐξουσίες. Εἶναι αὐτές πού ἔχουν **δική τους ἰδεολογία (τήν ἰδεολογία τῆς κυριαρχίας), εἶναι συγκροτημένες, ἐλέγχουν τήν κοινωνική καί οἰκονομική ζωή τῶν ὑπόλοιπων στοιχείων τοῦ κοινωνικοῦ χώρου καί βρίσκονται σέ ἀνταγωνισμό μέ τίς ὑπόλοιπες ἐξουσιαστικές ὁμάδες πού συγκροτοῦνται ἐντός καί ἐκτός τῶν ἐδαφῶν πού ὁρίζουν.** Ἀλλά, κυρίως, βρίσκονται σέ πλήρη ἀντίθεση μέ τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι κάτω ἀπό τήν ἐξουσία τους. Εἶναι ἕνας διαρκῆς ἀνταγωνισμός πού ἡ σωστότερη διατύπωση πού θά μποροῦσε νά τήν ἀποδώσει εἶναι αὐτή τοῦ **κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ**.

Ἡ μόνη **συγκροτημένη τάξη εἶναι αὐτή πού κατέχει τήν ἐξουσία** καί τόν ἑκάστοτε μηχανισμό ἐπιβολῆς (κράτος). Ἡ ἀνατροπή μίας τάξης ἀπό τό βάθρο τῆς ἐξουσίας μπορεῖ νά προέλθει κυρίως ἀπό ἐξωτερική ἐπέμβαση ἄλλης τάξης πού ἔχει τό δικό της συγκροτημένο ἐξουσιαστικό μηχανισμό. Σ' αὐτήν τήν περίπτωση, ἐφ' ὅσον ὁ σκοπός εἶναι ἡ κατάκτηση κι ὄχι ἡ ὁλοκληρωτική καταστροφή (π.χ. περίπτωση Καρχηδόνας), τότε ὑπάρχει ἀνάδειξη καί ἐγκατάσταση ἐκείνου τοῦ τμήματος τῆς ἡττημένης τάξης πού διέκειτο εὐνοϊκά –καί ἐκ τῶν προτέρων– μέ τήν ἄποψη καί τόν πολιτικό σχεδιασμό αὐτῆς πού ὑπερίσχυσε ἤ εἶναι διατεθειμένο στήν συνέχεια νά συμμορφωθεῖ μέ τήν κατάσταση πού ἔχει προκύψει.

Στήν περίπτωση πού ὑπάρχει ἀνατροπή μίας τάξης ἀπό ἐσω-

τερικές δυνάμεις, τότε αὐτό συνήθως ὀφείλεται σέ ἕνα τμῆμα τῆς ὑπάρχουσας πού, παρ' ὅλη τήν ἀνταγωνιστικότητα μέ τούς ἐξουσιαζόμενους, θά προσεταιριστεῖ κάποια τμήματα τῆς κοινωνίας προκειμένου νά πετύχει μέ ἐπαναστατικό τρόπο τήν **ἀνατροπή**. Τό συνηθισμένο ἀποτέλεσμα εἶναι οἱ ἀντιθέσεις νά ξεκαθαριστοῦν μέ τήν ἐπαναφομοίωση μέρους τῆς προϋπάρχουσας καί τήν πλήρη ἀπομάκρυνση ἐκείνου ἤ ἐκείνων τῶν τμημάτων της πού δέν μποροῦν νά ἐνταχθοῦν στό νέο status quo.

Αὐτό τό ὁποῖο θά πρέπει νά λάβουμε ὑπ' ὄψιν εἶναι πώς, τόσο στήν **ἐσωτερικοῦ** ὅσο καί στήν **ἐξωτερικοῦ** τύπου ἀνατροπή, τό κύριο χαρακτηριστικό εἶναι ὁ μετασχηματισμός τῆς ὑπάρχουσας μορφῆς ἐξουσίας-κυριαρχίας καί τῶν συντελεστῶν της, πού συνήθως εἶναι βίαιος καί ἐπιφέρει ἔντονες ἀναταράξεις.

Αὐτές οἱ συγκρούσεις εἶναι δεδομένο πώς **διεξάγονται μέ μεθόδους καί ὅρους ἐξουσίας, καί γιά τήν ἐξουσία**, ἐνῶ αὐτοί πού μποροῦν νά τήν διεξάγουν ἐλέγχουν τεράστιες ἐκτάσεις γῆς, σκλάβους καί ἰσχυρούς μηχανισμούς πού θά τούς δώσουν τήν εὐκαιρία νά ἐπιβληθοῦν.

Οἱ κοινωνίες, ἀνεξάρτητα ἀπό τούς τρόπους μέ τούς ὁποίους συγκροτήθηκαν, συνιστοῦν ἕνα πολυσύνθετο ἐξουσιαστικό κατασκεύασμα καί παρά τίς ταξινομήσεις πού ἔχουν γίνει σ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς ὕπαρξής τους βρίσκονται σέ μία διαρκῆ ρευστότητα καί σέ ἕνα ἀτελεύτητο ἀνταγωνισμό. Αὐτός εἶναι πού ὑπονομεύει ἀλλά καί πού τροφοδοτεῖ τήν κυριαρχία ὡς τάξη, ἀλλά καί ὡς ἰδεολογικοπολιτική κατάσταση. Τό ζήτημα, λοιπόν, πού μένει νά ἐξετάσουμε εἶναι αὐτό τό γεγονός, δηλαδή τήν πάλη ἀνάμεσα σέ διάφορες ὁμάδες ἐξουσίας γιά τό ποιά θά κυριαρχήσει κι ὄχι κάποια «πάλη τῶν τάξεων».

Χρειάζεται, ἑπομένως, ἡ κατανόηση καί ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ἐξουσιαστικῶν διαδικασιῶν καί ἡ οὐσιαστική ἀνάδειξη τῶν ἀναρχικῶν ἀπελευθερωτικῶν διεργασιῶν. Τά κάθε εἴδους «ἐφευρήματα» πού ἐπαγγέλλονται καί εὐαγγελίζονται τήν συγκρότηση κάποιων ἄλλων τάξεων (ἐργατῶν, ἐργαζομένων κ.λπ.) βαδίζουν στ' ἀχνάρια μίας ἀποκρουστικῆς ἐπανάληψης ἐξουσιαστικῶν μεθοδεύσεων καί πρακτικῶν.

II

Τάξη καί κοινωνικός ἀνταγωνισμός

α. Τάξη καί κοινωνία

Ἔχουμε ἀναφερθεῖ στόν κοινωνικό ἀνταγωνισμό, ὡς τήν ὀρθότερη καί ρεαλιστικότερη περιγραφή τοῦ πλέγματος σχέσεων, ἀντιθέσεων καί συγκρούσεων πού ἐμφανίζεται σάν «πάλη τῶν τάξεων». Ἄς δοῦμε, ὅμως, κάποια δεδομένα πού διευκολύνουν στήν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ θέματος.

Ὅταν προκύπτει σύγκρουση μεταξύ δυνάμεων τῆς Τάξης, πού ἄρχει ἑνός πολιτειακοῦ συστήματος, γιά παράδειγμα, αὐτό συνιστᾶ κατά κάποια ἔννοια «ταξική πάλη», ἀπό τή στιγμή πού ὑπάρχουν δυό χαρακτηριστικές συγκροτήσεις, οἱ ὁποῖες γιά λόγους ἰδιαίτερων προσανατολισμῶν δέν μποροῦν νά ἔλθουν σέ συνεννόηση. Αὐτό συμβαίνει ἐπειδή ἡ κάθε μία συγκρότηση θέλει νά προωθήσει καί νά θέσει σέ ἐφαρμογή τόν δικό της προσανατολισμό ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι διασφαλίζει, μέ ἕναν ὁρισμένο τρόπο, τόσο τά ἰδιαίτερα συμφέροντα τῆς ὅσο καί αὐτά τῆς Τάξης. Ἡ, μέ κάθε τρόπο, διεκπεραίωσή τους ἀνήκει στήν ἀποκλειστική ἁρμοδιότητα τῆς κάθε συγκρότησης. Αὐτή, μάλιστα, ἡ ἀποκλειστικότητα συνήθως ἀναφέρεται σέ ἕνα πλαίσιο ἔντονα ἀνταγωνιστικῶν κατευθύνσεων καί ἐπιδιώξεων.

Θά πρέπει, ἐδῶ, νά σημειωθεῖ πώς οἱ ἐπιδιώξεις αὐτές δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔχουν ἕναν ὁλιστικό χαρακτῆρα. Μποροῦν, κάλλιστα, νά ἐπικεντρώνονται σέ ἕνα ἤ περισσότερα ζητήματα, τά ὁποῖα ὅμως δέν συνιστοῦν ἄμεσα κάποιου εἴδους ὁλοκληρωτική ρήξη μέ τό σύνολο αὐτοῦ πού ὁρίζεται ὡς **ὑπάρχον**, ἀλλά ἀφοροῦν ὁρισμένες μεταβολές σέ σχέση μέ αὐτό.[14]

---

14. Συνήθως, ὑποκρύπτονται τάσεις καί διαθέσεις εὐρύτερων ἀλλαγῶν, οἱ ὁποῖες μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο θά ἐκδηλωθοῦν καί θά ἐφαρμοσθοῦν.

Στήν προκειμένη περίπτωση ἔχουμε μία πάλη στό **ἐσωτερικό** της Τάξης, γνωστή καί μέ τόν ὅρο **ἐνδοταξική**.

Μετά τήν λύση τῆς ἀντιπαράθεσης, πού μπορεῖ νά ἔλθει σάν ἀποτέλεσμα ἐπικράτησης τῆς μίας συγκρότησης ἐπί τῆς ἄλλης –καί ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀπώλειες πού θά προκύψουν καί στίς δυό πλευρές– αὐτό πού ἐπακολουθεῖ εἶναι ἡ προσπάθεια ἑδραίωσης μίας ἄλλης ἰσορροπίας, πού νά ἐναρμονίζεται μέ τίς νέες συνθῆκες καί τά σκοπούμενα. Αὐτή ἐπιτυγχάνεται μέ τήν ἀναδιανομή τῶν συνθηκῶν ἐξουσίας τόσο στό ἐσωτερικό της τάξης, ὅσο καί στόν κοινωνικό χῶρο. Αὐτή ἡ ἀναδιανομή εἶναι προφανές πώς ἐνδυναμώνει οὐσιαστικά τήν ἐπιβολή τῆς ἐξουσίας τῆς Τάξης, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἐπιπτώσεις πού θά ὑπάρξουν σέ ἐπί μέρους συστατικά της.

Φυσικά, ἀνάλογες ἐπιπτώσεις– καί συνήθως μέ μεγαλύτερο κόστος– ὑφίσταται ἡ κοινωνία πού ἐμπλέκεται ἑκοῦσα ἄκουσα σέ αὐτές τίς συγκρούσεις. Ἑπομένως, δέν εἶναι δυνατόν νά θεωρηθεῖ πώς αὐτές οἱ καταστάσεις πού σχετίζονται μέ τούς ἀνταγωνισμούς στό πλαίσιο μίας τάξης νά εἶναι ἀποκομμένες ἀπό τήν κοινωνία. Στήν πραγματικότητα συμβαίνει ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Ὑπάρχει, δηλαδή, διαρκής σύνδεση μέ τήν κοινωνία ἀνεξάρτητα ἀπό τήν χρονική περίοδο πού αὐτές ἐκτυλίσσονται.

Εἶναι ἀναμφίβολο τό γεγονός πώς ἡ Τάξη, σέ ὅλη τήν διάρκεια τῆς ὕπαρξής της, βρίσκεται σέ μία πολυσύνθετη σχέση μέ τήν κοινωνία:

α) **Διαχωρίζεται ὡς τέτοια**, ἀλλά ταυτόχρονα παραμένει συνδεμένη μέ αὐτήν,

β) Ἔχει τήν ἀνάγκη τῆς **πλασματικῆς ἤ τῆς οὐσιαστικῆς ἀνανέωσής της**, ὡς τάξη, ἀπό ἄτομα καί ὁμάδες πού προέρχονται ἀπό τήν τροφοδότρια κοινωνία.

γ) **Παραμένει σταθερά ἐχθρική** καί παραμένει ἑνωμένη ἀπέναντι σέ ὁποιαδήποτε ἐξέγερση πού θά ξεσπάσει ἀπό διάφορες ὁμάδες τῆς κοινωνίας, πού ἀμφισβητοῦν τήν κυριαρχία της ἤ ἐπί μέρους σημαντικές γι᾽ αὐτήν ἐπιλογές.

δ) Χρειάζεται τήν **πλαισίωση ἀπό διάφορες ὁμάδες τῆς κοινωνίας** ὅταν ἐκδηλωθοῦν οἱ ἀνταγωνιστικές συγκροτήσεις στό

ἐσωτερικό της ἤ ἀντιπαραθέσεις μέ τίς Τάξεις ἄλλων κρατῶν. Αὐτή ἡ πλαισίωση τῆς κάθε συγκρότησης ἀποτελεῖ σημαντική προϋπόθεση γιά τήν ἐπικράτησή της ἐπί τῆς ἄλλης.

Βεβαίως, χρειάζεται νά ὑπάρξουν κίνητρα γιά νά ἐπιτευχθεῖ αὐτή ἡ πλαισίωση. Τά κίνητρα ἀφοροῦν συνήθως ὑποσχέσεις πού σχετίζονται μέ οἰκονομικᾶ ὀφέλη ἤ κοινωνικοῦ περιεχομένου μεταρρυθμίσεις, ἐνῶ κύριο ρόλο ἔχουν καί οἱ ἰδεολογικές, θρησκευτικές ἀλλά καί πολιτικοῦ ἤ ἐθνικοῦ περιεχομένου συνταυτίσεις. Δέν εἶνε λίγες οἱ φορές πού σέ τέτοιες συνθῆκες οἱ ὑποσχέσεις τῶν κρατούντων φτάνουν στό σημεῖο νά καλλιεργοῦν φροῦδες ἐλπίδες στούς καταπιεσμένους προκειμένου νά τούς προσεταιριστοῦν κατά ὁμάδες ἤ ἀκόμα καί ἀτομικά ἤ γιά νά ἀποτρέψουν κοινωνικές ἀναταραχές. Δέν χρειάζεται νά ἀνατρέξει κάποιος ἐπί μακρόν σέ ἱστορικά συμβάντα τοῦ παρελθόντος γιά νά ἐπιβεβαιώσει αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς τεχνικές καί τά μέσα πού χρησιμοποιοῦνται. Ἡ μακρόχρονη διαδικασία ἐπανάληψης αὐτῶν τῶν τεχνικῶν τίς ἔχει κάνει νά φαίνονται (καί νά ἀντιμετωπίζονται) σάν φυσιολογικές (π.χ. τά «κοινά» ἀρχόντων καί ἀρχόμενων γιά τήν ἀντιμετώπιση «ἐξωτερικῶν κινδύνων» ἤ οἱ διαδικασίες ἐκλογῆς τῶν «λαϊκῶν ἀντιπροσώπων», πού διευκολύνουν τήν ἐκπόρθηση μερίδων τῆς τάξης μέ τίς εὐλογίες τῶν ὑπηκόων).

Δέν ἔχουν λείψει, βέβαια, οἱ περιπτώσεις ὅπου οἱ διαμάχες στό ἐσωτερικό της τάξης λύνονται μέ τήν ἀξιοποίηση –πρός ὄφελος κάθε μίας μερίδας– τῶν ἀναταράξεων πού ἐκδηλώνονται στόν κοινωνικό χῶρο, οἱ ὁποῖες προκαλοῦνται ἀπό διάφορες ὁμάδες στήν προσπάθειά τους νά ἐπιτύχουν μία εὐνοϊκότερη γι' αὐτές θέση μέσα στή **συνεχῶς μεταβαλλόμενη κατάσταση πού χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία.** Ἀλλά συμβαίνει ἀκόμα καί αὐτές οἱ ἐξεγέρσεις τῶν σκλαβωμένων νά τίθενται, σέ πολλές περιπτώσεις, στήν ὑπηρεσία τῶν ἐνδοταξικῶν ἀντιπαραθέσεων, μέσα πάντα ἀπό τό κατάλληλο μανιπουλάρισμα, στό ὁποῖο οἱ ἑκάστοτε ἄρχοντες, τίς περισσότερες φορές, ἔχουν ἀποδειχτεῖ δεξιοτέχνες.

Ἔχοντας ἀναφερθεῖ προηγουμένως στήν σύγκρουση ἀνάμεσα

σέ δυό συγκροτήσεις πού προκύπτουν μέσα στούς κόλπους μίας τάξης, καλό θά εἶναι νά μήν θεωρήσουμε τό παράδειγμα αὐτό ὡς τήν μοναδική περίπτωση συγκρούσεων, ἐπειδή σέ πολλές περιπτώσεις οἱ συγκροτήσεις συμβαίνει νά εἶναι περισσότερες. Αὐτό δέν εἶναι κάτι τό συμπτωματικό. Ὅσο ἡ Τάξη διευρύνεται τόσο αὐξάνονται οἱ ἀνταγωνισμοί στό ἐσωτερικό της. Ἀντίθετα, τέτοιου εἴδους ἀνταγωνισμοί εἶνε περιορισμένοι στίς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου ἡ Τάξη εἶναι μικρή ὡς πρός τόν ἀριθμό ἤ τά ἐδαφικά ὅρια στά ὁποῖα ἀσκεῖ τήν ἐξουσία της καί ἡ λύση τῶν ἀντιθέσεων μπορεῖ νά ἐπέλθει χωρίς τήν συμμετοχή τῆς κοινωνίας ἤ μέ πολύ περιορισμένης ἐκτάσεως κινήσεις ἀπό κάποια τμήματά της.[15]

Ὅπως καί νά ἐξελιχθοῦν τά πράγματα, τό δεδομένο εἶναι πώς **ἡ Τάξη δέν μπορεῖ (καί δέν θέλει) νά ἀποχωριστεῖ τήν κοινωνία.** Εἶναι ἐνταγμένη στόν εὐρύτερο κοινωνικό χῶρο σάν στοιχεῖο τῆς κοινωνίας. **Κοινωνία, τάξη καί κράτος παραμένουν συνδεδεμένα** μεταξύ τους. Αὐτό τό δεδομένο εἶναι καθοριστικό γιά τόν ἀναρχικό ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι **ἡ ἀποδέσμευση ἀπό τά ἐξουσιαστικά δεσμά δέν μπορεῖ νά παραγνωρίζει τήν ἄρρηκτη ἑνότητα τῆς ἐξουσίας, τήν συγκρότηση καί ἔκφρασή της μέσα ἀπό τό κράτος καί τήν Τάξη.**

β. Ἡ ἀνανέωση τῆς τάξης

Σέ ὅ,τι ἀφορᾶ, τώρα, τήν ἀνανέωση τῆς Τάξης, θά πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι μία τέτοιας μορφῆς καί περιεχομένου διαδικασία δέν σημαίνει ἐπ' οὐδενί τήν αὐτοκατάργηση ἤ τόν ριζικό μετασχηματισμό της. Ὁ πυρήνας της, τόσο σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν γενεαλογική πορεία τῶν συστατικῶν της ὅσο καί τήν ἰδεολογία της, ἀποτελεῖ μία ἀδιαμφισβήτητη σταθερά, πού συνεχῶς ἀναζωογονεῖται. Ἡ ἀνανέωση εἶναι μία ἀνάγκη πού δέν τήν κρύβουν οἱ κρατοῦντες, ἰδιαίτερα μάλιστα σέ συνθῆκες ὅπως αὐτές πού ὑπάρχουν στίς μέρες μας. Αὐτή ἡ ἀνάγκη ἔρχεται νά συνδεθεῖ μέ τό γνωστό, πλέον,

---

15. Αὐτή ἡ συνθήκη δέν ισχύει εφ' ὅσον ἡ τάξη εἶναι ἐνταγμένη σέ εὐρύτερους σχηματισμούς.

πρόταγμα πού ἐμφανίζεται σάν λαϊκή ἀπαίτηση γιά «ἀνανέωση τῆς πολιτικῆς μέ νέα πρόσωπα, μέ νέους ἀνθρώπους», μπροστά στήν ἐκτεταμένη «διαφθορά» πού ὑπάρχει.

Βέβαια, αὐτή «ἡ λαϊκή» ἤ «κοινωνική ἀπαίτηση» ἕλκει τήν προέλευσή της στήν προπαγάνδα τῶν πολιτικῶν καί τῶν διάφορων θεωρητικῶν της ἐξουσίας. Γίνεται, ὅμως, ἀποδεκτή ἀπό ὅλα σχεδόν τά ὑπόλοιπα στρώματα τῆς κοινωνίας, πού τό κάθε ἕνα τήν βλέπει ἀπό διαφορετική ὀπτική. Ὁ λόγος πού ἡ κάθε πλευρά ἀποδέχεται τήν «ἀνανέωση» εἶναι διαφορετικός: Ὅσον ἀφορᾶ ἕνα μέρος, ἀπό τά χαρακτηριζόμενα ὡς μεσοστρώματα, εἶναι ἡ ἀνάδειξή τους στό ἐξουσιαστικό στερέωμα μέσω κάποιων «ἐκλεκτῶν» ἐκπροσώπων τους, ἐνῶ γιά ἐκεῖνα τά ὁποῖα προσδιορίζονται ὡς κατώτερα στρώματα, αὐτή ἡ «ἀνανέωση» συνδέεται μέ τήν προσδοκία γιά μία καλύτερη διαχείριση τῶν ὅρων σκλαβιᾶς τους.

Στά σύγχρονα συστήματα κυριαρχίας οἱ ρυθμοί ἔνταξης στήν Τάξη εἶναι συνήθως ταχύτεροι ἀπό ὅ,τι συνέβαινε σέ προηγούμενες ἐποχές. Οὔτε κι αὐτή, ὅμως, εἶναι μία σταθερή συνθήκη, ἐπειδή οἱ ρυθμοί εἶναι δυνατόν νά καθοριστοῦν καί ἀπό ἄλλους παράγοντες πού θά παρεμβληθοῦν. Γενικό, πάντως, χαρακτηριστικό της τάξης εἶναι ἡ ἐμμονή στήν σταθερότητα, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾶ τά πρόσωπα πού ἀναλαμβάνουν νά διαφυλάξουν τήν κυριαρχία της σέ πολιτικό, οἰκονομικό, ἰδεολογικό καί στρατιωτικό ἐπίπεδο.

Δέν εἶναι ἄσχετος μέ αὐτήν τήν πραγματικότητα ὁ ὅρος οἰκογενειοκρατία πού συνδέεται μέ τήν γενεαλογική συνέχεια τῶν προσώπων (π.χ. Παπανδρέου) πού ἀναλαμβάνουν τήν ἐκπροσώπηση τῶν συμφερόντων τῆς τάξης στόν οἰκονομικό καί ἰδεολογικοπολιτικό τομέα ἤ μέ τήν ἀνάληψη ἀνάλογων καθηκόντων ἀπό γόνους «οἴκων» (π.χ. Φόρντ).

Ὑπάρχει, πάντως, μία «ἰδιαιτερότητα» στήν ἀνανέωση τῆς Τάξης. Αὐτή, γίνεται ὁρατή, κατά μεγάλο ποσοστό στόν τομέα τῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἕνας κατ' ἐξοχήν συνδετικός κρίκος μέ τήν κοινωνία, ἀφοῦ ἐμφανίζεται πώς ἐκφράζει τήν «λαϊκή βούληση» μέσω τῶν ἐκλογῶν (ὅπου αὐτές ἰσχύουν ὡς σύστημα)

ἤ τήν γέφυρα ἀνάμεσα στήν Τάξη καί τό λαό. Στούς ὑπόλοιπους τομεῖς (οἰκονομικό, στρατιωτικό καί ἰδεολογικό) –καί τῆς ἀντίστοιχα ἀσκούμενης ἐξουσίας– ἡ ἀνανέωση γίνεται μέσα ἀπό διαδικασίες, οἱ ὁποῖες διεκπεραιώνονται μέ μή δημόσιο τρόπο, ἀλλά συνήθως μέσα ἀπό κοινά ἀποδεκτούς κανόνες ἤ μέ, λόγω συνθηκῶν, «ἔκτακτες ρυθμίσεις».

Ἡ πολιτική διεκπεραίωση τῶν ὑποθέσεων τῆς τάξης, ἀλλά καί τῆς ἐξουσίας γενικότερα, **γίνεται μέσω τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τά ὁποία εἶναι μηχανισμοί διαχείρισης καί ἀνακατανομῆς τῶν ἐξουσιαστικῶν σχέσεων**. Σ᾽ αὐτή τή διαδικασία ἐμπλέκονται ὅλοι οἱ κομματικοί μηχανισμοί μή ἐξαιρουμένων τῶν σοσιαλιστικῶν, κομμουνιστικῶν καί ἐν γένει ἀριστερῶν. Αὐτό ἀποδεικνύεται ἱστορικά καί ἐπιβεβαιώνεται, ἐπίσης, συνεχῶς ἀπό τήν στάση καί δράση τους στή σημερινή πραγματικότητα, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς περίτεχνες ἤ χοντροκομμένες πολιτικές τους τοποθετήσεις καί πρακτικές μέ τίς ὁποῖες προσπαθοῦν νά ἐπισκιάσουν τήν ἀλήθεια.

Ἄς ἔρθουμε, τώρα, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν συνήθη διατύπωση «κυρίαρχες τάξεις». Αὐτή ἀποτελεῖ ἕναν χαρακτηρισμό ὁ ὁποῖος δέν ἀνταποκρίνεται σέ ἤδη δομημένες καταστάσεις. Εἶναι ἐνδεχόμενο νά χρησιμοποιηθεῖ ὅταν γίνεται ἀναφορά σέ διάφορες ἑνοποιήσεις ὁμάδων ἐξουσίας, πού συντέθηκαν μέσα ἀπό ὁρισμένες διαδικασίες καί οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό διάφορους τομεῖς δραστηριότητας (ναυσιπλοΐα, γεωργία, ἐμπόριο κλπ). Αὐτή ἡ διαφορετική προέλευση δέν τίς καθιστά τάξεις μέ τήν ὁλοκληρωμένη μορφή καί μέ τήν οὐσιαστική διάσταση πού ἔχει ἡ Τάξη. Ἑπομένως, σέ αὐτές τίς περιπτώσεις, ἡ ἀναφορά σέ τάξεις προφανῶς ἀναλύει τήν Τάξη στά συστατικά της. Αὐτά τά συστατικά της ἐπιδροῦν, ἐπίσης, δυναμικᾶ στήν ἀνανέωση, τήν ἑνοποίηση καί τήν ἰσχυροποίηση της –κάτι πού ἔχει ἐπιβεβαιωθεῖ μέσα ἀπό τίς διαδικασίες πού ἔχουν προηγηθεί– ὄχι μόνο χωροταξικά, ἀλλά συμβάλλουν καί στήν ἐκτός τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων τοῦ κράτους διαδικασία ἑνοποίησής της μέ ἄλλες τάξεις.

Ὁ συντελεστής, γιά τήν διατήρηση τῆς κυριαρχίας τῆς Τάξης στόν κοινωνικό χῶρο, καθώς καί στήν διευκόλυνση γιά

τήν σύνδεση καί ἑνοποίηση μέ τίς τάξεις τῶν ἄλλων κρατῶν, ἀποτελεῖ συνάρτηση **τεσσάρων παραγόντων**: τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ ἰδεολογικοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ καί τοῦ στρατιωτικοῦ. Αὐτή ἡ ἑνοποίηση παλιότερα ἐμφανιζόταν μέ τήν μορφή μακροχρόνιων συμμαχιῶν, ἀλλά στίς σημερινές συνθῆκες προχωρᾶ ἀκόμη περισσότερο διαμορφώνοντας καί συγκροτώντας τήν **ὑπερκρατική** κυριαρχία. Ἐννοεῖται πώς ὅλες αὐτές οἱ διαδικασίες πού περιγράφηκαν δέν ἐξαλείφουν τήν ἀνάπτυξη ἀντιθέσεων καί διαφορετικῶν ἐπιλογῶν. Τίς ἐπιπτώσεις τῆς σύγχρονης διαδικασίας συγκρότησης τῆς ὑπερκρατικῆς κυριαρχίας ὑφίστανται οἱ ἄνθρωποι τίς δεκαετίες πού ἀκολούθησαν τά συμβάντα τοῦ 1989-1990, μέ τήν ἐπιτάχυνση τῶν διαδικασιῶν ἑνοποίησης τῆς κυριαρχίας σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

Ὅμως, ἡ δυνατότητα κατανόησης, ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοῦ τοῦ νέου δεδομένου εἶναι δύσκολη ἄν λάβουμε ὑπ᾽ ὄψιν τήν μακροχρόνια πορεία ἀλλοτρίωσης, πού κατέληξε στήν ἀφομοίωση, ἐκ μέρους τους, σέ μεγάλο βαθμό τῶν καταστάσεων πού εἶχαν καθιερωθεῖ καί τῶν διαδικασιῶν μέ τίς ὁποῖες ἐπιβαλλόταν μέχρι τότε ἡ Τάξη. Ἡ ἀφομοίωση τῆς νέας πραγματικότητας, ἐκ μέρους τῶν σκλαβωμένων θά ἀργήσει. Μέχρι τότε οἱ πολιτικοί παράγοντες ἐντός καί ἐκτός κοινοβουλίου θά ἐπιδεικνύουν και θα προβάλλουν τά **ἀναποτελεσματικά ἐργαλεῖα ἀγῶνα** προκειμένου νά διεκπεραιωθοῦν ἀπρόσκοπτα οἱ κυριαρχικοί σχεδιασμοί χωρίς νά ὑπάρξουν μεγάλες τριβές καί ἐντάσεις, πού θά μποροῦσαν νά προκαλέσουν κοινωνικές ἐξεγέρσεις. Ἄν ἡ κατανόηση τῶν νέων συνθηκῶν σκλαβιᾶς εἶναι δύσκολο νά γίνει ἀντιληπτή ἀπό τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν τούτοις οἱ ἀναρχικοί ὄφειλαν καί ὀφείλουν νά ξεπεράσουν τά καθιερωμένα μοντέλα σκέψης καί δράσης, τά ὁποία ἀντιμετωπίζονται ἀπό τό κράτος μέ ἀρκετή ἄνεση.

Κι ὅμως, ἐπισημάνσεις ἔχουν γίνει πρό πολλοῦ. Ἄλλωστε, οἱ ἐξουσιαστές τό διατυμπάνιζαν: «προσαρμογή», «ἐφαρμογή» τῶν «ντιρεχτίβων» (τῆς ΕΟΚ ἀρχικά) καί τῆς νομοθεσία (τῆς ΕΕ στή συνέχεια).

γ. Ὁ κοινωνικός ἀνταγωνισμός

Ὅπως προαναφέραμε, ἡ Τάξη δέν εἶναι εὔκολο νά διαχωριστεῖ μέ ἕναν μηχανικό τρόπο ἀπό τήν κοινωνία, ἐπειδή τά ὅριά της ἀναμιγνύονται μέ τά ὅρια τῶν λεγόμενων ἀνώτερων μεσοστρωμάτων. Αὐτή ἡ δυσχερής διάκριση τῆς ἐπιτρέπει, διατηρώντας τήν αὐτονομία της, νά δικτυώνεται μέσα στήν κοινωνία μέσω τῶν στρωματοποιήσεων καί τῶν κατηγοριοποιήσεων. Μέ αὐτήν τήν δικτύωση συγκαλύπτονται, ἐν μέρει, οἱ συνθῆκες σκλαβιᾶς πού ὑπάρχουν καί ταυτόχρονα δίνεται ἡ δυνατότητα χειραγώγησης καί πολύτροπης καταστολῆς τῶν ἀνταγωνιστικῶν πρός τήν ἐξουσία διεργασιῶν.

Ὅμως, μέ ποιό τρόπο διαμορφώνεται ἡ κοινωνία; Τί συμβαίνει μέ τά συστατικά της πού δέν ἀνήκουν στήν Τάξη καί πῶς καθορίζεται ἡ μεταξύ τους σχέση, ὥστε νά διευκολύνεται ἡ ἐπιβολή τῆς Τάξης;

Ἄς πάρουμε τά πράγματα μέ κάποια σειρά.

Ὁ κάθε φορά ὁρισμένος κοινωνικός χῶρος περιλαμβάνει μία συγκεκριμένη κοινωνία, στήν ὁποία ἔχουν χτιστεῖ (δομηθεῖ), κατά περιόδους, οἱ διάφορες συνθῆκες ἐπιβολῆς. Αὐτές ὅμως οἱ δομημένες συνθῆκες δέν προκύπτουν ἀπό τό πουθενά. Προέρχονται καί καθορίζονται ἀπό τήν **Τάξη,** ἡ ὁποία ταξινομεῖ καί διαχωρίζει ὅσες ὁμάδες ἀνθρώπων συναπαρτίζουν τήν λεγόμενη κοινωνία. Ἑπομένως, ἡ στρωματοποίηση τῶν συστατικῶν του κοινωνικοῦ χώρου, ἡ ταξινόμησή τους καί ἡ κατηγοριοποίηση τους εἶναι συνυφασμένη μέ τήν καθιέρωση καί διανομή τῶν συνθηκῶν ἐξουσίας μέσα στήν κοινωνία.

Παρά τίς στρωματοποιήσεις καί τίς κατηγοριοποιήσεις, οἱ ἀντιθέσεις μέσα στόν κοινωνικό χῶρο καί ἀνάμεσα στίς διάφορες ὁμάδες, πού τόν ἀποτελοῦν, ὄχι μόνο συνεχίζουν νά ὑπάρχουν καί νά ἀναπτύσσονται, ἀλλά κατασκευάζονται καί ἐπί πλέον ἀντιθέσεις. Ἐπίσης, ἕνα μέρος ἀπό τίς ἀντιθέσεις πού προϋπήρχαν (ἐξ αἰτίας τοπικῶν, ἰδιοφυλετικῶν κ.λπ. χαρακτηριστικῶν) ἐπειδή δέν εἶναι εὔκολο νά ἐξαλειφθοῦν μέ γρήγορους ρυθμούς, παρά τήν ἀναδιάταξη τῆς κοινωνίας, εἶναι δυνατόν νά

ὁδηγήσουν –κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθήκες– σέ ὄξυνση τῶν ἀντιπαραθέσεων.

Ἡ δυναμική πού ἀναπτύσσεται μέσα στήν κοινωνία εἶναι **πολύπλευρη** καί πολλές φορές γίνεται **πολυσύνθετη**. Γι' αὐτό τό λόγο ἔχουμε χοντρικά δυό περιπτώσεις: Ἡ μία εἶναι ἐκείνη κατά τήν ὁποία ἡ κοινωνία συντάσσεται μέ τήν Τάξη καί τίς ἐπιλογές της καί ἡ ἄλλη ὅταν συγκρούεται μέ αὐτήν.[16] Αὐτό ἔχει συμβεῖ πολλές φορές στή ἱστορική πορεία τῆς κυριαρχίας καί δέν ἔχουν λείψει οἱ συγκρούσεις πού ἔχουν μετατραπεῖ σέ ἀνοιχτό πόλεμο. Αὐτός ὁ πόλεμος **δέν ταυτίζεται μέ τόν γνωστό σάν πόλεμο ἀνάμεσα σέ δυό τάξεις,** ἐπειδή γιά νά γίνει ἀναφορά σ' αὐτόν θά πρέπει τά μέρη πού συγκρούονται νά πληροῦν τούς **ὅρους πού συνιστοῦν αὐτό πού λέγεται καί ΕΙΝΑΙ τάξη**.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πώς ἡ κοινωνία ἐκδηλώνεται μέ δυό μορφές ὡς **ἐξουσιαστική** καί ὡς **ἐξουσιαζόμενη**.

Τίποτα τό παράξενο δέν ὑπάρχει σέ σχέση μ' αὐτό τό γεγονός. Ἀνεξάρτητα ἀπό τήν **αὐτόβουλη** ἤ τήν **ἐξαναγκαστική** ἔνταξη ἀνθρώπινων ὁμάδων στήν κοινωνία, οἱ ὅροι πού διαμορφώνονται εἶναι ὅροι ὑποτέλειας καί ὑποδούλωσης.

Σάν συνέπεια αὐτῶν τῶν δεδομένων, ἀναπτύσσονται δυό ροπές πού δέν ταυτίζονται πάντοτε μέ τόν ἀρχικό τρόπο προσέγγισης τῆς κοινωνίας ἀπό αὐτές τίς ὁμάδες (αὐτόβουλα ἤ ἐξαναγκαστικά) λόγω τῆς συνεχοῦς κινητικότητας καί ἐναλλαγῆς θέσεων καί ρόλων.

Ἡ μία ἐπιζητεῖ τήν ἀνάδειξή της στό ἐξουσιαστικό στερέωμα καί τήν ἔνταξή της στήν τάξη ἤ τήν «κατάληψη» μίας θέσης στό πλευρό της, πού θά τῆς ἀποδώσει πολλαπλά ὀφέλη καί ἔτσι ὄχι μόνον ἐνδυναμώνει τίς σχέσεις ἐπιβολῆς, ἀλλά τίς διαχέει στά ὑπόλοιπα στρώματα, στά ὁποῖα καί τίς ἐπιβάλει πρίν καί μετά τήν κατοχύρωσή της.

---

16. Στην πράξη, –καί στίς δυό περιπτώσεις–, πρόκειται γιά ἕνα τμῆμα τῆς κοινωνίας, τό ὁποῖο ὄντας ἱκανό νά ἀναπτύξει μία ἔντονη δραστηριότητα, δημιουργεῖ καί μία ἀντίστοιχη ροή μέσα στόν κοινωνικό ἀνταγωνισμό, καθορίζοντας τόσο τήν διάσταση τῶν γεγονότων ὅσο καί τά ἀποτελέσματα πού θά προκύψουν.

Ἡ ἄλλη, ἀναδεικνύει τίς συνθῆκες σκλαβιᾶς τόσο ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο «ἐντάχθηκαν» (ἐξαναγκαστικά ἤ «αὐτόβουλα» λόγω ἔμμεσα ἐξαναγκαστικῶν καταστάσεων) οἱ ἀνθρώπινες ὁμάδες στήν κοινωνία καί γιά τίς ὁποῖες δέν ὑπάρχει οὐσιαστική μεταβολή τῶν ὅρων, ὅσο καί ἀπό τήν μετάπτωση ἄλλων στίς ἴδιες συνθῆκες μέ τούς σκλάβους. Ἀνάμεσα σέ αὐτές τίς δυό βασικές, ἀλλά ὄχι καί μοναδικές ροπές ἀναπτύσσονται πολλαπλές καί διαπλεκόμενες ἀντιθέσεις καί συγκρούσεις. Τό ἴδιο ἰσχύει καί ἀνάμεσα στήν κάθε μία ἀπό αὐτές τίς ἑνότητες ὁμάδων, ἐπειδή ἡ προσπάθεια γιά ἀνάδειξη –πού προαναφέραμε– γίνεται μέσα σέ ἀνταγωνιστικές συνθῆκες, τόσο ὡς πρός τούς ἀνταγωνιζόμενους ὅσο καί στήν ὑπόλοιπη κοινωνία γιά τήν ὁποία τό μέτρο εἶναι ἡ δυνατότητα ἄσκησης (τῆς παρεχόμενης σέ αὐτήν) ἐξουσίας μέσα στά ὅρια πού ἔχει θέσει ἡ Τάξη, δηλαδή μέχρι τοῦ σημείου πού δέν κινδυνεύει ἡ κυριαρχία της.

Ἑπομένως, στό συνολικότερο πλέγμα σχέσεων καί ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στά συστατικά του κοινωνικοῦ χώρου (τάξη καί κοινωνία) δέν ἰσχύουν μόνο οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα σέ κυρίαρχους καί κυριαρχούμενους. Ὑπάρχουν, ἐπίσης, ἀντιθέσεις καί ἀνάμεσα στά ἐπί μέρους στοιχεῖα του, οἱ ὁποῖες σέ πολλές περιπτώσεις γίνονται ὀξύτατες.

Ἄρα ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ συμπύκνωση ὅλων αὐτῶν ποῦ προαναφέραμε;

Οἱ ἀντιθέσεις, ἀντιπαραθέσεις καί συγκρούσεις περιλαμβάνουν τό σύνολο τῶν ἀνθρώπινων ὁμάδων πού βρίσκονται στόν κοινωνικό χῶρο. Παρά τήν ἔκτασή τους ἤ τήν ἔνταση μέ τήν ὁποία ἐκδηλώνονται, τά ἀπελευθερωτικά τους χαρακτηριστικά εἶναι ἀσθενῆ ἕως ἀνύπαρκτα. Στήν περίπτωση αὐτή μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά **κοινωνικό ἀνταγωνισμό μέ τήν εὐρεῖα ἔννοια**.

Ἐρχόμαστε, τώρα, στίς ἀντιθέσεις, ἀντιπαραθέσεις καί συγκρούσεις πού ἀμφισβητοῦν ἐν μέρει ἤ σέ μία εὐρύτερη διάσταση τήν ἐξουσία τῆς Τάξης. Ἐδῶ, πλέον, ἔχουμε τόν **κοινωνικό ἀνταγωνισμό μέ τήν στενή ἔννοια**. Προσδιορίζεται μέ τήν στενή ἔννοια, παρ’ ὅτι περιλαμβάνει ἤ εἶναι δυνατό νά ἐκφράσει εὐρύτερα, τῶν ἐμπλεκομένων μερῶν, συμφέροντα καί

ἐνδιαφέροντα. Σ' αὐτήν τήν μορφή τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐντάσσεται ὁ **κοινωνικός ἀγῶνας**.

Ὅσο οἱ ἀντιπαραθέσεις ἐπεκτείνονται καί ἀναδεικνύουν μία **συνολική θέση καί στάση**, ἐνάντια στήν ἐξουσία, στίς μορφές, τίς σχέσεις, τίς δομές καί τό ἰδεολογικοπολιτικό της περιεχόμενο, ξεπερνώντας τήν ἀντίθεση πρός τήν Τάξη, τόσο τίθεται σέ λειτουργία καί ἔχει τήν προτεραιότητα ἡ διεργασία τοῦ **ἀναρχικοῦ ἀγῶνα**. Πρόκειται γιά διεργασία πού δέν γίνεται μέ μηχανιστικό, ἀλλά οὔτε καί μέ ἕνα περιστασιακό τρόπο καί μορφή, ἀλλά μέ μία δυναμική ἀνάπτυξη καί ἐμπέδωση τῶν ἀπελευθερωτικῶν δεδομένων πού ἐμπεριέχονται σ' αὐτόν.

Ἀναπτύξαμε ὁρισμένα ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν **ἐνδοταξική πάλη** καί τόν **κοινωνικό ἀνταγωνισμό μέ τήν εὐρεῖα καί τήν στενή του διάσταση**, προσπαθώντας νά γίνουν κατανοητές οἱ διαφορές πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα σέ θεωρίες καί πρακτικές πού μπλοκάρουν τήν συνολική ἀπελευθερωτική προσπάθεια. Σέ κάθε περίπτωση ὀφείλουμε νά τονίζουμε τό γεγονός πώς **ἡ κοινωνία εἶναι μία πολυσύνθετη πραγματικότητα**. Ἰδιαίτερα σέ συνθῆκες ἔντονων μεταβολῶν στό ἐσωτερικό της, ὅπως αὐτές πού ἀφοροῦν τήν περίοδο τήν ὁποία διανύουμε,[17] μετατρέπεται σέ ἕνα συνονθύλευμα ἀπό διαφορετικά συστατικά (ὁμάδων καί ἀτόμων), τά ὁποία ὁλοένα καί περισσότερο διαπλατύνονται. Δέν θά ἐπεκταθοῦμε, ἐπειδή ὁ σκοπός τοῦ κειμένου δέν εἶναι νά ὑπάρξει μία πλατειά κοινωνιολογική καί περιπτωσιολογική ἀνάπτυξη τῶν θεμάτων αὐτῶν.

Σέ σχέση μέ τήν πραγματικότητα πού ὑπάρχει καί ὁρίζεται ὡς κοινωνία, θά πρέπει νά τονίσουμε πώς εἶναι ἐκτός κάθε οὐσιαστικά ἀπελευθερωτικῆς προσπάθειας ὁ **ἀφορισμός** της (λόγω του ὅτι εἶναι ἐξουσιαστικό κατασκεύασμα) ἤ ἡ ἄνευ ὅρων **ἀποδοχή** της (ἐπειδή στό ἐσωτερικό της ἀναπτύσσονται

---

17. Εἶναι ἡ περίοδος κατά τήν ὁποία μέ ἀφορμή τήν «κρίση» τοῦ 2009 –καί κυρίως ἀπό τό 2010 καί μετά– ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἀπό ἀλλαγές, πού σηματοδοτοῦν καί ἐγκαθιδρύουν τήν λειτουργία τῆς κυριαρχίας γιά τήν ἑπόμενη περίοδο.

ἀνταγωνιστικές πρός τό κράτος καί τήν ἐξουσία δυναμικές) καί πάνω σ' αὐτά τά ἀφαιρετικά καί ἐνδεδυμένα μέ τήν φόρμα τοῦ ἀπόλυτου ὀρθοῦ «δεδομένα», νά ἐπιχειροῦνται πρακτικές ἤ νά στήνονται ἰδεολογήματα, τά ὁποῖα ὑποτίθεται πώς προωθοῦν τήν ἀπελευθερωτική διεργασία.

Χρειάζεται ἡ, ὅσο τό δυνατόν, πληρέστερη κατανόηση αὐτῆς τῆς κατάστασης, ὥστε ἡ ἀναρχική ἀπελευθερωτική δράση νά πραγματοποιεῖ οὐσιαστικά βήματα γιά τήν ἐξάλειψη κάθε μορφῆς ἐξουσίας καί τοῦ στρεβλοῦ κατασκευάσματός της, πού λέγεται κοινωνία.

Ἑπομένως, οἱ διάφορες αὐτοκαθοριζόμενες ἤ ἑτεροκαθοριζόμενες δηλώσεις καί τοποθετήσεις περί «κοινωνικῶν» ἤ «ἀντικοινωνικῶν» ἀναρχικῶν ἀνήκουν πράγματι στή σφαῖρα τῶν πολιτικά κατασκευασμένων διαχωρισμῶν. Πρόκειται γιά τήν συνήθη περίπτωση ὅπου, μέσω τῆς κατασκευῆς ἑνός ἀντιπάλου ἤ ἑνός ὅρου, πού δέν ἀνταποκρίνεται κατ' οὐσίαν στήν πραγματικότητα, δίνεται ἡ «δυνατότητα» νά στηθεῖ ἕνα ἀκόμη «μέτωπο» δράσης καί μία ἰδεολογικοπολιτική πλατφόρμα. Κάτι περίπου σάν ἕνα παλάτι στήν ἄμμο.

III

α) Οἱ κοινωνικές τάξεις

Εἶναι σημαντικό νά ἐπιμένουμε στήν οὐσιαστική χρήση τῶν λέξεων, στή σχέση τους μέ τήν πραγματικότητα, ἐπειδή θεωροῦμε πώς ὁ,τιδήποτε καθιερώνεται μέ ἀφαιρετικό τρόπο καί σέ ἀναντιστοιχία μέ αὐτό πού ὑπάρχει, κατασκευάζει ψεύτικη συνείδηση. Ἡ περιγραφή ἑνός δεδομένου μέ διαφορετικές λέξεις φράσεις καί νοήματα ἀπό αὐτά πού τοῦ ἀντιστοιχοῦν, ὁδηγεῖ σέ λάθος δρόμους, οἱ ὁποῖοι σέ πολλές περιπτώσεις εἶναι ἀδιέξοδοι.

Ἡ αὐταπάτη, γιά παράδειγμα, σχετικά μέ τήν ὕπαρξη ἑνός φαινομένου ἤ ἀντικειμένου (ἤ μέ τήν κατάσταση στήν ὁποία βρίσκεται), ἐνῶ αὐτό στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει ἤ **ἔχει ἄλλα χαρακτηριστικά ἀπό αὐτά πού τοῦ ἀποδίδονται**, στέκεται ἐμπόδιο σέ μία ἀπελευθερωτική δράση, ἀφοῦ κατευθύνει σέ λαθεμένη στάση καί πράξη. **Σωστή στάση καί πράξη εἶναι αὐτή πού προσιδιάζει σέ μία πραγματικότητα πού ὑπάρχει**. Γιά νά γίνει αὐτό περισσότερο κατανοητό θά δώσουμε τή σχέση κίνησης ἑνός ἀτόμου μέ τήν ἄμμο καί μέ τήν θάλασσα. Στήν ἄμμο περπατοῦμε, ἐνῶ στήν θάλασσα κολυμποῦμε. Ἐάν ὀνοματίσουμε τήν ἄμμο θάλασσα καί τό ἀντίστροφο, τότε ἡ ἀποτυχία εἶναι δεδομένη καί ἐνδεχομένως οἱ ἐπιπτώσεις νά εἶναι ὀδυνηρές γιά ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θά ἐπιχειρήσει νά πραγματοποιήση μία βουτιά στήν ἄμμο ἤ νά περπατήσει στήν θάλασσα.

Ἑπομένως, δέν εἶναι μία ἐπιμονή χωρίς σημασία ἡ ἀκριβολογία καί ἡ κατανόηση σέ βάθος τῆς πραγματικότητας καί τῶν ἐννοιῶν πού τήν ἀποδίδουν.

Ἄς ἔλθουμε στό προκείμενο. Ἡ ὁρολογία «κοινωνικές τάξεις»[18] καθορίζεται ἀπό πολλούς παράγοντες καί κυρίως ἀπό τήν

18. Με τόν ὅρο κοινωνικές τάξεις προσδιορίζονται οἱ διάφορες κατηγορίες

ὀπτική ὑπό τήν ὁποίαν ἐπιχειρεῖται νά καθιερωθεῖ. Ἔτσι, ἡ κοινωνική τάξη μπορεῖ νά καθοριστεῖ μέ οἰκονομικᾶ κριτήρια. Αὐτή εἶναι καί μία ἀπό τίς πλέον συνηθισμένες περιπτώσεις. Μπορεῖ, ἐπίσης, νά προσδιοριστεῖ μέ κοινωνικούς ἤ καί πολιτικούς ὅρους (ὅπως, γιά παράδειγμα, «πολιτική κοινότητα»).

Εἶναι προφανές πώς οἱ κοινωνικές τάξεις σχηματοποιοῦνται μέ βάση τίς προτεραιότητες, πού θέτει ἡ Τάξη. Ἡ δύναμη ἐπιβολῆς εἶναι αὐτή πού ταξινομεῖ τίς διάφορες ὁμάδες καί εἶναι ἡ ἴδια πού διαχέει τίς ἐξουσιαστικές σχέσεις στίς κατά περίπτωση ἀναδιαμορφωμένες συνθῆκες.

Ἡ πολυπλοκότητα, μέ τήν ὁποία προσαρμόζονται οἱ ἑκάστοτε συνθῆκες ἐπιβολῆς συνιστᾶ ἕνα περίπλοκο σύστημα συνδέσεων καί ἀναιρέσεων τῶν ὁμάδων, πού βρίσκονται στόν ἑκάστοτε κοινωνικό χῶρο, μέ τρόπο πού ἐπιφέρει ἕνα συνεχῆ ἀλληλοστροβιλισμό ἐννοιῶν σ' ὅσους ἀσχολοῦνται μέ τήν λεγόμενη ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τίς διάφορες θεωρίες περί τῆς τάξης ἤ τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἔτσι, ἀναπτύσσονται θεωρίες πού προσπαθοῦν νά περιγράψουν καί νά συστηματοποιήσουν τήν ἐμπειρία τῆς κυριαρχίας συνολικά ἤ νά προτείνουν μέ βάση τούς μελλοντικούς σχεδιασμούς τά νέα μοντέλα ἐπιβολῆς στούς κοινωνικούς σχηματισμούς, τά ὁποία θά ὁδηγήσουν στήν ἀντικατάσταση ἤ στήν τροποποίηση τῶν ἤδη ὑπαρχόντων.

Ἄλλωστε, ὁ χωρισμός, οἱ ταξινομήσεις, οἱ κατηγοριοποιήσεις καί οἱ στρωματοποιήσεις τοῦ συνόλου, πού συνθέτει τόν κοινωνικό χῶρο, ἐξυπηρετοῦν τήν ἐξουσιαστική διαχείρισή του.

Ἀλλά προκύπτει τό εὔλογο ἐρώτημα: **τί εἶναι κοινωνική τάξη;**

Αὐτό πού προσδιορίζεται σάν κοινωνική τάξη ἐμφανίζεται στά μέσα του 18ου αἰῶνα, σάν ἕνας ἐνδεικτικός τεχνικός ὅρος **ἑνός ὁρισμένου τύπου κοινωνικοῦ στρώματος**. Παρ' ὅτι οἱ «τάξεις» ἦταν ἤδη ἕνα καινούργιο κοινωνικό φαινόμε-

---

καί στρωματώσεις πού ἐμπεριέχονται στόν κοινωνικό χῶρο καί συναποτελοῦν τήν κοινωνία.

νο ἀρκετά πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση στή Γαλλία, ἡ θεσμοθέτησή τους ἐπέρχεται μετά τήν ἐπικράτησή της, τό 1789, «*σέ μίαν ἐποχή ὅπου οἱ Εὐρωπαϊκές κοινωνίες ἄλλαξαν τά κοινωνικά τους συστήματα καί ὅπου τά παλαιά κριτήρια, πού ὅριζαν* τίς κοινωνικές διαιρέσεις, *ἔδιναν τή θέση τους σέ καινούργια. Ὁ νέος ὅρος συνδέθηκε ἰδιαίτερα μέ τήν κοινωνική δομή τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας χωρίς νά χάσει τήν εὐρύτερη ἔννοιά του ὡς ὀνομασία τῶν* βασικῶν ὁμάδων *κάθε κοινωνίας, γεγονός πού εἶχε ὁρισμένες συνέπειες στήν διατύπωση τῶν γενικῶν θεωριῶν τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης καί τῆς κοινωνικῆς δομῆς*».[19]

Ἡ εὐρύτερη ἔννοια, στήν ὁποία γίνεται ἀναφορά, εἶναι αὐτή διά τῆς ὁποίας χαρακτηρίζονταν πλατιές στρωματώσεις τῶν προγενέστερων κοινωνικῶν σχηματισμῶν. Πάντως, ἡ προσδιοριζόμενη ὡς κοινωνική τάξη σαφῶς καί δέν ἔχει τά χαρακτηριστικά τῆς Τάξης,[20] στήν ὁποία προαναφερθήκαμε[21] καί ἡ ὁποία κυριαρχεῖ ἀσκώντας τήν ἐξουσία της μέσω θεσμῶν καί μηχανισμῶν. «*Διότι οἱ τάξεις, ὅπως καί κάθε ἄλλος τύπος ἐξουσιαστικοῦ δρῶντος, ἔχουν καθορισμένες προϋποθέσεις ὑποδομῆς πού ἀναδύονται βαθμηδόν καθ' ὅλη τήν διάρκεια μίας ἱστορικῆς περιόδου*».[22]

Κάτω ἀπό αὐτό τό πρῖσμα γίνεται ἀποκαλυπτική καί ἐξηγήσιμη ἡ ἐπιμονή, τῶν ἀριστερόστροφων ἀναρχιστῶν, καθώς καί τῶν ἀριστερῶν «ριζοσπαστῶν», στήν κατασκευή ὑποδομῶν. Εἶναι προφανές πώς αὐτές οἱ ὑποδομές (ἤ, γιά ἄλλους, οἱ δομές) ἀποσκοποῦν στήν στήριξη τῆς ἑκάστοτε ὑπό κατασκευήν (νέας) περιόδου κυριαρχίας. Ἐπειδή, εἴτε ἐντάσσονται σέ κάποιο κίνημα, εἴτε σέ κάποιον κομματικό μηχανισμό, –πού εἶναι στήν οὐσία τό ἴδιο πράγμα– ὁ ρόλος τους εἶναι συνυφασμένος μέ τό

---

19. Stanislaw Ossowski, *Class Structure in the Social Consciousness*, London, Routledge and Kegan Paul, 1963:126.
20. Ἡ χρήση τοῦ ὅρου Τάξη γίνεται διαχρονικά καί διατοπικά ἀντικαθιστώντας τόν ὅρο Τάξεις μέ τόν ὁποῖο ἀπεικονίζονται οἱ διαδοχικοί μετασχηματισμοί.
21. Βλ. Μέρος Ι.
22. Michael Mann, *Οἱ πηγές τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας*, ἔκδ. ΠΟΛΙΣ, τόμ. Α΄, σελ. 715.

σημεῖο στό ὁποῖο θά καταλήξουν. Αὐτό δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τήν ἐνσωμάτωσή τους στό σύστημα ἐξουσίας κι ἐκμετάλλευσης, ἐπαναλαμβάνοντας διαδικασίες πού ἔχουν προηγηθεῖ ἱστορικά.

Χρειάζεται, ὡστόσο, νά λάβουμε, ὑπ᾿ ὄψιν μας τίς προσπάθειες πού γίνονται, διαχρονικά, ὥστε νά προσδιοριστοῦν οἱ κοινωνικές τάξεις, ἐπειδή τά συμπεράσματα, πού προκύπτουν, εἶναι ἀρκετά κατατοπιστικά.

Ἐδῶ, θά διαπιστώσουμε πώς οἱ ὁρισμοί καί οἱ ἀφετηρίες ποικίλλουν καί συνήθως ταυτίζονται ἀνάλογα μέ τίς συνθῆκες καί τήν σκοπιμότητα πού ὑπάρχει γιά κάθε περίπτωση. Ὁ κανόνας, πάντως, πού ἔχει ἐπικρατήσει, **εἶναι ὁ προσδιορισμός τῶν κοινωνικῶν τάξεων νά σχετίζεται μέ οἰκονομικούς ὅρους** κάτι πού δέν ἀποτελεῖ νεωτερισμό, ἀφοῦ αὐτός ἦταν ἀνέκαθεν **ὁ συνηθέστερος τρόπος ταξινόμησης τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων**, ἐκ μέρους τῶν κρατούντων.

Τό μπέρδεμα, ὅμως, πού ἔχουν προκαλέσει ὅσοι ἔχουν ἀναλάβει νά «ἐπιστημονικοποιήσουν» τό κοινωνικό γίγνεσθαι[23] καί νά «ξεκαθαρίσουν» τήν πολυπλοκότητά του, ἔχει προκαλέσει ἕνα δυσεπίλυτο πρόβλημα.

Δίνοντας ἕνα «σφιχτό» ὁρισμό κινδυνεύουν νά ταυτίσουν κάθε κοινωνική τάξη μέ ἕναν συνδυασμό πού περιλαμβάνει τήν κάστα καί τήν συντεχνία, ἐνῶ διευρύνοντάς τον, προκειμένου νά συμπεριλάβουν περισσότερα χαρακτηριστικά, ἀδυνατοῦν νά προσδιορίσουν μέ ἱκανοποιητικό τρόπο αὐτό πού χαρακτηρίζουν ὡς κοινωνική τάξη, ἀφοῦ ὑπεισέρχονται καί ἄλλοι παράγοντες. Σ᾿ αὐτή τήν περίπτωση **ἡ στενότερη ἔννοια ὑπερκαλύπτεται ἀπό τήν εὐρύτερη**. Ἔτσι, αὐτός πού ἐργάζεται σέ ἕνα ἐργοστάσιο σωληνουργίας μαζί μέ αὐτόν πού πραγματοποιεῖ ταχυμεταφορές δέν μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν ὡς ἐργάτες, ἀλλά ὡς ἐργαζόμενοι. Ἡ κοινωνική κατηγορία στήν ὁποία ἀνήκει αὐτός πού ἐργάζεται παρέχοντας ὑπηρεσίες, ἀπορροφᾶ ἐννοιολογικά τήν κοινωνική κατηγορία αὐτοῦ πού ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς ἐργάτης, ἐπειδή ἡ

23. Στην πραγματικότητα πρόκειται γιά μία προσπάθεια νά τό ἐντάξουν σέ ἕνα σύστημα.

φύση τῆς ἀπασχόλησης στήν παροχή ὑπηρεσιῶν δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς παραγωγική μέ τήν καθιερωμένη ἔννοια.[24] Σάν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς κατάστασης ὁ συνηθέστερος ὁρισμός τῶν ἀσχολούμενων μέ τήν διερεύνηση, τήν ἀνάλυση καί τήν σύνθεση τοῦ κοινωνικοῦ χώρου κατευθύνεται στήν ταύτιση μίας κοινωνικῆς τάξης μέ μία **στρωματική κατηγορία**, δηλαδή μέ μία ἀπό τίς ὁμάδες πού ἔχουν ἐνταχθεῖ σέ ἕνα κοινωνικό στρῶμα.

Ἑπομένως, μέ αὐτόν τόν προσδιορισμό δέν ὑπάρχει μία κοινωνική τάξη ἀλλά πολλές, πού συνήθως ταυτίζονται μέ ἀντίστοιχες κοινωνικές κατηγορίες: γιατροί, ἀρτοποιοί, κ.λπ.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὁ διευρυμένος ὁρισμός τῆς κοινωνικῆς τάξης εἶναι δυνατόν νά συμπεριλάβει πολλές κατηγορίες ἑνός κοινωνικοῦ στρώματος ἤ καί **τό ἴδιο τό στρῶμα χαρακτηρίζοντας τό ὡς κοινωνική τάξη**.

Μέ ὅλα αὐτά γίνεται σαφές πώς ἡ ἔννοια τῆς κοινωνικῆς τάξης ἐκτός τοῦ ὅτι ποικίλλει, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἀνάλογα μέ τίς ἐπιδιώξεις πού ὑπάρχουν, συμπεριλαμβάνει καί διάφορα ἑτερόκλητα στοιχεῖα τά ὁποῖα, ἐκ τῶν πραγμάτων, **ἀποκλείουν** μία οὐσιαστική σύνθεση καί ἑνότητα, μία κοινή ἰδεολογικοπολιτική καί κοινωνική στάση καί θέση, καθώς καί μία κοινή θέση καί δράση ἀπέναντι στό κράτος καί τήν Τάξη μέ θέσεις καί ὁρίζοντες πού νά βρίσκονται σέ καθολικό ἀνταγωνισμό μέ τό ὑπάρχον.

Δέν προτιθέμεθα νά ἐπεκταθοῦμε σέ μία κοινωνιολογική ἀνάλυση καί ὁρισμούς γιά τίς κοινωνικές τάξεις. Ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει –καί πού θεωροῦμε ὅτι εἶναι πλέον κατανοητό– εἶναι πώς ὁ καθορισμός μιᾶς κοινωνικῆς τάξης, ὅταν γίνεται μέ ὑποκειμενικά κριτήρια παραβιάζει βάναυσα τήν πραγματικότητα, ἡ ὁποία δείχνει ποιά εἶναι ἡ **Τάξη** καί ποιές οἱ **κοινωνικές κατηγορίες** πού ἔχουν συγκεκριμένες θέσεις καί ρόλους μέσα στόν κοινωνικό χῶρο καί στό συνολικότερο πλέγμα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

---

24. Ἡ πρόσφατη ροή ταυτίσεως ἐννοιῶν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἔνταξη σ᾽ ὅ,τι ὁρίζεται παραγωγή καί παραγωγικό κάθε εἴδους, ἐπ᾽ ἀμοιβή, δραστηριότητας διά τῆς ὁποίας καταναλώνεται ἐνέργεια.

β) Ἡ «πάλη τῶν τάξεων»

Εἶναι παραδεκτό πώς ὁ κοινωνικός ἀνταγωνισμός παρέμεινε ὁ καθοριστικός παράγοντας μίας διαρκοῦς σύγκρουσης πού φθάνει, μέ ἀλλεπάλληλες διαφοροποιήσεις, μέχρι τίς μέρες μας.

Εἶναι γεγονός, ἐπίσης, πώς ἡ ἀναδιάρθρωση τῆς εὐρωπαϊκῆς κυριαρχίας κατά τόν 18ο καί 19ο αἰῶνα ἐμφάνισε πολλές κοινωνικές τάξεις. Αὐτές μέ τήν σειρά τους προκάλεσαν μία ἀσυνήθιστη κινητικότητα στόν εὐρύτερο κοινωνικό χῶρο προκαλώντας ἐξάρσεις τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἰδιαίτερα σημαντικό ρόλο σ' αὐτήν τήν ἔνταση ἔπαιξαν ὁμάδες διανόησης (ἠθικολογικοῦ διανοουμενισμοῦ) μέ ἰδεολογικό περιεχόμενο πού προβαλλόταν μέ βάση ἐπιστημονικές ἀρχές, ἀλλά καί μέ ἐντονότατα ἰδεολογικά στοιχεῖα. Τό οἰκονομικό στοιχεῖο, μή ἀποτελώντας, στήν προκειμένη περίπτωση, καθοριστικό παράγοντα τῶν ἐξελίξεων, ἀκολουθοῦσε ἀντί νά προηγηθεῖ.

Σ' αὐτή τήν παρατεταμένη ἔξαρση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ πού ἀναπτύχθηκε στήν Εὐρώπη (παρ' ὅτι κεντρικό σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τούς περισσότερους ἀναλυτές ὑπῆρξε ὁ κοινωνικός χῶρος τῆς Γαλλίας) μποροῦμε νά παρατηρήσουμε πώς προκλήθηκε ἡ ἐντύπωση –ἄλλοτε μέ συνειδητή διαστρέβλωση τῆς κατάστασης πού ὑπῆρχε καί ἄλλοτε λόγω τῆς παραπλάνησης πού προκαλοῦν ὁρισμένα φαινόμενα– ὅτι καθοριστικό ρόλο ἔπαιξε ἡ λεγόμενη ἀστική τάξη.

Ὅμως, μία πιό προσεκτική ἀνάλυση καταλήγει σέ ἄλλου εἴδους συμπεράσματα, πού δείχνουν πώς «ἀστική τάξη» ἦταν, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, **ἀποῦσα ἀπό τίς μακρόχρονες διαδικασίες** πού καθόρισαν τήν ἀναδιάρθρωση τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων στήν Εὐρώπη.

Τό βάρος τῆς ἀντίθεσης πρός τήν Τάξη ἔφεραν τά **μεσαία κοινωνικά στρώματα** τῆς ἐποχῆς, ἀλλά καί αὐτά ὄχι πάντοτε μέ ἕναν ἑνιαῖο τρόπο σέ ὅλες τίς ἀντιπαραθέσεις. Θά πρέπει, ἐπίσης, νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν πώς ἡ ξέφρενη ὁρμητικότητα τῶν Γάλλων Ἐπαναστατῶν, γιά παράδειγμα, καθορίστηκε κυρίως ἀπό ἰδεολογικοπολιτικά κριτήρια καί στόχευε στήν ἀναδιάταξη τῆς κοινωνικῆς δομῆς.

Προλαμβάνοντας τίς ἀντιρρήσεις πού θά διατυπωθοῦν καί οἱ ὁποῖες ἐνδεχομένως θά χρησιμοποιήσουν προσχηματικά τό ἐπιχείρημα τῆς συμμετοχῆς τῶν κατώτερων στρωμάτων τῆς κοινωνίας στίς ἐξεγέρσεις καί τίς ἐπαναστάσεις τῆς ἐποχῆς, θά ὑπενθυμίσουμε πώς μέσα στίς συνθῆκες ἔξαρσης τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὁ προσεταιρισμός τῶν κατώτερων στρωμάτων ἀπό τίς ἑκάστοτε ὁμάδες ἐξουσίας –εἴτε ἀνήκουν στήν Τάξη εἴτε σέ κάποιο ἀπό τά κοινωνικά στρώματα πού διεκδικεῖ τήν ἐνσωμάτωσή του σ᾽ αὐτήν (τόσο μέ τήν κατάκτηση τῶν δομῶν ἐξουσίας, ὅσο καί μέ τήν ἀναδιανομή τῶν ὅρων ἐπιβολῆς)– συνδέεται μέ τήν προσδοκία γιά μία καλύτερη διαχείριση τῶν ὅρων σκλαβιᾶς τους, τήν ὁποία συσχετίζουν, λαθεμένα, μέ μία ὑποτιθέμενη ἀπελευθέρωσή τους. Μία ἀπελευθέρωση πού σέ πολλές περιπτώσεις ταυτίζεται μέ τό μῖσος ἀπέναντι στή μορφή τοῦ καθεστῶτος (ἤ στά πρόσωπα) πού τούς ἐξουσίαζε τό προηγούμενο χρονικό διάστημα.

Μποροῦμε, χωρίς ἴχνος παραβίασης τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, νά ποῦμε πώς –λαμβάνοντας ὑπ᾽ ὄψιν τούς στόχους πού προέβαλαν– οἱ ἐπαναστάσεις πού «ἐπικράτησαν» ἔμειναν ἡμιτελεῖς. Αὐτό ὀφείλεται σέ δυό λόγους. **Ὁ ἕνας** βρίσκεται στό ὅτι οἱ κοινωνικές τάξεις, παρ᾽ ὅτι μποροῦν νά προκαλέσουν ἐξεγέρσεις ἀκόμα καί ἐπαναστάσεις, ἐν τούτοις τό ἰδεολογικό τους ὑπόβαθρο παραμένει ἐξουσιαστικό. **Ὁ δεύτερος**, πού ἔχει σχέση μέ τόν πρῶτο, εἶναι ἀφ᾽ ἑνός ἡ προσπάθεια κατάληψης τῶν μηχανισμῶν ἄσκησης ἐξουσίας καί ἀφ᾽ ἑτέρου οἱ πολιτικές κατευθύνσεις πού διευκολύνουν τήν ἐνσωμάτωσή τους στό σύστημα κυριαρχίας κι ἐκμετάλλευσης. Ἕνα ὁρισμένο δέ τμῆμα ἀπό τίς πρωτοστατοῦσες συγκροτήσεις –πού ἐπαγγέλλονταν κοινωνικές ἀλλαγές καί σέ ὁρισμένες περιπτώσεις προέβαλαν ἀπελευθερωτικές ἰδέες– συσσωματώθηκε μέ τήν Τάξη.

Τά ἴδια περίπου ἀποτελέσματα προέκυψαν καί σέ περιπτώσεις ἀποτυχημένων ἐπαναστάσεων, ὅπου οἱ «ἡττημένοι» μετατράπηκαν σέ συμπληρωματικό, πολιτικά, συστατικό του ἐξουσιαστικοῦ πλέγματος, ἐνισχύοντας τούς ἑκάστοτε σχεδιασμούς τῆς Τάξης ἤ τῆς Κυριαρχίας εὐρύτερα. Αὐτό μποροῦμε νά τό δια-

πιστώσουμε, χωρίς πολλές ἀναλύσεις, παρακολουθώντας τήν πορεία τοῦ πολύ γνώριμού μας ΚΚΕ.

Ἐκεῖνο πού ἐπίσης ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον εἶναι οἱ διαδικασίες μέ τίς ὁποῖες γίνεται ἡ ἀνανέωση τῆς Τάξης καί οἱ ὁποῖες ποικίλλουν ἀνάλογα μέ τήν κάθε ἱστορική περίοδο καί τίς δυνάμεις πού ἐπενεργοῦν πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση ἤ ἀντίθετα. Ἔτσι εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξουν βραχυχρόνιες ἤ μακροχρόνιες συνθέσεις μέ ἀποτέλεσμα διάφορες παλινδρομήσεις τῶν ὁποίων ἡ ἐκδήλωση γίνεται συνήθως στό πολιτικό ἐπίπεδο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων παλινδρομήσεων εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ἐπανάστασης στή Γαλλία τό 1789, **ὅπου ἡ διαδικασία τῶν συνθέσεων διήρκεσε γιά ἀρκετό διάστημα** καί αὐτός ὁ χρόνος ἐνήργησε ἐπ᾽ ὠφελεία τῶν κρατούντων, διευκολύνοντας τήν ἀνασύνταξη καί τήν ἀνανέωση τῆς Τάξης. Παραμερίστηκαν ἤ ἀφέθηκαν νά ἐκφυλιστοῦν, ἐκεῖνα τά μέρη της πού δέν διευκόλυναν τήν αὔξηση τῆς ἰσχῦος καί τίς ἐνσωματώσεις πού θά τήν ἀνανέωναν.

Παράλληλα, ἡ ἐπικράτηση τῶν ἐθνικῶν κρατῶν μέ τήν **δημοκρατική διαχείριση τῆς ἐξουσίας** καί **ἡ ἀνάπτυξη τῶν πολιτικῶν μορφῶν ὀργάνωσης** ἐνδυνάμωσε τήν κάθε μία ἀπό αὐτές.

Δέν μποροῦμε, σ᾽ αὐτό τό σημεῖο, νά ἀποφύγουμε μία σύντομη διαπίστωση σέ σχέση μέ τήν πολιτική, τήν πολιτική δράση καί τήν πολιτική ὀργάνωση, πού προβάλλονται τά τελευταῖα χρόνια ἀπό διάφορες πλευρές, οἱ ὁποῖες μιλοῦν στό ὄνομα τοῦ ἀναρχισμοῦ (ἀλλά ὄχι καί τῆς ἀναρχίας), ἀφοῦ ἡ πολιτική καί τά παράγωγά της ἀποτελοῦν δυναμικᾶ συστατικά πού ἐνισχύουν τίς ἐξουσιαστικές συνθῆκες.

Ἰδιαίτερα σέ μία περίοδο, ὅπως αὐτή πού διανύουμε, ὅπου ἡ κυριαρχία ἀκολουθεῖ τό δρόμο τῆς παγκοσμιοποίησής της, (καί οἱ ἐπί μέρους Τάξεις προχωροῦν στήν πλανητική ἑνοποίησή τους), ἡ ὁλοκληρωτική στροφή πρός τήν πολιτική καί τά παρεπόμενά της, ἀναπόφευκτα ἐμπεριέχει τά χαρακτηριστικά ἑνός ἀγῶνα δρόμου τῶν πρωτοστατούντων μέ στόχο τήν ἐνσωμάτωσή τους καί κατά συνέπεια καί τήν ἐπαναφομοίωση, τῶν πληθυσμιακῶν στρωμάτων πού ἐπηρεάζονται ἤ ἀκολουθοῦν τέτοια μοντέλα

ἀγῶνα, στίς νέες συνθῆκες ἐξανδραποδισμοῦ, πού προετοιμάζονται. Ἡ ἱστορία τῆς κυριαρχίας εἶναι ἀρκούντως διδακτική καί δέν πρέπει νά ἀποφεύγεται ἡ γνώση της. Ἐκτός, πλέον, κι ἄν ἡ ἐμμονή στήν πολιτική δέν εἶναι κάτι τό τυχαῖο ἀλλά εἶναι συνειδητή καί μέ πλήρη ἐπίγνωση τῶν ὅσων μέλλουσιν γενέσθαι.

Εἶναι, ἑπομένως, σημαντικό νά τονίζουμε – καί νά καταχωροῦμε στά ἀρνητικά της συνολικῆς ἀπελευθερωτικῆς προσπάθειας– τό ὅτι, κατά τήν διαδικασία συγκρότησης τῶν ἐθνικῶν κρατῶν, **ἡ πολιτική ὑπῆρξε τό κατ' ἐξοχήν μέσον στήριξης τῶν ἐξουσιῶν καί τῶν Τάξεων**, οἱ ὁποῖες ἀναζωογονήθηκαν, ἐπίσης, τόσο οἰκονομικά ὅσο καί ἰδεολογικά μέ τόν ἐμπλουτισμό τους ἀπό τίς ἰδέες τοῦ διαφωτισμοῦ, πού τίς προωθοῦσαν κυρίως **διαταξικές** (διαστρωματικές) **ὁμάδες** διανόησης. «Ἐνδεικτική εἶναι ἡ λίστα τῶν ἐπαγγελμάτων ἑνός πυρῆνα Βονκιστῶν (ριζοσπαστῶν πατριωτῶν στήν Αὐστριακή Ὁλλανδία) πού συνελήφθη ἀπό τήν ἀστυνομία τῶν Βρυξελλῶν τήν Δεκαετία τοῦ 1780: 8 δικηγόροι, 4 γιατροί ἤ φαρμακοποιοί, ἕνας ἀρχιτέκτονας, 3 ἔμποροι, 3 εἰσοδηματίες, 3 κατασκευαστές περουκῶν, 3 ἰδιοκτῆτες καφενείου, 2 τυπογράφοι καί 3 ἱερεῖς. Μόνον οἱ ἔμποροι καί οἱ εἰσοδηματίες φαίνεται ὅτι βρίσκονται στόν πυρῆνα μεγάλων κοινωνικῶν τάξεων, καί ἦταν μοιρασμένοι ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί τό παλιό καθεστώς».[25]

Ἀνάλογης, κατά περίσταση, σύνθεσης ὁμάδες ὑπῆρξαν σ' ὅλη τήν Εὐρώπη, γεγονός πού ἀποδεικνύει πώς ἐκτός ἀπό τό ὅτι οἱ κοινωνικές τάξεις ἦταν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνομοιογενεῖς, ταυτόχρονα καί οἱ ὁμάδες πού ἔμπαιναν μπροστά προκειμένου νά τίς ἐκπροσωπήσουν στίς διαμάχες γιά τόν μετασχηματισμό τῶν συνθηκῶν πού ὑπῆρχαν, ἦταν ἑτερογενεῖς καί τῶν ὁποίων τό συνδετικό στοιχεῖο ἦταν ἰδεολογικό. Μόνον ἡ πολιτική τους ἑνοποίηση μποροῦσε νά τίς κάνει ἀποτελεσματικές στίς ἐπιδιώξεις τους. Αὐτό, ὅμως, τούς ὁδήγησε στά μονοπάτια τῆς συνδιαλλαγῆς μέ τό ὑπάρχον καί, ὅπως ἦταν ἑπόμενο, στήν

25. R. Palmer, *The Age of the Democratic Revolution*, Princeton, N. J. Princeton University Press, 1959, vol.1, p. 353.

ὁλοκληρωμένη χρήση ἐξουσιαστικῶν μέσων, κάτι πού ἐνίσχυσε τήν Τάξη καί τήν ἐξουσία συνολικότερα.

Ἄν ἀνατρέξουμε σέ ὅλη τήν πορεία πού διανύθηκε μέχρι σήμερα θά διαπιστώσουμε πώς **ἡ λεγόμενη πάλη τῶν τάξεων δέν ὑπῆρξε ἡ κινητήρια δύναμη** (ἀτμομηχανή) **τῆς ἱστορίας**, ἐπειδή στήν οὐσία **τέτοιου εἴδους πάλη δέν ὑπῆρξε**, ὅπως δέν ὑπῆρξαν καί τάξεις πού νά διεκπεραιώνουν καί μάλιστα μέ μία ἀταλάντευτη γραμμικότητα μία προδιαγεγραμμένη ἱστορική ἀποστολή. Παρ' ὅλα αὐτά ὁ ὅρος ταξική πάλη χρησιμοποιεῖται κατά κόρον μέχρι τίς ἡμέρες μας μέ μία εὐκολία πού τήν κάνει καθεστώς καί τήν ἐπιβάλλει στήν πραγματικότητα. Εἶναι ἀποδεκτό, πάντως, πώς καί γιά τίς περιόδους πού προηγήθηκαν τῶν μεγάλων ἐπαναστάσεων τοῦ 18ου καί 19ου αἰῶνα μία τέτοιου εἴδους ἀναφορά δέν μπορεῖ νά γίνει ἀποδεκτή. Ἡ ἀποδοχή ἑνός τέτοιου «φαινομένου» συνιστᾶ στρέβλωση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Τό ἐρώτημα πού προκύπτει εἶναι: Μήπως μέ τήν τοποθέτηση ὅτι δέν ὑπῆρξε ταξική πάλη ἀλλά κοινωνικός ἀνταγωνισμός ἀμφισβητεῖται ἡ πορεία τῆς κυριαρχίας καί ὑποβαθμίζονται ἤ ἀγνοοῦνται οἱ διαδικασίες μέ τίς ὁποῖες πραγματοποιήθηκαν οἱ μετασχηματισμοί τηςΤάξης;

Ἡ ἀπάντηση, βέβαια, δέν δίνεται μέ ἕνα ναί ἤ μέ ἕνα ὄχι. Τό οὐσιῶδες σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς ἐρωτήσεις εἶναι πώς ὑποκρύπτεται ἡ πρόθεση νά γίνει ἀποδεκτή ἡ μονοδιάστατη, δογματική καί ἐκτός πραγματικότητος θεωρία, πού χαρακτηρίζει τίς ἐκδηλώσεις τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὡς ταξική πάλη. **Αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ χαρακτηρισμοί ὑπερβάλλουν ὡς πρός τόν ρόλο τῶν κοινωνικῶν τάξεων τῆς βιομηχανικῆς καί μεταβιομηχανικῆς περιόδου, ἀποδίδοντάς τους χαρακτηριστικά πού δέν ἔχουν** καί ταυτόχρονα ἀποσιωπᾶται ἤ ὑποβαθμίζεται ἡ πολύπτυχη ὑπεροχή τῆς Τάξης, ἡ ὁποία νομοτελειακά θά παραμεριστεῖ ὅταν ἐκπληρώσει τόν ἱστορικό της ρόλο.[26]

26. Πρόκειται γιά τήν γνωστή θεωρία περί «μαρασμοῦ τοῦ κράτους». Μία τέτοια κατάσταση ὑποτίθεται πώς θά συμπορεύεται μέ τήν ἐξασθένιση καί

Ὅπως ἀποδεικνύεται μέσα ἀπό τήν ἱστορική πορεία παρά τό ὅτι οἱ διαφορές ἀνάμεσα στίς κοινωνικές κατηγορίες ἦταν ἔντονες μέχρι καί τήν ἔναρξη συγκρότησης τῶν ἐθνικῶν κρατῶν, δέν ὑπῆρχε αὐτό πού ἀργότερα ὀνομάστηκε ταξική πάλη, ὅπως δέν ὑπῆρξαν καί οἱ γραμμικές διαδικασίες μεταβολῶν ἀπό τήν μία τάξη σέ μία ἄλλη, πού ὑποτίθεται πώς ἔπαιρνε τά ἡνία τῆς ἐξέλιξης στά χέρια της καί ὠθοῦσε τήν ἱστορία πρός τά ἐμπρός. Ἡ ταξική πάλη[27] εἶναι ἕνα **ἰδεολόγημα** τοῦ Μάρξ πού μεταφορτώθηκε στούς ὀπαδούς καί στούς συνεχιστές του, ἀλλά δέν μπόρεσε νά γίνει ἀκατανίκητη δύναμη. Καί δέν μπόρεσε, ἐπειδή δέν ἦταν αὐθύπαρκτη ἰδέα καί ὡς ἐκ τούτου ὄχι μόνο δέν ρίζωσε μόνιμα στά μυαλά τῶν «μαζῶν», ἀλλά, ἀντιθέτως, ἀξιοποιήθηκε ὑπέρ τῶν κρατούντων. Μέ αὐτοῦ τοῦ τύπου τίς θεωρίες ἕνα τμῆμα τῶν συμμετεχόντων στόν κοινωνικό ἀνταγωνισμό ἀκολούθησε μία στρεβλή πορεία, μέ καταστροφικές ἐπιπτώσεις, τόσο γιά τό ἴδιο ὅσο καί συνολικότερα.

Δέν ἔχει καί ἰδιαίτερη σημασία τό κατά πόσον οἱ θεωρίες αὐτές ὀφείλονται σέ ἄγνοια τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς ἐξουσίας ἤ στήν ἐπιτηδευμένη παραποίησή της μέ τήν πρόταξη τῆς λεγόμενης ταξικῆς πάλης, σάν κινητήριας δύναμης τῆς ἱστορίας. Αὐτό πού προέκυψε καί ὀφείλουμε νά τό κατανοήσουμε σέ βάθος εἶναι, οἱ συνέπειες, τό περιεχόμενό τους καί ἡ κατεύθυνση τῆς δυναμικῆς πού ἔχουν καί νά διαπιστωθεῖ κατά πόσον αὐτή εἶναι ἀπελευθερωτική ἤ ὄχι.

Βέβαια, τό ὅτι δέν ὑπῆρχε αὐτό πού ὀνομάσθηκε ταξική πάλη, δέν σημαίνει πώς δέν ὑπῆρχε κοινωνικός ἀνταγωνισμός. Οἱ ἐξεγέρσεις τῶν σκλάβων δέν συνιστοῦσαν ταξική πάλη.

παραίτηση τῆς Τάξης. Δέν χρειάζεται νά προστρέξει κάποιος σέ ἐκτεταμένες ἀναλύσεις, εἶναι ἀρκετή ἡ εἰλικρινής ἀντίληψη και κατανόηση τῆς παρούσας κατάστασης καί ἡ ἐπισκόπηση τῆς πορείας τῶν κομμουνιστικῶν κρατῶν τοῦ παρόντος (Κίνα, Κορέα) καί τοῦ παρελθόντος, πού καταρρακώνουν αὐτήν τήν φαντασίωση.

27. Μέ τήν ἔννοια τήν σύγκρουσης δυό συγκροτημένων Τάξεων πού θά μποροῦσαν νά βρίσκονται στόν ἴδιο κοινωνικό χῶρο καί νά πληροῦν τίς οὐσιαστικές προϋποθέσεις πού ἔχουν προσδιοριστεῖ στό Μέρος Ι.

Ἔθεταν, ὅμως, εὐρύτερους ὁρίζοντες καί βάδιζαν σέ ἀνοικτούς δρόμους πού ξεπερνοῦσαν τήν μίζερη οἰκονομική ἀνάλυση τῶν ἐξουσιαστῶν οἰκονομολόγων, τύπου Μάρξ καί λοιπῶν.

Ὅπως οἱ ἐξεγέρσεις τῆς ἀρχαιότητας καί ὅσες ἀκολούθησαν δέν συνιστοῦσαν ταξική πάλη, ἔτσι καί ἡ κάθε ἐπαγγελματική διεκδίκηση ἤ κάθε εἴδους ἔντονη σύγκρουση δέν μπορεῖ νά ἐντάσσεται μέ αὐθαίρετο τρόπο στή λεγόμενη ταξική πάλη, φουσκώνοντας τήν φαντασία ἄπειρων ἀνθρώπων καί καθηλώνοντάς τους.

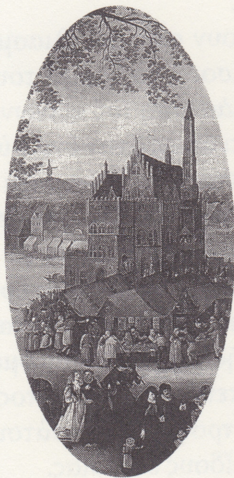
Ἀπέναντι στήν κατασκευασμένη πάλη τῶν τάξεων ὑπάρχει **ἡ πραγματικότητα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ**, πού δέν ὑποκαθιστᾶ ἀλλά πού ὑποκαταστάθηκε ἀπό τήν λεγόμενη πάλη τῶν τάξεων. Ἡ «πάλη τῶν τάξεων» ἔκτισε στήν ἄμμο παλάτια. Αὐτά τά παλάτια ἀποδείχτηκαν ἀνίκανα νά ἀντιμετωπίσουν τά κύματα τῆς ἐξουσίας. Ἕνα, μάλιστα, μέρος τους ἀπορροφήθηκε ἀπό αὐτά.

Καταλήξαμε νά ἔχουμε ἕναν κόσμο καθημαγμένο γιά ὁλόκληρες χιλιετίες. Κι ὅμως. Τά «ἐργαλεῖα» πού «ἐφευρέθηκαν» τόν 19ο αἰῶνα καί χρησιμοποιοῦνται μέχρι τήν ἐποχή πού ζοῦμε ἀποδείχθηκαν ἀνίκανα νά ἐξηγήσουν καί νά ἀντιμετωπίσουν μέ ἀπελευθερωτικούς ὅρους καί προοπτικές τήν ἐξουσιαστική λαίλαπα τῶν δυό τελευταίων αἰώνων, πού κινεῖται μέ ταχύτητα γεωμετρικῆς προόδου.

Ἄν κάποιοι ἐπιμένουν στίς μουχλιασμένες συνταγές τῆς ταξικῆς πάλης ἄς συνεχίσουν τό δρόμο τους. Ἐμεῖς ὀφείλουμε νά τονίσουμε τήν διπλή διάσταση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καί νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι **ὅπως ὅταν ἕνα σύστημα δεσμεύσεων μέ ἐσωτερικούς ἀνταγωνισμούς βρίσκεται σέ κινητικότητα, γιά τόν ἴδιο λόγο καί ἡ κοινωνία δέν μπορεῖ νά ἐξαιρεῖται ἐπειδή ἀποτελεῖται ἀπό ζῶντα συστατικά στά ὁποῖα ἡ κίνηση εἶναι ἰδιαίτερα ἔντονη μέ τάσεις αὐτοδέσμευσης καί ἀποδέσμευσης.** Εἶναι ἑπόμενο ἡ λύση αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ νά βρίσκεται στή διάλυση αὐτῆς τῆς **ἐξουσιαζόμενης καί ταυτόχρονα ἐξουσιαστικῆς** κατασκευῆς, ὄχι ὡς αὐτοσκοπός ἀλλά ὡς συνεπακόλουθο τῆς καταστροφῆς τοῦ κράτους, τῆς κατάλυσης τῆς Τάξης, ἀλλά καί κάθε εἴδους ἐξουσίας.

Ἡ κατανόηση τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ βάζει μπροστά οὐσιαστικούς καί διαφορετικούς τρόπους ἀντιμετώπισης τῆς Τάξης, τῆς ἐξουσίας καί τῶν παραγώγων τους. Αὐτούς τούς τρόπους ὀφείλουμε ὡς ἀναρχικοί νά ἀναδείξουμε. Ὑπῆρχαν καί ὑπάρχουν δυνατότητες πού χρειάζεται νά ἀξιοποιηθοῦν. Αὐτό τό ὁποῖο παραμένει ὡς ἀπελευθερωτική προϋπόθεση καί ἀπαιτούμενο, εἶναι **ὁ αὐτοδύναμος ἀναρχικός ἀγῶνας**, ἐμπλουτισμένος μέ ὅλες τίς λειτουργικές καί ἄρα ἀπελευθερωτικές ἐμπειρίες καί ἰδέες, στίς ὁποῖες καθοριστικοί μεταξύ ἄλλων παράγοντες εἶναι ἡ ἀπολιτική δράση καί ἡ ἀταξική στάση ἀπό πριν, τώρα καί γιά τό μέλλον. Ὁ λόγος εἶναι ἁπλός: **δέν εἶναι δυνατόν νά γίνεται λόγος γιά ἕνα ἀταξικό μέλλον καί νά ἐκθειάζεται ἤ νά γίνεται κεντρικό σημεῖο ἀναφορᾶς ἡ ταξικότητα καί ἡ λεγόμενη ταξική πάλη**.

IV

Ὁ ρόλος τῆς «ἐργατικῆς τάξης»

Πρίν προχωρήσουμε θά χρειαστεῖ νά ἐπαναλάβουμε τήν σημαντική διαφορά ἀνάμεσα στήν Τάξη καί στίς κοινωνικές τάξεις πού, ὅπως προαναφέραμε, συνιστοῦν στήν πραγματικότητα κοινωνικά στρώματα καί κατηγοριοποιήσεις.

Γνωρίζουμε πώς ὁ ἐξουσιαστικός μῦθος περί ταξικῆς συγκρότησης αὐτῶν πού ὑπόκεινται στήν κυριαρχία τῶν κρατούντων εἶναι δύσκολο νά παραμερισθεῖ, ἐπειδή ἔχει μεγάλη ἀπήχηση, ἰδιαίτερα τούς δυό τελευταίους αἰῶνες, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀποτυπωθεῖ στά μυαλά τῶν ἀνθρώπων ἐγκαθιστώντας καί ἀναπαράγοντας αὐτό πού συνήθως ἀποδίδεται μέ τόν ὅρο: **ψευδής συνείδηση**.

Εἶναι πολλά τά «ἑτοιματζήδικα» πού συνήθισαν οἱ περισσότεροι νά φοροῦν, ἀλλά ἐμεῖς θεωροῦμε πώς εἶναι ἀπαραίτητο νά βρεθοῦν τά ροῦχα πού μας ταιριάζουν, πού εἶναι ἀπό ἐμᾶς καί ἀπευθύνονται σέ ἐμᾶς, τούς ἀναρχικούς. Εἶναι οἱ ἀπόψεις καί οἱ ἀναλύσεις τοῦ ΤΩΡΑ, πού δέν ἀπαρνοῦνται τό ΧΘΕΣ καθώς δημιουργοῦν τό ΑΥΡΙΟ, χωρίς, ὅμως, νά ἀποδέχονται τά ὅσα κατατέθηκαν ἀπό γνωστούς ἀναρχικούς τῶν προηγούμενων ἐποχῶν ὡς θέσφατα, ἀλλά ὡς μία γνώση μέ ἀρνητικές καί θετικές προεκτάσεις.

Καί γιά νά μήν δίνονται λαβές γιά διάφορους ἀκροβατισμούς καί κακοήθεις κριτικές, τονίζουμε πώς **ἡ μή ἀπάρνηση δέν σημαίνει ἄκριτη ἀποδοχή**. Ἀντίθετα, σημαίνει διερεύνηση, ἀνάλυση, ἀνίχνευση τῶν δρόμων πού προηγήθηκαν, ξεπέρασμα ἀπόψεων καί πρακτικῶν πού ἀλλοιώνουν ἤ μπλοκάρουν καί, μ' αὐτόν τόν τρόπο, στέκονται ἐμπόδια στό νά χαραχτοῦν οἱ ἑπόμενοι δρόμοι καί οἱ διαδρομές γιά συνολική διεργασία πού προτάσσει τήν ΟΛΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, σέ ἀντιπαραβολή μέ τήν μερικότητα πού προβάλλεται ἀπό τόν ἀναρχισμό.

Εἶναι φανερό πώς θά μπορούσαμε, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, νά εἴχαμε τελειώσει μέ τό ζήτημα τῆς τάξης λέγοντας πώς οὕτως ἤ ἄλλως ἡ κάθε συγκροτημένη τάξη εἶναι ἐξουσιαστική καί νά ξεμπερδεύουμε. Προτιμοῦμε, ὅμως, νά μή δώσουμε τροφή σέ ὅσους προσπαθοῦν νά μᾶς ἀποδώσουν δογματικές ἀπόψεις καί νά συμβάλουμε στήν διάλυση –μέ ὅσο τό δυνατόν πιό εὐρύ λόγο καί μέ πιό κατανοητό καί ἀναλυτικό τρόπο, πάντα στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ– τό ὅλο «ταξικό πνεῦμα».

Ὑπάρχει, ὅμως, καί κάτι ἀκόμη. Μέ μία περιεκτική ἀπόρριψη τῆς τάξης ἐννοιολογικά, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐξουσιαστικοῦ της χαρακτῆρα, θά ἀφήναμε ἀνοικτό τό πεδίο σέ ἐκεῖνες τίς ἀπόψεις πού εὐαγγελίζονται τήν συγκρότηση, ἀνασύσταση ἤ φαντασιώνονται τήν ὕπαρξη τάξεων. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστό πώς ὁ παραλογισμός μπορεῖ νά φτάσει στά ἄκρα τῶν ἄκρων καί θά ἔβρισκε βολικό ἔδαφος ὥστε νά συνεχίσει τήν πορεία του μέ διάφορα ἐπιχειρήματα πού βασίζονται στό ὅτι τά ἐξουσιαστικά χαρακτηριστικά της τάξης προσδιορίζονται καί ἐξαγνίζονται, φερ' εἰπείν, ἀπό τούς σκοπούς πού αὐτή «τάσσεται ἱστορικά» νά ὑπηρετήσει. Αὐτά, βέβαια, τά ἐπιχειρήματα ἕλκουν τήν καταγωγή τους ἀπό τήν Μαρξική θεωρία, χρησιμοποιώντας Ἰησουΐτικες τεχνικές καί γι' αὐτό χρήζουν συνεχοῦς, ἐπισταμένης καί ἐπίμονης ἀντιμετώπισης πού δέν ἐπιτυγχάνεται μέ μία προχειρότητα.

Θά ἀφήναμε, ἀκόμη, ἀνεξερεύνητη καί ἀδιάθετη ὅλη αὐτή τήν σύνθετη διαδικασία πού προηγήθηκε, τό ἰδεολογικό καί πολιτικό της περιεχόμενο καί τήν τεχνική μέ τήν ὁποία, ἀνατρέπονται δεδομένα τῆς πραγματικότητας καί ἀντικαθίστανται μέ, ἐν πολλοίς, κατασκευασμένα σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ὑπόσταση αὐτοῦ πού ἐμφανίζεται ὡς τάξη καί αὐτοῦ πού πραγματικά εἶναι Τάξη. Προφανῶς καί μία τέτοιου εἴδους διερεύνηση δέν ἀφορᾶ μόνο τόν κύκλο τῶν ἀναρχιστῶν, ἀλλά στρέφεται κυρίως πρός τό σύνολο ὅσων ἔχουν ἀποδεχτεῖ τήν «ἀναγκαιότητα» συγκρότησης τῆς λεγόμενης τάξης.

Κι ὅταν λέμε **κάθε τάξη** ἐννοοῦμε τόσο τήν Τάξη ὅσο καί τίς κοινωνικές κατηγορίες πού, ὄντας δομημένες καί ἐγκλωβισμένες μέσα στό ἐξουσιαστικό ἰδεολογικό καί πολιτικό πλέγμα, μετα-

βάλλονται σέ φορεῖς ἤ καί διεκπεραιωτές τῆς ἰδεολογίας καί τῶν πολιτικῶν κατευθύνσεων τῶν κρατούντων. Ὅσο πλησιέστερα (ἰδεολογικά, οἰκονομικά καί πολιτικά) πρός τήν Τάξη βρίσκονται κοινωνικά στρώματα ἤ κατηγορίες, τόσο πιό συνταυτισμένες εἶναι μέ αὐτήν καί τίς ἐπιλογές της καί ἄρα εἶναι ἐνεργός ὁ ἀγωγός γιά τίς ἐπερχόμενες προσχωρήσεις καί συνθέσεις.

Πρίν προχωρήσουμε ἄς κάνουμε μία στάση.

Κατ᾽ ἀρχήν ἄς δοῦμε δυό χαρακτηριστικές διατυπώσεις τοῦ Μάρξ σέ σχέση μέ τήν λεγόμενη ἐργατική τάξη:

«Οἱ ἰδιοκτῆτες ἁπλῆς ἐργασιακῆς δύναμης, οἱ ἰδιοκτῆτες κεφαλαίου καί οἱ γαιοκτήμονες, πού οἱ ἀντίστοιχες εἰσοδηματικές πηγές τους εἶναι ὁ ἐργασιακός μισθός, τό κέρδος καί ἡ γαιοπρόσοδος, ἄρα οἱ κεφαλαιοῦχοι καί οἱ γαιοκτήμονες ἀποτελοῦν τίς τρεῖς μεγάλες τάξεις (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας) τῆς σύγχρονης κοινωνίας, πού βασίζεται στόν κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγῆς».[28]

Ἔτσι ἀρχίζει τό πεντηκοστό δεύτερο κεφάλαιο τοῦ τρίτου τόμου τοῦ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ τοῦ Κ. Μάρξ πού ἐπιγράφεται ΟΙ ΤΑΞΕΙΣ.

Στή συνέχεια θέτει τό ἐρώτημα: «τί ἀποτελεῖ τήν τάξη;» καί προσπαθώντας νά δώσει κάποια ἀπάντηση καταφεύγει στήν «ταυτότητα τῶν εἰσοδημάτων καί τῶν εἰσοδηματικῶν πηγῶν». Πάνω στήν προσπάθεια νά προχωρήσει σέ μία ἀνάλυση (προφανῶς βάσει κάποιου περίπλοκου συλλογισμοῦ) σέ σχέση μέ τήν ταυτότητα τῶν εἰσοδημάτων, προσπαθεῖ νά δείξει μᾶλλον τό ἀδιέξοδό της βάσης τοῦ συλλογισμοῦ του, διαπιστώνοντας ὅτι *«ἀπ᾽ αὐτήν τήν ἄποψη οἱ γιατροί λ.χ. καί οἱ ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν καί αὐτοί δυό τάξεις, γιατί ἀνήκουν σέ δυό διαφορετικές κοινωνικές ὁμάδες, ὅπου τά εἰσοδήματα τῶν μελῶν κάθε μιανῆς ἀπό τίς δυό κυλοῦν ἀπό τήν ἴδια πηγή».*[29]

Ἐδῶ ἀκριβῶς, ὁ Ἔγκελς, μᾶς πληροφορεῖ πώς κόβεται τό χειρόγραφο.

---

28. Κ. Μάρξ, *ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ*, τόμ. Γ΄, σελ. 1120, μετάφραση Γ. Σκουριώτη, 1960.
29. ὅ.π., σέλ. 1121.

Αὐτό τό ἀτελείωτο κείμενο ἀφήνει μία περίεργη αἴσθηση. Προφανῶς, τό πλέον θλιβερό εἶναι πώς μετά ἀπό τόση πολύχρονη ἀναφορά στήν ἔννοια τῆς τάξης, ὁ, πεισματικά, ὑποστηρικτής τῆς πάλης τῶν τάξεων δέν μπόρεσε (ἤ δέν πρόλαβε) νά προσδιορίσει μέ ἕναν ἱκανοποιητικό τρόπο ποιά εἶναι αὐτή ἡ τάξη πού καταλαμβάνοντας τήν ἐξουσία θά ἀπελευθερώσει ὅλους τους «σκλάβους τοῦ κεφαλαίου», ἀφοῦ πρῶτα θά ἀναπτύξει τίς παραγωγικές δυνάμεις. Ἄν κρίνουμε, μάλιστα, πώς αὐτή ἡ προσπάθεια οἰκονομιστικού ὁρισμοῦ παραπέμπει στόν Ρικάρντο, τότε ἀντιλαμβανόμαστε τήν σύγχυση πού ὑπῆρχε καί τό ἀποτέλεσμα τό ὁποῖο, μέ μεγάλη πιθανότητα, θά προέκυπτε ἐάν ποτέ ὁλοκληρωνόταν ὁ προσδιορισμός τοῦ τί εἶναι τάξη.

Ἔτσι, δέν μπορέσαμε νά διαφωτιστοῦμε μαθαίνοντας, ἐπί τέλους, ποιά εἶναι τά συστατικά μίας τάξης καί τέλος πάντων τί ἀκριβῶς εἶναι τάξη καί ἰδιαίτερα ἡ ἐργατική. Χάνοντας αὐτά τά ἐπιστημονικά φῶτα, βαδίζουμε ἐδῶ καί 130 χρόνια, στό ἀπόλυτο σκοτάδι τῆς ἄγνοιας. Ἀλλά δέν ἔχει καί τόση σημασία. Ἐκεῖνο πού ἔχει ἐνδιαφέρον εἶναι τό νά γίνονται ἀγῶνες στό ὄνομα τῆς τάδε ἤ τῆς δείνα τάξης, εἴτε τῆς δίνεται τό ὄνομα «ἐργατική» εἴτε κάποιο ἀνάλογο.

Δέν μποροῦμε, πάντως, νά ἀποδεχθοῦμε ὡς γεγονός ὅτι τόσο ὁ Μάρξ ὅσο καί ὁ Ἔνγκελς **δέν εἶχαν τόν χρόνο** ὥστε νά ὁρίσουν τήν ἐργατική τάξη. Ἑπομένως, ἡ ἄποψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία δέν πρόλαβε ὁ Μάρξ νά τήν διατυπώσει, εἶναι μᾶλλον ἀτυχής. Ἄλλωστε, προκειμένου νά «στηθῆ» ὅλο αὐτό τό θρίλερ τῆς «πάλης τῶν τάξεων», πού κόστισε τόσο πόνο, αἷμα καί καταστροφές στόν κόσμο ἦταν ἀπαραίτητο νά ὑπάρχει **ἐξ ἀρχῆς** μία πιό συστηματική προσπάθεια προσδιορισμοῦ τῆς «περιούσιας» ἐργατικῆς τάξης.

Τό συνηθέστερο καί τό πλέον φυσικό, σέ τέτοιες περιπτώσεις, εἶναι πρῶτα νά προσδιορίζεται, μέ βάση τήν πραγματικότητα, αὐτός ὁ ὁποῖος θά εἶναι ὁ κεντρικός ἥρωας τοῦ θεατρικοῦ ἔργου πού θά γραφτεῖ καί μετά νά προχωρήσει στήν συγγραφή τοῦ σεναρίου. Δέν ξεκινᾶ κάποιος ἀνάποδα. Νά γράψει, δηλαδή, πρῶτα τό σενάριο μέ τόν κεντρικό ἥρωα «ἐν δράσει» καί στό

τέλος νά προσπαθήσει νά τόν περιγράψει σάν φυσική παρουσία χωρίς, τελικά, νά τό ἐπιτύχει.

Μία τέτοια κατάσταση ἀντιστοιχεῖ μέ τήν ρήση: «Στήριξα τήν θεωρία μου στό τίποτα».

Μπορεῖ νά πιστέψει κάποιος ὅτι κάτι τέτοιο ὀφείλεται σέ ἀδυναμία τοῦ Μάρξ νά προσδιορίσει τό ἐπαναστατικό του ὑποκείμενο; Μᾶλλον ἀπίθανο.

Ἀφοῦ πρῶτα σημειώσουμε πώς ἤδη στά τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα ὁ Ἄνταμ Σμίθ εἶχε διακρίνει μία τριμερῆ διαίρεση σέ «οἰκονομικές τάξεις» (orders) **μέ βάση τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἀποκτᾶται τό εἰσόδημα** (ἔγγειος πρόσοδος, κέρδη, μισθός), γεγονός πού σημαίνει πώς αὐτές οἱ ἀπόψεις ἦταν ἤδη γνωστές στόν Μάρξ, ἀλλά καί δέν μποροῦσαν νά ξεπεραστοῦν παρά μόνον ἐφ᾽ ὅσον ὑπῆρχαν καταλυτικά ἐπιχειρήματα, θά περάσουμε σέ μία προγενέστερη διατύπωση, σέ σχέση μέ τήν προσπάθεια πού ἔκανε στόν 3ο τόμο τοῦ Κεφαλαίου νά ὁρίσει τήν «ἐργατική τάξη».

Γράφει, λοιπόν:

«*Ὁ μικρός κλῆρος, ὁ ἀγρότης καί ἡ οἰκογένεια, δίπλα ἕνας ἄλλος μικρός κλῆρος, ἕνας ἄλλος ἀγρότης καί μία ἄλλη οἰκογένεια. Μία χοῦφτα ἀπ᾽ αὐτές τίς μονάδες κάνουν ἕνα χωριό καί μία χοῦφτα χωριά κάνουν ἕνα νομό. Ἔτσι σχηματίζεται ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους μέ ἁπλή ἄθροιση ὁμώνυμων μεγεθῶν, τό ἴδιο περίπου ὅπως* ***ἕνα σακί πατάτες*** *κάνει ἕνα σακί πατάτες.* ***Ἐφ᾽ ὅσον ἑκατομμύρια οἰκογένειες ζοῦν κάτω ἀπό οἰκονομικές συνθῆκες ὕπαρξης, πού ξεχωρίζουν τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, τά συμφέροντά τους καί τή μόρφωσή τους ἀπό τόν τρόπο τῆς ζωῆς, τά συμφέροντα καί τή μόρφωση τῶν ἄλλων τάξεων καί τίς ἀντιπαραθέτουν ἐχθρικά σ᾽ αὐτές, ἀποτελοῦν μία τάξη****. Ἐφ᾽ ὅσον, ὅμως, ἀνάμεσα στούς μικρούς ἀγρότες ὑπάρχει μόνο μία τοπική συνάφεια καί ὁμοιότητα τῶν συμφερόντων τους δέν δημιουργεῖ καμμιά κοινότητα, κανένα ἐθνικό δεσμό καί καμμιά πολιτική ὀργάνωση, δέν ἀποτελοῦν τάξη*».[30]

Παρακάμπτοντας τούς ἀπαξιωτικούς χαρακτηρισμούς γιά

30. Κ. Μάρξ, *Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη*.

τούς ἀγρότες (οἱ ὁποῖοι, ἄν διατυπώνονταν στήν σημερινή ἐποχή, θά χαρακτηρίζονταν ὡς ἀπόρροια ρατσιστικῶν πεποιθήσεων), θά διαπιστώσουμε πώς στήν προκειμένη περίπτωση ἔχουμε μία προσπάθεια νά προσεγγισθοῦν τά χαρακτηριστικά πού ἀφοροῦν τήν Τάξη (καί πάντως ὄχι τήν ἐργατική), χωρίς ὅμως νά τήν ἐκφράζει μέ σαφήνεια ἤ νά ἀποτολμᾶ μία ἐμβάθυνση. Εἶναι γνωστό, ὅμως, πώς στό ἔργο του διαχέονται σέ ἀρκετό βαθμό τά χαρακτηριστικά πού προσδιορίζουν τήν Τάξη, πολλές φορές μέ στρεβλώσεις.

Πῶς ὁρίζεται ὅμως αὐτή ἡ τάξη;

Σύμφωνα μέ μία διατύπωση πού, τό κύριο μέρος τῆς ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, **ἡ Τάξη ἔχει δική της ἰδεολογία, εἶναι συγκροτημένη, ἐλέγχει τήν κοινωνική καί οἰκονομική ζωή τῶν ὑπόλοιπων στοιχείων τοῦ κοινωνικοῦ χώρου καί βρίσκεται σέ διαρκῆ ἀνταγωνισμό μέ τίς ὑπόλοιπες ἐξουσιαστικές ὁμάδες πού συγκροτοῦνται ἐντός καί ἐκτός τῶν ἐδαφῶν πού ὁρίζουν. Ἔχει, ἐπίσης, τήν δυνατότητα νά διανέμει ἁρμοδιότητες σέ διάφορες ὁμάδες τῆς κοινωνίας μέ τρόπο πού νά συμπληρώνουν καί νά ἐνισχύουν τήν κυριαρχία της, παράλληλα δέ ἐμπλουτίζει καί χρησιμοποιεῖ τίς πολιτικές μεθόδους μέ τίς ὁποῖες ἀσκεῖ τήν ἐξουσία, μέσα ἀπό θεσμούς καί μηχανισμούς, τούς ὁποίους ἡ ἴδια κατασκευάζει καί θέτει σέ ἐφαρμογή.**

Προφανῶς, ὅπως ἤδη γράφτηκε, ὁ Μάρξ δέν τελοῦσε ὑπό ἀδυναμία νά δώσει ἐξ ἀρχῆς ἕναν ὁρισμό σχετικά μέ τό τί εἶναι τάξη. Ὁ κίνδυνος πού ὑπάρχει σέ αὐτές τίς περιπτώσεις εἶναι εἴτε νά ὑπάρξει εἰλικρίνεια καί νά διατυπωθεῖ ἡ πραγματικότητα πού, ὅμως, θά ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τό ἤδη κατασκευασμένο πλαίσιο, εἴτε νά ὑπάρξει ἕνας ὁρισμός πού νά προσπαθεῖ νά στηρίξει αὐτό τό πλαίσιο.

Ἡ ἐποχή, κατά τήν ὁποία ἔχει γραφεῖ μέ ἀχνό τρόπο ἕνας προσδιορισμός ὁρισμένων χαρακτηριστικῶν πού προσιδιάζουν στήν Τάξη, χαρακτηρίζεται ἀπό τό γεγονός πώς μεγάλα πληθυσμιακά κομμάτια, σπρωγμένα ἀπό τήν ὕπαιθρο στίς πόλεις, ἐξαναγκάστηκαν μέ τή βία νά ὑπαχθοῦν στή βιομηχανική παραγωγή καί στίς συνθῆκες κυριαρχίας πού διαμορφώνονταν.

Ὁ κατατρεγμένος πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου σπρωχνόταν καί στοιβαζόταν στίς μεγάλες πόλεις τῆς Γαλλίας καί μετά τόν ὁδηγοῦσαν, μέ τίς λόγχες τῶν στρατιωτῶν, ἐξαναγκαστικά στά ἐργοστάσια. Τί θά μποροῦσε νά μετατρέψει ὅλο αὐτό τό πλῆθος σέ «ἐπαναστατική τάξη»; Ὄχι, πάντως, τό ὅτι συναποτέλεσε μία ἑνιαία καί συμπαγῆ κατάσταση, εὑρισκόμενο κάτω ἀπό δυσμενέστερες συνθῆκες σκλαβιᾶς.

Σύμφωνα μέ τήν Μαρξική θεωρία, ὅλος αὐτός ὁ πληθυσμός ἐμφανίζεται ἱκανός, λόγω τῆς θέσης του στήν παραγωγή, **νά πραγματοποιήσει ἐπαναστατικά βήματα**. Στήν πραγματικότητα ὁ δυναμισμός πού τόν διέκρινε δείχνει πώς σχετιζόταν περισσότερο μέ αὐτόν πού διέπει ἕνα μεγάλο πληθυσμιακά κοινωνικό τμῆμα νέο-σκλάβων οἱ ὁποῖοι, προερχόμενοι ἀπό διαφορετικούς ὅρους ὑποδούλωσης, ἀντιδροῦν μέ τόν σπασμωδικό τρόπο, πού χαρακτηρίζει αὐτούς πού βίαια ἐντάσσονται σέ ἀκόμα πιό ἀλλοτριωτικές καταστάσεις, ἀπό αὐτές στίς ὁποῖες βρισκόταν προηγουμένως. Συνεπῶς, αὐτός ὁ δυναμισμός προέρχεται, κατά κύριο λόγο, **ἀπό τό παρελθόν του** (δηλαδή τήν προηγούμενη κατάσταση στήν ὁποία βρισκόταν τό πλῆθος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων) κι ὄχι τόσο ἀπό τήν καινούργια θέση πού βρέθηκε. Ὁ λόγος εἶναι ἁπλός. Ὁ δυναμισμός καί ἡ ἀντίθεση στό ὑπάρχον δέν γεννιέται ἀπό τή μία στιγμή στήν ἄλλη, ἀπαιτεῖται μία κοινωνική, ψυχική καί πνευματική διεργασία μέσα σέ ἕνα ἀρκετά εὐρύ χρονικό διάστημα. Αὐτές, ὅμως, οἱ προϋποθέσεις δέν μποροῦσαν νά ἀναπτυχθοῦν μέσα στό περιορισμένο χρονικά διάστημα τῆς «γέννησης» τῆς ἐργατικῆς «τάξης». Ἡ προΰπαρξή τους, ἑπομένως, σχετίζεται μέ τίς συνθῆκες πού ζοῦσαν προηγουμένως καί μέσα ἀπό τίς ὁποῖες ἀναπτύχθηκαν. Αὐτός ὁ δυναμισμός ἦταν πού προκάλεσε ἀξιόλογες ἐξεγέρσεις καί ἐπαναστάσεις στούς προγενέστερους χρόνους σέ ἀντίθεση μέ τήν πορεία πού ἀκολούθησε ἡ λεγόμενη ἐργατική τάξη, μέσω τῆς διαδικασίας συνεχοῦς ἐνσωμάτωσής της στό σύστημα.

Συνεπῶς, οἱ ἐμπειρίες τῶν ἐπαναστατικῶν καταστάσεων πού προηγήθηκαν, ἀλλά καί ὅσων ἀκολούθησαν τίς «προφητεῖες» τῶν Μάρξ-Ἔνγκελς –καί τῶν ἐπιγόνων τῆς θεωρίας τους– δέν

ἀποδεικνύουν κάποιο δυναμισμό πού νά ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν χαρακτηριζόμενη σάν ἐργατική τάξη, ἀλλά τό ἀντίθετο. Οὔτε, βέβαια, ὑπῆρξε συντελεστής τῆς προόδου, ἡ ὁποία εἶναι ἕνας καθ' ὁλοκληρίαν, ἀμφισβητούμενος ὅρος. Οἱ ἐξεγέρσεις καί οἱ ἐπαναστάσεις πού ἕπονται τῆς Μαρξικό-Λενινιστικῆς θεωρίας δέν χαρακτηρίστηκαν ἀπό τήν πλειοψηφική ὁρμή καί τήν ὑποτιθέμενη ἀπελευθερωτική φύση τῆς «ἐργατικῆς τάξης», παρά τίς ἐπίμονες προσπάθειες τῶν διάφορων θεωρητικῶν του μαρξισμοῦ «νά χτίσουν στήν ἄμμο παλάτια».

Ἡ «περιούσια τάξη» (τῶν ἐργατῶν), ἀρκούντως διαιρεμένη, σύμφωνα μέ τήν παραδοχή καί τῶν Μάρξ-Ἔνγκελς, καί παρ' ὅτι ἀκολουθοῦσε τούς ρυθμούς μίας διαρκοῦς κινητικότητας τοῦ κοινωνικοῦ χώρου, ἐντάχθηκε στό θρησκευτικό μοντέλο τοῦ «περιούσιου λαοῦ» κατάλληλα τροποποιημένο: Οἱ φυλές τοῦ Ἰσραήλ (πολύμορφες ἐργατικές μᾶζες) θά ἀποτελοῦσαν τόν «περιούσιο λαό», πού ἐκπληρώνοντας τίς προφητεῖες τῶν Μάρξ καί Συντροφία, ἀφοῦ θά κυριαρχοῦσαν στόν πλανήτη («θά κατακυριεύσουν αὐτόν») καί θά ἔφερναν τήν ἐλευθερία (καταργώντας τό «βασίλειο τῆς ἀνάγκης» καί ἐγκαθιδρύοντας τό «βασίλειο τῆς ἐλευθερίας») μέ τήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων (μετάφραση: μέ τήν ὑπερπαραγωγή καί τόν ὑπέρ-καταναλωτισμό). Εἶναι, πράγματι, ἄξιον προσοχῆς τό πώς ἡ θρησκευτικότητα ἀναδείχθηκε, γιά μίαν ἀκόμη φορά, στήν πορεία τῆς ἀνθρωπότητας ντυμένη τόν μανδύα τοῦ «ὑλισμοῦ» καί μάλιστα μέ τρόπο πού νά διαπλέκεται μέ τήν ἰδεολογία τοῦ χιλιασμοῦ.[31]

Δέν χωρᾶ ἀμφιβολία πώς οἱ προσδιορισμοί γιά τίς κοινωνικές τάξεις πατοῦσαν –καί συνεχίζουν νά πατούν– στ' ἀχνάρια τῶν προηγούμενων διαχωρισμῶν. Ἐκεῖνο τό ὁποῖο ἐπέτεινε τούς διαχωρισμούς εἶναι ἡ αὐθαιρεσία μέ τήν ὁποία ὁ ἐργατικός πληθυσμός καθιερώθηκε σάν τάξη, ἡ ὁποία ὑποτίθεται ὅτι θά ἀνέτρεπε τήν ὑπάρχουσα καί θά ἐγκαθίδρυε τόν ἐπίγειο ὑλιστικό παράδεισο.

---

31. Ὁ καθορισμός τῶν σταδίων μέσω τῶν ὁποίων θά ἐπερχόταν ὁ ἐπίγειος παράδεισος, ἐμπεριέχει τήν ὑπόσχεση καί τήν προσμονή, πού χαρακτηρίζουν τίς χιλιαστικές θεωρίες.

Αὐτή ἡ καθιέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης δέν ἀνταποκρινόταν σέ καμμία ἀπό τίς προϋποθέσεις πού ἀπαιτοῦνταν, προκειμένου νά γίνει κυρίαρχη. Δέν εἶχε ἰδεολογική καί πολιτική συγκρότηση, οὔτε ἑπομένως καί συλλογική συνείδηση. **Δέν εἶναι, κατά συνέπεια, τυχαῖο τό ὅτι οἱ ἐμπνευστές τοῦ ὑποτιθέμενου ἀπελευθερωτικοῦ ρόλου της δέν μπῆκαν ἄμεσα στόν «κόπο» νά τήν ὁρίσουν.** Χτίστηκε, μ' ἄλλα λόγια, ἕνα κάστρο χωρίς ποτέ νά κατοικηθεῖ. Ἁπλά, ὑπῆρξαν ὁρισμένες περιπτώσεις ὅπου κάποιοι ταξιδιῶτες παρέμειναν σ' αὐτό γιά περιορισμένο διάστημα χωρίς, ὅμως, νά ἔχουν καί νά ἀναδείξουν τίς δυνατότητες πού προκαθόρισαν οἱ κατασκευαστές. Ἐπειδή, πολύ ἁπλά, αὐτές δέν ὑπῆρχαν. Ἡ περιστασιακή χρήση τοῦ κάστρου σέ καμία τῶν περιπτώσεων δέν ἐπιβεβαίωσε τόν λυτρωτικό χαρακτῆρα τῆς «ἐργατικῆς τάξης». Τό ἀντίθετο ἀκριβῶς, συνέβη. Τό κάστρο ἀποδείχτηκε μία βάση γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ συνολικοῦ πλέγματος τῆς ἐξουσίας τόσο σέ κρατικό ὅσο καί σέ διακρατικό πεδίο.

Ἄς δοῦμε, ὅμως, ἕναν ἀκόμη ὁρισμό γιά τίς τάξεις –πού ἀναφέρεται ἀπό τόν Λένιν– ὁ ὁποῖος ἄν καί μεταγενέστερος τῶν Μαρξικῶν ἀποπειρῶν δέν προσδίδει κάποια ἰδιαίτερη χροιά στό ὅλο θέμα, παρ' ὅτι κάποιοι τόν ἐμφανίζουν ὡς ἐπαρκῆ (προφανῶς γιά τούς σκοπούς πού ἐπιδιώκουν). Γράφει, λοιπόν: «*Τάξεις ὀνομάζουμε μεγάλες ὁμάδες ἀνθρώπων πού ξεχωρίζουν μεταξύ τους ἀπό τή θέση πού κατέχουν μέσα σ' ἕνα, ἱστορικά καθορισμένο, σύστημα τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς, ἀπό τή σχέση τους (στό μεγαλύτερο μέρος κατοχυρωμένη καί διατυπωμένη σέ νόμους) πρός τά μέσα παραγωγῆς, ἀπό τό ρόλο τους στήν κοινωνική ὀργάνωση τῆς ἐργασίας καί, συνεπῶς, ἀπό τούς τρόπους πού ἰδιοποιοῦνται τή μερίδα τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου πού διαθέτουν καί ἀπό τό μέγεθος αὐτῆς τῆς μερίδας. Οἱ τάξεις εἶναι τέτοιες ὁμάδες ἀνθρώπων, πού ἡ μία μπορεῖ νά ἰδιοποιεῖται τή δουλειά τῆς ἄλλης, χάρη στή διαφορά τῆς θέσης πού κατέχει μέσα σ' ἕνα καθορισμένο σύστημα τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας*».[32]

---

32. Β. Ι. Λένιν, *Ἡ Μεγάλη Πρωτοβουλία*, Διαλεχτά Ἔργα, τόμ. Β ΙΙ, σέλ. 208, ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ.

Ἀφήνουμε ἀσχολίαστο αὐτόν τόν ὁρισμό, ἐπειδή ὁ κάθε ἕνας μπορεῖ νά ἀντιληφθεῖ πώς κι αὐτή ἡ διατύπωση στηρίζεται στήν ἴδια αὐθαιρεσία καί τόν οἰκονομισμό, πού καθιέρωσε ὁ Μάρξ. Ἑπομένως, δέν θά ἀπέδιδε τίποτα τό οὐσιαστικό μία κριτική σ' ἕνα κείμενο πού ἐνῶ ἀναφέρεται γενικά σέ τάξεις –κατά βάση ἐννοεῖ κοινωνικές κατηγορίες– ἔχει, ταυτόχρονα, προσδώσει ἕναν ὑπερφυσικό χαρακτῆρα στόν παράγοντα «οἰκονομία» καί, ἐπί πλέον, στοιχεῖα τοῦ ὁρισμοῦ ἀλληλοαναιροῦνται. Πρόκειται, ἁπλά καί ξεκάθαρα, γιά μία διπλωματικοῦ τύπου διατύπωση ἑνός ἀόριστου ὁρισμοῦ.

Ἄς ἔρθουμε τώρα στό θέμα γιά τό ὁποῖο ἀμφότεροι (Μάρξ καί Λένιν) μιλοῦσαν. Εἶναι ἡ **πολιτική συγκρότηση** τῆς «ἐργατικῆς τάξης», γεγονός τό ὁποῖο μας παραπέμπει σέ ἀκόμη μεγαλύτερους προβληματισμούς ἀπό αὐτούς πού ἤδη ἔχουν γεννηθεῖ. Ἐννοεῖται, πώς ἐδῶ ἐμπλέκονται διάφοροι ὅροι τούς ὁποίους χρειάζεται νά λάβουμε ὑπ' ὄψιν καί οἱ ὁποῖοι, ἐπίσης, ἐπεξηγοῦν τήν ὀλιγωρία σέ σχέση μέ τόν προσδιορισμό τῆς «ἐργατικῆς τάξης» ἀπό τόν Μάρξ.

Ἕνα τέτοιο βῆμα, ὅπως εἶναι ὁ ὁρισμός, ὄφειλε νά ἀπαντήσει σέ πολλά ζητήματα πού θά ἐτίθεντο, ὅπως γιά παράδειγμα τήν **προέλευση τῆς συνείδησης**. Ἀπό τή στιγμή πού οἱ ἀνάξιοι λόγου ἀγρότες (βλ. παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπό τή 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη) δέν εἶχαν συνείδηση, τό ἐρώτημα εἶναι πῶς ξαφνικά μέσα ἀπό τήν διαδικασία προλεταριοποίησής τους ἀποκτοῦν συνείδηση; Εἶναι, πέραν οἱασδήποτε ἀμφιβολίας πώς αὐτή ἡ συνειδητότητα εἶναι κατασκευασμένη.

Αὐτή ἡ κατασκευή ἀποδεικνύεται μέσα ἀπό τίς παραδοχές τοῦ Μάρξ, ἀλλά καί τῶν Μαρξιστῶν ἐν γένει, τόσο γιά τήν διαρκῆ κινητικότητα καί τήν ρευστότητα πού ὑπάρχει μέσα στόν κοινωνικό χῶρο καί τήν ἀλληλοδιείσδυση τῆς «μάζας» στήν «τάξη» καί ἀντίστροφα, ὅσο καί μέ τήν ἀδιαμφισβήτητη πολυδιάσπαση καί τίς ἀντιθέσεις μέσα στήν «ἐργατική τάξη».[33]

Ἡ ἀναζήτηση ἑνός σταθεροποιητικοῦ παράγοντα –ἀπέναντι

---

33. Βλ. σχετικά *Τό Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος.*

στή διαρκῆ ρευστότητα καί τόν ἀνταγωνισμό– μέσα ἀπό συνδικαλιστικές ὀργανώσεις καί συνδικάτα δέν ἔφερε ἀποτελέσματα. Θά μποροῦσε μάλιστα, μέ δεδομένη τήν πραγματικότητα, νά ἰσχυριστεῖ κάποιος πώς δέν ἐπιτεύχθηκαν τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, ἀλλά τελείως διαφορετικά. Ἡ «σταθερότητα» ἔκτισε ἀκόμα πιό γερά θεμέλια ἀνάμεσα στίς ἀντιμαχόμενες μερίδες, ἐνῶ ἡ κομματική διείσδυση καί ἡ κρατική κατοχύρωση ἔδωσαν, γιά μία ἀκόμη φορᾶ μέσα στήν ἱστορία, καθοριστικό προβάδισμα στήν Τάξη.

«Καμιά ταξική ὀργάνωση (καί εἰδικότερα κανένα μαζικό κόμμα), ἀκόμη καί ὅταν εἶχε ἀναπτύξει ἐργασιακή ἰδεολογία, **δέν ὑπῆρξε καθαρά ἐργατική ὀργάνωση**. Ἀντίθετα προέκυπτε πάντοτε ἀπό τήν, λιγότερο ἤ περισσότερο συγκρουσιακή, συνένωση ὁρισμένων τμημάτων τῆς «πρωτοπορίας» μέ ὁμάδες διανοουμένων πού εἴτε προσχώρησαν ἀπό τά ἔξω εἴτε δημιουργήθηκαν μερικά στό ἐσωτερικό της ὡς «ὀργανικοί διανοούμενοι». **Ἐπίσης, κανένα σημαντικό κοινωνικό κίνημα, ἀκόμη καί ὅταν εἶχε ἔντονα προλεταριακό χαρακτῆρα, δέν βασίστηκε σέ καθαρά ἀντικαπιταλιστικές διεκδικήσεις καί στόχους, ἀλλά πάντοτε βασιζόταν στό συνδυασμό ἀντικαπιταλιστικῶν καί δημοκρατικῶν στόχων ἤ, καλύτερα, ἐθνικῶν, εἰρηνιστικῶν ἤ πολιτιστικῶν μέ εὐρεῖα ἔννοια**».[34]

Ἐκεῖνο πού ὑπῆρξε τό ἰσχυρό καί παράλληλα τό πλέον παραπλανητικό ἀτοῦ ἦταν **ἡ πολιτική συγκρότηση**[35] τῆς «ἐργατικῆς τάξης».

Τόσο τό ἰδεολογικό ὅσο καί τό πολιτικό στοιχεῖο πού ἀφοροῦν τό πλῆθος τῶν ἀνθρώπων πού ἐργάζονται καθορίστηκε **ἔξω ἀπό αὐτούς**. Ὁ Μάρξ καί οἱ μετά ἀπό αὐτόν παίρνουν τούς ἐργάτες

---

34. E. Balibar, *De la lutte des classes à la lutte sans classes?* (*Ἀπό τήν πάλη τῶν τάξεων στήν πάλη χωρίς τάξεις;*)

35. Αὐτή προϋποθέτει ἕναν πολιτικό μηχανισμό, τό κόμμα, προκειμένου νά διεξαχθεῖ ὁ πολιτικός ἀγῶνας τῆς ἐργατικῆς «τάξης» πού θά τήν ἀναδείξει ὡς τέτοια. Ἡ λαγνεία τῆς πολιτικῆς, πού ἔχει κυριεύσει κατά τά τελευταῖα χρόνια τους ἀναρχιστές, δέν εἶναι ἄσχετη μέ αὐτήν τήν ἄποψη. Ἀπό αὐτήν πηγάζουν καί οἱ διάφορες ὀργανωτικές πολιτικές κινήσεις.

ὡς δεδομένη τάξη, μία **τάξη ἀφ' ἑαυτῆς**, κάτι πού ὅπως εἴδαμε δέν ἰσχύει στήν πραγματικότητα. Ἀντίθετα, ἡ Τάξη εἶναι **τάξη ἀφ' ἑαυτῆς** καί **τάξη δι' ἑαυτήν**[36] (δηλαδή τάξη πού ἐνεργεῖ γιά δικό της λογαριασμό). Βέβαια, τό ἐγχείρημα τῆς μετατροπῆς τῶν ἐργατῶν σέ «**τάξη δι' ἑαυτήν**» ἦταν ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένο.

Οἱ λόγοι εἶναι ἀρκετοί, ἀλλά μποροῦμε νά ἀναφέρουμε τούς πλέον χαρακτηριστικούς.

Ἔχουμε, ὡς γνωστόν, μία τάξη πού δέν ὑφίσταται ὡς τέτοια οὔτε ἰδεολογικά, ἀλλά οὔτε καί πολιτικά. Ἔχει, ὅμως, αὐτή ἡ ἀνυπαρξία ἕναν «ἱστορικό» ρόλο: Νά ἀνατρέψει μία τάξη ἡ ὁποία ἔχει ἰδεολογική καί πολιτική συγκρότηση. Τί δέον γενέσθαι;

Τό πρῶτο πού χρειάζεται εἶναι νά τῆς δοθεῖ ἀπό τά ἔξω μία ἰδεολογική ὑπόσταση. Ὄχι, ὅμως, ὡς κάτι πού προέρχεται ἀπό τήν ἴδια, ἀλλά ἀπό ἄλλους, δεδομένου πώς οἱ ὑλικές συνθῆκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες βρίσκεται δέν μποροῦν νά τῆς δώσουν τήν δυνατότητα αὐτή. Γιά δέ τούς σκοπούς πού προορίζεται θά πρέπει νά τῆς δοθεῖ καί πολιτική διάσταση.

Ἑπομένως, αὐτό πού χρειάζεται εἶναι μία πρωτοπορία πού θά ἀναλάβει αὐτά τά «καθήκοντα» γιά λογαριασμό τῆς «τάξης». Ἔτσι ἀκολουθήθηκε μία πορεία πού φτάνει μέχρι τίς ἡμέρες μας. Πρόκειται, ὅμως, γιά μία πορεία ὑποκατάστασης καί πλαστοπροσωπίας, ἐφ' ὅσον ἡ πολυδιασπασμένη ἐκ τῶν προτέρων «τάξη» κατατμήθηκε δεόντως μέσα στούς διάφορους πολιτικούς ἐξουσιαστικούς σχηματισμούς.

Εἶναι δεδομένο καί πολύπλευρα διαπιστωμένο, πώς αὐτό τό ὁποῖο συγκροτήθηκε σέ κάθε κρατική ὑπόσταση ἦταν στήν πραγματικότητα μία **πολιτική συγκρότηση στό ὄνομα μίας τάξης** (πολιτική τάξη) καί συγκεκριμένα τῆς ἀνύπαρκτης ἐργατικῆς τάξης. Προφανῶς καί δέν ἐννοεῖται ἐδῶ ἡ ἀνυπαρξία τῶν ἐργατῶν ὡς φυσικές ὀντότητες, ἀλλά τό ταξικά ἀνυπόστατό τους.

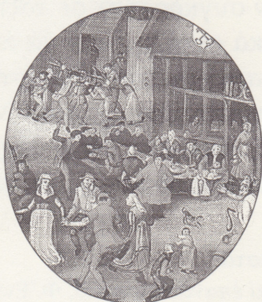
Ἔτσι, μέ πολύ ἁπλά λόγια προέκυψαν πολλές **πολιτικές ἐκπροσωπήσεις μίας τάξης πού δέν ὑπῆρχε**.

---

36. Κ. Μάρξ, *Ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀθλιότητας.*

Κατασκευάστηκε, με αυτόν τον τρόπο, ἡ ὀργάνωση ἑνός πολιτικοῦ ἐκπροσώπου ἤ μίας ἀνάλογου χαρακτῆρα ὁμάδας, ἡ ὁποία ἀνελάμβανε τήν διαχείριση τῶν ἀντιθέσεων πού ἐκδηλώνονταν ἀπό διάφορους σχηματισμούς τοῦ κοινωνικοῦ χώρου πού ἀπασχολοῦνταν καί ἀπασχολοῦνται σέ διάφορα ἐπαγγέλματα.

Ἡ ἐμπειρία μας ἀπό τήν ἱστορική πορεία τῆς ἐξουσίας, προϊδεάζει γιά τό ἀποτέλεσμα μίας ὁμάδας τοῦ πληθυσμοῦ πού θά προσδιοριστεῖ ὡς τάξη ἤ ὡς ἐκπρόσωπός της. Ἑπομένως, τό φάντασμα πού κατασκευάστηκε ἀπό τόν Μάρξ εἶχε προδιαγεγραμμένη πορεία, ἡ ὁποία γιά μία ἀκόμη φορά ἀκολουθήθηκε μέ μία ἀξιομνημόνευτη προσήλωση, πού ἐπισκιάστηκε ἀπό συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενες αὐταπάτες σέ σχέση μέ αὐτό πού ὑπῆρχε στήν πραγματικότητα. Ἐπακολούθησε μία μακρόχρονη διαδικασία ἐνσωμάτωσης πολυπληθῶν τμημάτων τοῦ κοινωνικοῦ χώρου στήν ἐθνοκρατική πραγματικότητα τῶν κρατούντων. Τό ζητούμενο εἶναι νά ἀποσαφηνιστοῦν, κατά τό δυνατόν, ἡ σημασία καί οἱ ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς πορείας.

V

α) Θεωρίες χωρίς βάση καί ἕωλα σοφισμάτια[37]

Ὅσο κι ἄν ἀναζητήσει κάποιος «ἀσφαλῆ» στηρίγματα, ὥστε νά μπορεῖ νά ἑδραιώσει κάποια ἐπιχειρήματα, προκειμένου νά ἐπαληθευτοῦν οἱ θέσεις πού ὑποστήριξαν οἱ γεννήτορες τῆς «πάλης τῶν τάξεων» Μάρξ καί Ἔνγκελς, τελικά θά βρεθεῖ μπροστά σέ ἀδιέξοδα καί ἀντιφάσεις.

Ἀντιφάσεις πολύπλευρες καί πολύμορφες πού στηρίζονται σέ αὐθαιρεσίες τῆς σκέψης πάνω στήν πραγματικότητα. Γιά παράδειγμα, ἔχουμε τή θέση πού ἀναφέρεται ἀπό τόν Λένιν σχετικά μέ τόν μαρασμό τοῦ κράτους,[38] τοῦ προλεταριακοῦ κράτους.

Στήν περίπτωση αὐτή ἀντιμετωπίσαμε καί διαπιστώσαμε μία διαφορετική πραγματικότητα, ὅπου, ἀντιθέτως, προέκυψαν πανίσχυρα κράτη πού ὄχι μόνον ἐνίσχυσαν τόν κρατισμό, ἀλλά διαμόρφωσαν καί τίς πλέον καταπιεστικές δομές ἐξουσίας. Ἡ ἄσκηση κτηνωδῶν, καταπιεστικῶν κι ἐκμεταλλευτικῶν μέσων καί μεθόδων, στά κομμουνιστικά, σοσιαλιστικά καί ἐργατικά κράτη, ἐπισκίασε κάθε προηγούμενο, συναγωνιζόμενη σέ θηριωδία τά μή κομμουνιστικά ὁμοειδή τους τοῦ ἐπονομαζόμενου δυτικοῦ μπλόκ.

Ὁπουδήποτε ἐπιβλήθηκαν καθεστῶτα αὐτοῦ τοῦ τύπου ἴσχυσαν τά ἴδια. Ἡ «πρωτοπορία» τῆς ἐργατικῆς τάξης σέ καμμία τῶν περιπτώσεων δέν συγκρότησε σέ τάξη τό «προλεταριάτο». Ἐκεῖνο πού πραγματικά συνέβη ἦταν νά ἀκολουθήσει τήν προδιαγεγραμμένη πορεία πού χάραξαν οἱ ἱστορικά προγενέστεροί της (ὅπως στίς περιπτώσεις τῆς ἀρχαίας Ρώμης πού ἀναφέραμε ἀρχικά), νά ἐνταχθεῖ, δηλαδή, στήν Τάξη. Αὐτή, βεβαίως, ἡ ἔνταξη ἐμπεριέχει ὁρισμένα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, τά ὁποῖα

37. Τετριμμένα ἐπιχειρήματα.

38. Β. Ι. Λένιν, *Κράτος καί ἐπανάσταση* καί, Φ. Ἔνγκελς, *Anti-Dühring*.

δέν παραβλέπουμε, ἀλλά ἁπλά καί ἐν συντομίᾳ παραθέτουμε.

Στίς περισσότερες περιπτώσεις ἀκολουθήθηκαν διαδικασίες πού διαφέρουν μόνον ὡς πρός τό τυπικό μέρος τους κι ὄχι ὡς πρός τό οὐσιαστικό. Ὀφείλουμε, μάλιστα, νά τονίσουμε πώς **μεγάλο ρόλο καί σημασία γιά αὐτήν τήν ἔνταξη** –μέ τήν συγχώνευση ἤ μέ τήν ἀπορρόφηση ἀπό τήν Τάξη– ἔχει τό σαφέστατα ἐξουσιαστικό ἰδεολογικό περιεχόμενο τοῦ Μαρξισμοῦ. Ἕνα περιεχόμενο πού συμπληρώνει τήν ἤδη ὑπάρχουσα ἰδεολογία καί τίς πολιτικές της ἐκφάνσεις καί γίνεται οὐσιαστικός συντελεστής ἐνίσχυσής της μέ πρωτευόντως ἤ δευτερευόντως δυναμικό τρόπο.

Ἐάν ἀναλυθοῦν διεξοδικά τά πρώην σοσιαλιστικά καί κομμουνιστικά καθεστῶτα καί οἱ ἐπονομαζόμενες «λαϊκές δημοκρατίες», θά ἀναδείξουν ὅλο τό σύμπλεγμα τῆς ἰδεολογικῆς ἐνίσχυσης τοῦ ἐξουσιαστικοῦ συστήματος. Τό ἴδιο ἰσχύει mutatis mutandis[39] καί γιά τά κομμουνιστικά, σοσιαλιστικά καί ἐργατικά κόμματα, τά ὁποῖα ἀποτέλεσαν καί ἀποτελοῦν (ὅπου ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν) συμπληρωματικό παράγοντα, στόν κοινωνικό καί τόν πολιτικό τομέα, γιά τήν πραγμάτωση τῶν ἐξουσιαστικῶν συμφερόντων.

Ὁ κυριότερος, πάντως, ρόλος τους, στίς **περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες δέν ἀνέλαβαν μέ εὐθύ τρόπο τήν διαχείριση τῶν ἐξουσιαστικῶν ὑποθέσεων** μέ τήν «κατάληψη» τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἦταν νά συνεπικουροῦν τήν ἐξουσία, ἐνῶ κατά κύριο λόγο ἐνήργησαν καί ἐξακολουθοῦν νά ἐνεργοῦν ὡς βαλβῖδες ἀποσυμπίεσης σέ συνθῆκες ὄξυνσης τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, στό μέτρο πάντοτε τοῦ δυνατοῦ, τό ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἀπό τόν βαθμό ἐλέγχου σημαντικῶν τμημάτων τῆς κοινωνίας. Αὐτή δέ ἡ ἐνίσχυση ἔπαιρνε, ἐνίοτε, συγκεκριμένες διαστάσεις καί χαρακτῆρα ὑποκαθιστώντας ἤ ἀναπληρώνοντας τήν Τάξη, μέ χαρακτηριστικότατο παράδειγμα αὐτό τοῦ ΚΚΕ κατά τό διάστημα 1942-1944, ὅταν ὁ ἑλλαδικός χῶρος τελοῦσε ὑπό τήν κατοχή τῶν στρατευμάτων τοῦ γερμανικοῦ κράτους.

---

39. Mutatis mutandis = τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν

Κάτω ἀπό τό πρῖσμα μίας τέτοιας ὀπτικῆς, ὅπου γίνεται διαυγέστερος ὁ ρόλος τοῦ κομμουνισμοῦ, ἰδεολογικά καί πολιτικά, εὔκολα ἐξηγεῖται ἡ ἐπαναπροσέγγιση τῶν δυό «πόλων» (ἀνατολικοῦ καί δυτικοῦ) πού **δέν εἶχε σχέση μέ κάποιου εἴδους κατάρρευση τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ**, ἀλλά μέ τήν ἐπιτάχυνση τῆς διαδικασίας **ἑνοποίησης τῆς κυριαρχίας** σε παγκόσμια κλίμακα.

β) Κοινωνικός ἀνταγωνισμός ἤ ταξική πάλη;

Δέν χρειάζεται νά ἐπαναλάβουμε τό ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, πώς ὁ Μάρξ γνώριζε τά δεδομένα καί ἀναγνώριζε τήν πραγματικότητα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἁπλά, εἴτε τά κατάλαβε λάθος εἴτε τά διαστρέβλωσε συνειδητά γιά ἰδιοτελεῖς σκοπούς, πού προφανῶς ἀφοροῦσαν τήν ἐμμονή του στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη καί τίς παραγωγικές δυνάμεις, πού διαλαλοῦσε πώς θά φέρουν τήν εὐημερία. Οὔτε, ὅμως, κι αὐτό ἔχει τόση σημασία. Ἐπειδή, ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει εἶναι κατά πόσον οἱ ἀπόψεις καί οἱ ἰδέες εἶναι λάθος ἤ σωστές κι ὄχι αὐτός πού τίς διατυπώνει. Οἱ μέθοδοι καί οἱ ἀπόψεις τοῦ Μάρξ ἀνήκουν στό στρατόπεδο τῆς ἐξουσίας καί γι' αὐτό τό λόγο δέν μᾶς ἀφοροῦν. Μάλιστα, δέν θά ὑπῆρχε λόγος νά ἀσχολούμαστε μέ αὐτές ἄν ὁ ἀναρχισμός δέν τίς πλασάριζε σάν μέσο ἤ σάν πρώτη ὕλη γιά τήν ὑποτιθέμενη πραγμάτωση τῆς ἀναρχίας.

Ἔχοντας ἀναδείξει τήν πραγματικότητα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, θεωροῦμε ἀναγκαῖο νά προλάβουμε τήν ἀναμενόμενη καχυποψία πού γεννᾶ αὐτό τό ὁποῖο προτάσσουμε. Τό ἐρώτημα εἶναι ἤδη διατυπωμένο: **ὑπάρχει, πράγματι, διαφορά ἀνάμεσα στήν λεγόμενη ταξική πάλη καί τόν κοινωνικό ἀνταγωνισμό** ἤ ἁπλῶς πρόκειται γιά τήν ἴδια κατάσταση μέ διαφορετική ὀνομασία;

Ἡ ἀπάντηση ἔρχεται ἀβίαστα μετά ἀπό τά ὅσα ἔχουν ἤδη κατατεθεῖ. Παρ' ὅλα αὐτά θά ἐπιμείνουμε στόν προσδιορισμό αὐτῆς τῆς διαφορᾶς, ἡ ὁποία ὄχι μόνο ὑπάρχει ἀλλά εἶναι καί

καθοριστική: **Μέ τήν ἀποδοχή τῆς ταξικῆς πάλης παραπέμπουμε στήν συγκρότηση τάξης προκειμένου νά ἀνταγωνιστοῦμε τήν ὑπάρχουσα.** Εἶναι μία, ἐκ τῶν πραγμάτων, ὤθηση πρός μία τέτοια κατεύθυνση, ὅπου ἡ ἀποδοχή γίνεται ἐξαναγκασμός.

Αὐτό ἔχει σάν συνέπεια μία ἐκτροπή τῆς ἀναρχικῆς σκέψης καί δράσης πρός διαφορετικές κατευθύνσεις καί μάλιστα ἐξουσιαστικές. Ἀκόμα καί τώρα, ἀνατρέχοντας στά ὅσα συνέβησαν, εὔκολα διαπιστώνουμε πώς, ἐκτός ἀπό τό ὅτι ἡ «πρωτοπορία τῆς ἐργατικῆς τάξης» ἐντάχθηκε καί ἀφομοιώθηκε στήν Τάξη, ὑπάρχει κάτι ἀκόμη: **ἕνα τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χαρακτηρισμένης σάν ἐργατικῆς τάξης χρησίμευσε στήν ἔνταξη καί ἀφομοίωση τῶν σκλάβων μίας ὁλόκληρης ἐποχῆς, στό σύστημα κυριαρχίας κι ἐκμετάλλευσης.** Ἡ σκέψη καί τό σῶμα τῶν ἀνθρώπων ὑποτάχθηκε γιά μία ἀκόμα φορά στίς ἐξουσιαστικές βλέψεις. Οἱ διαμάχες προκάλεσαν ποταμούς αἵματος καί τό πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων κατέβηκε πολύ χαμηλά. Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ κυριαρχία ξεπέρασε, μέσα σέ ἕναν αἰῶνα, τήν μεγαλύτερη δυσκολία πού ἀντιμετώπισε μέσα στή μακραίωνα παρουσία της στή γῆ.

Ἐννοεῖται πώς ἡ κατανόηση καί διατύπωση τοῦ γεγονότος ὅτι δέν ὑπάρχει ταξική πάλη εἶναι δυνατόν νά προκαλέσει μία σειρά ἀπό ἀντιδράσεις, ἐπειδή οἱ ἄνθρωποι νοιώθουν μία περίεργη βεβαιότητα ὅταν πιστεύουν σέ κάτι, ἀκόμα κι ὅταν αὐτό δέν ὑπάρχει στήν πραγματικότητα. Ὑπάρχουν αὐτοί πού δέν συμμετέχουν στά κοινωνικά δρώμενα, οἱ ὁποῖοι, παρ' ὅλ' αὐτά, ἔχουν τήν πεποίθηση πώς ἡ ταξική πάλη θά φέρει ἀποτελέσματα ἀπό τά ὁποία θά ὠφεληθοῦν. Κινούμενοι σ' αὐτήν τήν ψευδαίσθηση, πού τούς παρέχει ἕνα εἶδος ἀσφάλειας, αἰσθάνονται νά χάνουν τό ἔδαφος κάτω ἀπό τά πόδια τους. Τώρα, πλέον, δέν ὑπάρχει ἡ προσμονή νά «ἀλλάξουν στά πράγματα» γιά νά ἐπωφεληθοῦν καί νά βιώσουν, μαζί μέ τούς ὑπόλοιπους, τά καλύτερα.[40]

---

40. Η ἀλήθεια εἶναι ὅτι τό «καλύτερα» ἰσχύει μόνο γιά ὁρισμένες κατηγορίες ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖες εἶναι γνωστό ὅτι ἀποτελοῦν τίς εὐνοούμενες μερίδες ἐκ μέρους τῆς Τάξης, γιά μία ὁρισμένη περίοδο.

Μετά ἀπό αὐτή τήν «ἀποκάλυψη», ὑπάρχει ἕνα διαφορετικό κάλεσμα, σιωπηρό μέν, ἀλλά πολύ πιό πραγματικό ἀπό τό προηγούμενο, ὅπου ὁ καθένας μπορεῖ νά ἀναλάβει τά ὅσα τόν ἀφοροῦν ἤ νά ἀδιαφορήσει. Ἴδια στάση μέ πρίν (θά πεῖ κάποιος), ἀλλά μέ περισσότερα ἐρεθίσματα καί περισσότερες ἀπαντήσεις, πού χρειάζεται νά δοθοῦν ἀπό τόν καθένα ξεχωριστά ἤ μέ συλλογικό τρόπο.

Ἐκεῖ, ὅμως, ὅπου ἡ ἀντίδραση ἐκδηλώνεται ἀπόλυτα ἀνταγωνιστικά εἶναι ἀπό τήν πλευρά ὅσων γνωρίζουν αὐτήν τήν πραγματικότητα ἀλλά ἀποκομίζουν ὀφέλη ἀπό αὐτό τό ψέμμα. Πρόκειται γιά τούς κομματάρχες, τούς ἐργατοπατέρες, τούς συνδικαλιστές (μέ ὁποιουδήποτε εἴδους πρόθεμα, –σοσιαλιστικό, ἀριστερό, κομμουνιστικό, ἀναρχικό κ.λπ.), τούς πολιτικάντηδες, τούς πολιτικούς καί αὐτούς πού πολιτικολογοῦν, πού ἔχουν ἀποκτήσει προνόμια καθοδηγώντας τούς «ταξικούς ἀγῶνες» καί πού προσβλέπουν σέ ἀκόμα μεγαλύτερα προνόμια ἤ στήν μελλοντική ἔνταξή τους στήν Τάξη.

Ὅσο γιά τόν μῦθο τοῦ ταξικοῦ πολέμου, πάει κι αὐτός περίπατο. Εἶναι νά ἀναρωτηθεῖ ὁ κάθε ἕνας γιά τό τί εἴδους πόλεμος ἦταν αὐτός, ὅπου ἡ μία πλευρά δέν εἶχε γνωρίσει τίποτε παρά πάνω ἀπό ἧττες; Ἐννοεῖται πώς δέν ἀναφερόμαστε μόνο σέ μάχες μέ τήν ἐμπλοκή στρατιωτικοῦ τύπου, ἀλλά σέ ὅλο τό εὖρος τῶν ἀντιπαραθέσεων. Εἶναι λογικό καί ἑπόμενο, πάντως, τό νά νικᾶ μόνον ἡ μία πλευρά, ἀφοῦ ἔχει μέ τό μέρος της κυρίως τήν πολύχρονη πεῖρα καί τήν συνολική συγκρότησή της, κάτι πού ἡ ἄλλη πλευρά δέν διέθετε. Ὁ ταξικός πόλεμος, ἀπό ὅποια πλευρά κι ἄν ἀντιμετωπισθεῖ, εἶναι παρεμφερής μέ τό μονότερμα στό ποδόσφαιρο: **ὅποιος καί νά σουτάρει βάζει γκόλ στό ἴδιο τέρμα**.

Ἡ ἀποδοχή καί ἐφαρμογή τῆς Μαρξικῆς θεωρίας, ἰδεολογίας καί πολιτικῆς πρακτικῆς προκάλεσε μεγάλο κακό στήν ἀπελευθερωτική προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ἀνθρώπινων ὁμάδων, συντελώντας στό ἀντίθετο ἀπό αὐτό πού ἐπαγγελόταν, στήν ἐνίσχυση, δηλαδή, τῶν συνθηκῶν καταπίεσης κι ἐκμετάλλευσης.

Ἐν τέλει, παραφράζοντας μία γνωστή διατύπωση μποροῦμε

νά ποῦμε πώς **ἀκόμα κι ἄν ὑπῆρχε ἐργατική τάξη θά ἔπρεπε ἤ νά τήν ἀγνοήσουμε ἤ νά τήν πολεμήσουμε**, μέ ἐπικρατέστερη τήν δεύτερη ἐκδοχή.

γ) Γειά σου «ἀθάνατη» ἐργατιά!

Ἀναφερθήκαμε στήν ἀγωνιώδη καί διαρκή προσπάθεια ἀναζήτησης «ἀσφαλῶν» στηριγμάτων γιά ἐπιχειρήματα καί ἀνατρέχοντας σ᾽ αὐτά πού χρησιμοποιοῦνται, θά διαπιστώσουμε ἀρκετά σημαντικά ζητήματα πού ἀνακύπτουν.

Ἄς προχωρήσουμε, λοιπόν.

Ὑποστηρίζεται, κατά καιρούς, ἡ ἄποψη πώς στήν ἐποχή μας ὑπάρχει μειωμένος ἀριθμός ἐργατῶν –λόγω μεταβολῆς τῶν ἱστορικῶν καί κοινωνικῶν συνθηκών– κι ὅτι αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού δέν μπορεῖ νά συγκροτηθεῖ μία ἰσχυρή κοινωνική καί ἐπαναστατική δυναμική. Προκειμένου, ἀπό τήν ἀντίθετη πλευρά, νά ὑποστηριχτεῖ ὅτι ὄντως ὑπάρχουν ἐργάτες, χρησιμοποιεῖται τό τέχνασμα μέ τό ὁποῖο συμπεριλαμβάνονται στήν «ἐργατική τάξη» καί ἄλλες κοινωνικές κατηγορίες, ἐνῶ δέν παραλείπεται νά τονιστεῖ τό ζήτημα τῆς ἐκμετάλλευσης.

Ὑπάρχουν, ἀκόμη, ἀκραῖες τοποθετήσεις πού ὑποστηρίζουν πώς δέν ὑπάρχει ἐργατική τάξη (ὄχι, βέβαια, μέ τήν μέχρι τώρα ἐκτεθεῖσα ἄποψή μας), ἀλλά στή βάση τῆς μή φυσικῆς παρουσίας ἐργατῶν. Τό ζήτημα ἐνῶ συνήθως παίρνει ἀπερίγραπτες διαστάσεις, πού σέ πολλές περιπτώσεις προκαλοῦν τήν θυμηδία, δέν καταλήγει σέ μία πραγματική διερεύνηση τοῦ θέματος.

Αὐτή ἡ ἄποψη στηρίζεται σέ ποσοτικά δεδομένα καί ἄρα ἐξαρτᾶ τήν ὕπαρξη καί συγκρότηση μίας τάξης ἀπό τήν αὐξημένη ἀριθμητικά παρουσία ἐργατῶν. Ὅπως γίνεται ξεκάθαρο, αὐτές οἱ ἀπόψεις βαδίζουν στ᾽ ἀχνάρια τῆς μαρξιστικῆς ἐξουσιαστικῆς ἀνάλυσης καί θεωρίας πού θέλει, κατ᾽ ἀνάγκην, νά μετατρέπεται ἡ ποσότητα σέ ποιότητα. Ὅμως, εἶναι δεδομένο πώς **ὁ μεγάλος ἀριθμός μίας κοινωνικῆς κατηγορίας δέν τήν καθιστά προνομιοῦχο** ἤ «περιούσια», οὔτε κατ᾽ ἀνάγκην τῆς προσθέτει οὐσιαστική κοινωνική δυναμική, ὥστε νά ἀποτελεῖ **τάξη κατ᾽**

οὐσίαν καί **γιά τόν ἑαυτό της**. Ἄλλωστε, κατά τούς προγενέστερους χρόνους ἡ πολυπληθής παρουσία σκλάβων ἤ δούλων σέ μία κοινωνία δέν τούς καθιστοῦσε ἐπαναστατικό ὑποκείμενο ἤ προνομιοῦχο τάξη, πού θά ἔμπαινε μπροστάρης σέ ἀγῶνες γιά τήν πανανθρώπινη ἤ τήν ὁλική ἀπελευθέρωση. Αὐτό δέν σημαίνει πώς δέν ἔγιναν μεγάλες ἐξεγέρσεις σκλάβων, τό ἀντίθετο θά μπορούσαμε νά ἰσχυριστοῦμε. Ὅμως, ἄλλο τό ἕνα κι ἄλλο τό ἄλλο θέμα. Ἐκτός αὐτοῦ, οἱ ἐξεγέρσεις καί ἐπαναστάσεις, πού ἔχουν πραγματοποιηθεῖ, ἀποδεικνύουν περίτρανα ὅτι δέν ἀπαιτεῖται ἡ συγκρότηση κάποιας τάξης, ἡ ὁποία θά ἀποτελεῖ τήν προϋπόθεση γιά τήν πραγματοποίησή τους.[41]

Ὡς ἐκ τούτου, ὀφείλουμε νά θεωρήσουμε τήν ὅποια «διαμάχη» γιά τήν ὕπαρξη ἤ μή τῶν ἐργατῶν ὡς ἀνούσια καί παραπλανητική. Ἐκεῖνο τό ὁποῖο παραμένει ἀδιαμφισβήτητο εἶναι τό γεγονός τῆς ὕπαρξης ἐργατῶν στόν κοινωνικό χῶρο, ὄχι μόνο στή σημερινή ἐποχή, ἀλλά **ἀπό καταβολῆς ἐξουσιαστικῶν σχηματισμῶν**. Ὁ ἐργάτης ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή μέχρι καί σήμερα εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὑπῆρξαν περίοδοι κατά τίς ὁποῖες ὁ ἀριθμός τῶν ἐργατῶν αὐξανόταν καί ἄλλες κατά τίς ὁποῖες συρρικνωνόταν. Ἀλλά, σέ καμμία περίπτωση δέν τούς καθιστοῦσε ὡς καθοριστικό παράγοντα γιά οὐσιαστικά ἀπελευθερωτικές διεργασίες, ἐπειδή ὑπερτεροῦσαν ἀριθμητικά σέ σχέση μέ ἄλλες μερίδες τοῦ κοινωνικοῦ χώρου ἤ ἐπειδή χρησιμοποιοῦσαν πιό ἐξελιγμένα ἐργαλεῖα.

Εἶναι, πάντως, γεγονός πώς ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας στόν εὐρωπαϊκό χῶρο ἐνήργησε εἰς βάρος τῆς γεωργίας καί τῆς κτηνοτροφίας, ἀπορροφώντας (κατά κανόνα μέ βίαιες μεθόδους) μεγάλο ἀριθμό κτηνοτρόφων καί γεωργῶν γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν της. Αὐτός ὁ μεγάλος ἀριθμός ἐργατῶν προκάλεσε μία σειρά ἀπό ἔντονες ψευδαισθήσεις καί …παραισθήσεις, δίνοντας ἀφορμή στό νά ἀναπτυχθοῦν σκόπιμες καί τεχνητές διαδι-

41. Ἐννοεῖται πώς ἡ κατάληξή τους δέν ἐπιβεβαιώνει οὔτε τήν σημασία οὔτε τήν ἀναγκαιότητα ὕπαρξης κάποιας τάξης. Τό ἀντίθετο συμπέρασμα ἐξάγεται σύμφωνα μέ τά ὅσα ἔχουν ἐκτεθεῖ προηγουμένως.

κασίες παραπλάνησης ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι προσέβλεπαν σέ μία ἀλλαγή τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης πρός ὄφελος τοῦ συνόλου τῶν καταπιεσμένων κι ἐκμεταλλευόμενων.

Ἑπομένως, μία αὐταπάτη μπορεῖ ἐπ' ἀόριστον νά ταλανίζει τήν ἀνθρώπινη σκέψη καί πρακτική σέ σημεῖο πού πραγματικά, πλέον, νά τίθεται σοβαρά τό ζήτημα τοῦ ξεκαθαρίσματος τῶν οὐσιαστικῶν διαφοροποιήσεων τοῦ ἀναρχισμοῦ σέ σχέση μέ τήν ἀναρχική ἀπελευθερωτική προοπτική.

Ἔτσι, δέν εἶναι μόνο ἡ ἐμμονή στήν ὕπαρξη τῶν ἐργατῶν, ὡς τάξη, ἀλλά καί μία σειρά ἀπό θέσεις πού ἀμφισβητοῦν ἀνοικτά τήν ἀναρχία. Δέν θά ἀσχοληθοῦμε ἐκτενῶς μέ τίς θέσεις αὐτές, ἀλλά μέ ἐκεῖνα τά σημεῖα πού ἀφοροῦν ἄμεσα τό θέμα τῆς πρό αἰῶνος καί πλέον παγίδευσης τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων στά δεσμά τῆς τάξης (ἐργατικῆς ἐν προκειμένῳ) καί τῆς …ταξικότητας.

Μέ βάση αὐτά τά δεσμά, ὁ ἀναρχισμός καθιερώνεται ὡς ρεῦμα. Κι ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά διακηρύσσεται στή διαπασῶν ὅτι ἀποτελεῖ **τμῆμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος** καί κατά συνέπεια πώς συνδέεται ἄρρηκτα μέ αὐτό. Ἐδῶ ἔχουμε μία ξεκάθαρη τοποθέτηση πού ἔρχεται ὄχι μόνο σέ πλήρη ἀντίθεση μέ τήν ἀναρχία, ἀλλά συμπορεύεται μέ τήν μαρξιστική ἐξουσιαστική θεωρία. Ὁ ἀναρχισμός, ἐδῶ, ὑποβιβάζει μέ ξεδιαντροπιά τήν ἀναρχία σέ ἕνα συμπαρομαρτούμενο τοῦ λεγόμενου ἐργατικοῦ κινήματος.

Σέ ἐνίσχυση ἤ τεκμηρίωση αὐτῆς τῆς θέσης χρησιμοποιοῦνται κείμενα ἀναρχικῶν, ὅπως τοῦ Μπακούνιν καί ἄλλων. Ὅμως, μία τέτοια ἀναφορά σέ ἀπόψεις πού ἔχουν κατά καιρούς διατυπώσει οἱ φερόμενοι ὡς κλασσικοί τοῦ ἀναρχισμοῦ καί ἡ ἀποδοχή αὐτῶν τῶν διατυπώσεων καί ἀπόψεων ὡς θεσφάτων δέν ἐπιλύει τά προβλήματα πού ὑπάρχουν. Τό ἀντίθετο μάλιστα. Μέ αὐτές τίς μεθοδεύσεις ὄχι μόνον ἐπαναλαμβάνονται λάθη, τά ὁποῖα ἔχουν ἀρνητικές ἐπιπτώσεις καί μάλιστα πιό σοβαρές ἀπό ἐκεῖνες πού προκάλεσαν στόν χρόνο κατά τόν ὁποῖο διατυπώθηκαν γιά πρώτη φορά, ἀλλά (τό χειρότερο) στήνονται θεωρίες μέ βάση αὐτά.

Ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ἐπιδροῦν καταστροφικά εἶναι ἁπλού-

στατος καί ἀφορᾶ τό γεγονός τῆς διαφορετικῆς ἱστορικά κοινωνικῆς κατάστασης πού ἐπικρατεῖ στίς σημερινές συνθῆκες, ἡ ὁποία ἀπέχει κατά πολύ –τόσο χρονικά, ὅσο καί οὐσιαστικά– ἀπό τόν χρόνο κατά τόν ὁποῖο διατυπώθηκαν. Αὐτό τό ὁποῖο μποροῦν νά προσφέρουν αὐτές οἱ ἀπόψεις εἶναι ἡ δυνατότητα –μέσα ἀπό μία πολύ πλούσια σέ γνώση καί ἐμπειρίες (ἀρνητικές καί θετικές) πορεία πού διανύθηκε– εἶναι ἡ κατανόηση σέ βάθος τῆς οὐσιαστικής διεργασίας πού εἶναι δυνατόν νά ἀκολουθηθεῖ πρός τήν ἀνεξούσια καί ἄναρχη πραγματικότητα.

Εἶναι πέραν οἱασδήποτε ἀμφισβητήσεως ὅτι: **ἡ ἀνάδειξη καί ἐφαρμογή τῶν ἀναρχικῶν ἀπελευθερωτικῶν ἰδεῶν, ἀπόψεων, θεωρήσεων καί πρακτικῶν δέν περνᾶ μέσα ἀπό τσιτάτα καί θέσφατα**, ἀλλά μέσα ἀπό τήν κατανόηση τῆς κίνησης τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἰδεῶν καί τό ξεκαθάρισμα ἀπό τίς ἐμβόλιμες ἐξουσιαστικές νοοτροπίες καί πρακτικές πού ἀναπόφευκτα προκύπτουν.

Οἱ «κλασσικοί» τούς ὁποίους ἐπικαλοῦνται καί μνημονεύουν οἱ ὀπαδοί τοῦ ἀναρχισμοῦ, καλά ἔκαναν καί ἔγραψαν τίς ἐμπειρίες καί τίς ἀπόψεις τους. Οἱ «σύγχρονοί» τους, ὅμως, δέν ἔχουν τίποτα νά ποῦν γιά μία πορεία πού ἔχει διανύσει ἡ κυριαρχία καί οἱ, σκλαβωμένοι στήν πολύμορφη ἐξουσία, ἄνθρωποι τά τελευταῖα 160 χρόνια; Τίποτα ποῦ νά ξεπερνᾶ τίς κονσερβαρισμένες ἀπόψεις ποῦ ἀναμασῶνται χωρίς τήν παραμικρή διάθεση κάποιας ἀπόπειρας ἀνάλυσης;

Αὐτό ὁδηγεῖ σέ δυό ἐκδοχές: ἤ δέν ὑπάρχει δυνατότητα ἤ δέν ὑπάρχει θέληση γιά μία ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση. Ἄν αὐτό, τό τελευταῖο, δέν δείχνει ἀδιαφορία καί ἀνευθυνότητα, σάν τί ἄλλο μπορεῖ νά ἐκληφθεῖ; Πάντως, γιά ἐμᾶς, **ἡ ἀναρχία συνεπάγεται εὐθύνες τίς ὁποῖες ἀβίαστα ἀποδέχονται ὅσοι, μέ τήν ἐλεύθερη θέλησή τους, ἐντάσσουν τόν ἑαυτό τους σέ μία ἀναρχική ἀπελευθερωτική διεργασία**. Αὐτό σημαίνει πώς κάθε σκέψη καί κάθε πράξη ἀποσκοπεῖ στό γενικό καλό καί συνεπῶς ὀφείλουμε νά μή παραμελοῦμε τήν ἀνάδειξη, μέ οὐσιαστικό τρόπο, τῶν ἀναρχικῶν ἀπελευθερωτικῶν θεωρήσεων καί πρακτικῶν. Ἑπομένως, **ἡ ἔντονη ἀναζήτηση καί ἡ σέ βάθος διερεύνη-**

ση ἰδεῶν, ἀπόψεων καί καταστάσεων εἶναι περισσότερο ἀπό ἀπαραίτητη.

Στήν πραγματικότητα, μία τέτοια διεργασία ἀπουσιάζει ἐπειδή ὁ λόγος τοῦ ἀναρχισμοῦ πάσχει ἀπό ὀξύμωρα σχήματα. Ἡ «ὀξύτητα» τῆς μωρίας του βρίσκεται στό γεγονός πώς προβάλλει ἀντιφατικά θέματα κάνοντας τά πιστευτά ἤ πιστεύοντας τά σάν ἱκανά νά πραγματοποιηθοῦν, παρά τό γεγονός πώς τό κάθε μέρος τῆς ἀντίφασης ἀναιρεῖ κάποιο ἄλλο. Στήν δεύτερη αὐτή περίπτωση, (τῆς ἀντιφατικότητας καί ἀναίρεσης), αὐτό πού ἀναδεικνύεται καί κυριαρχεῖ εἶναι ἡ μωρία. Πρόκειται γιά ἕνα σύμπτωμα πού, ἐπίσης, διατρέχει σέ ἔντονο βαθμό τήν μαρξιστική θεωρία καλλιεργώντας τήν κατηγορία τῶν μωρόπιστων.

Βέβαια, εἶναι ἀληθές πώς οἱ ἰδέες ὅταν ριζώσουν στά μυαλά τῶν ἀνθρώπων γίνονται ἀκατανίκητη δύναμη, ἰδιαίτερα μάλιστα ὅταν συνδέονται μέ ὑποσχέσεις ὑλικῶν προνομίων καί ἑνός ἐπίγειου καταναλωτικοῦ παράδεισου, ὅπου ἡ ἀλλοτρίωση τῶν ἀνθρώπων ἀποκτᾶ, σέ ὁρισμένες περιπτώσεις, τρομακτικές διαστάσεις μεταλλάσσοντάς τους σέ ἀνδράποδα. Ἐπί προσθέτως, ἡ ἀνάπτυξη τῶν «παραγωγικῶν δυνάμεων» (στίς ὁποῖες περιλαμβάνεται καί ὁ ἐργάτης) στόν Μαρξισμό εἶναι ἕνα φαντασιακό κίνητρο, τοῦ ὁποίου τό τέλος δέν ὁρίζεται μέ κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, ὥστε νά γίνεται δυνατή ἡ κατανόηση τοῦ **πότε** καί **πῶς** καί, τό κυριότερο, μέ ποιό **τρόπο** θά ἐπιτευχθεῖ τό ἐπιδιωκόμενο ἀποτέλεσμα (τό «βασίλειο τῆς ἐλευθερίας»). Οἱ ἀοριστολογίες, ἔρχονται νά συνδεθοῦν μέ ἐξαγγελίες γιά τήν ἐπικείμενη ἐμφάνιση τῆς ὑλιστικῆς εὐδαιμονίας πού θά ἀποτελεῖ τήν προϋπόθεση γιά τήν κοινωνική ἀπελευθέρωση καί τό «κρατικό μαράζωμα». Ἡ ἀνεπιφύλακτη ἀποδοχή τῆς τεχνολογίας καί τῆς «προόδου», ἐγκυμονεῖ διαρκεῖς καί ἀξεπέραστους κινδύνους ὄχι μόνο γιά τήν ἀνθρωπότητα ἀλλά καί γιά τό σύνολο τοῦ πλανήτη.

Παρ᾽ ὅλα αὐτά, διαπιστώνεται μία «ἄνευ προϋποθέσεων» ἀποδοχή ὄχι μόνο μαρξικῶν ἀλλά καί γενικότερα ἀριστερῶν ὅρων καί κυρίως θέσεων, πού πολλές φορές κατατίθενται καί ἐκτίθενται μέ προφανή ἀντιφατικότητα. Ὑπάρχει, ἀκόμη, ὁ ἰσχυ-

ρισμός τῆς σύνθεσης τῶν ἀντιθέσεων πού προσπαθεῖ νά κατευθύνει τήν σκέψη σέ «ἀπύθμενα βάθη». Ἀλλά τί εἴδους σύνθεση ἀντιθέσεων εἶναι αὐτή, ὅταν γίνεται προσπάθεια νά συντεθεῖ π.χ. ὁ σιδερόστοκος μέ τό πιλάφι;

Τό ἐρώτημα ποῦ θά μποροῦσε νά τεθεῖ εἶναι: Θεωρεῖται ἐπουσιώδης καί μή ἀναγκαία ἡ τεχνολογική ἐξέλιξη καί ἡ πρόοδος; Ὅσον ἀφορᾶ τήν πρόοδο, ἐκεῖνο πού χρῄζει ἰδιαίτερης προσοχῆς εἶναι ἡ ἀντίληψη καί ἡ γνώση γύρω ἀπό αὐτήν την ἔννοια. Ἀπαιτεῖται νά τονισθεῖ καί κυρίως νά διευκρινιστεῖ τό πολύπτυχο: **Πρόοδος τίνος, ὡς πρός τί, μέ ποιό σκοπό καί ποιά ἀποτελέσματα;**

Ὅταν οἱ ἀνθρώπινες ὁμάδες ἀποδέχτηκαν ὡς δῶρο τόν λωτό τῆς ἐξουσίας καί ἐν συνέχειᾳ τόν ἔφαγαν, ὡς γνήσιοι Λωτοφάγοι, ξέχασαν τήν μεγάλη ἀλήθεια πού μας λέει πώς **ὅταν ἐνισχύεις αὐτό πού ἀνήκει σέ ἄλλον, ὑποδουλώνεσαι περισσότερο σ' αὐτόν** καί γίνεσαι ἀκόμα πιό δέσμιος στίς συνθῆκες πού σου ἐπιβάλει, ἀφοῦ αὐτή ἡ ἐνίσχυση τόν κάνει νά πηγαίνει ἀκόμα πιό μπροστά στούς σχεδιασμούς του πού εἶναι ἀσύμβατοι μέ τό γενικό καλό. Ὁ μαρξισμός εἶναι ἐξουσιαστικός καί ὁ,τιδήποτε ἀπορρέει ἀπό αὐτόν δέν μπορεῖ νά ἀποδίδει κάτι τό διαφορετικό, ἐκτός ἀπό ἐξουσία καί ὑποταγή.

Ὁ λωτός τῆς ἐξουσίας, ὁ Μαρξισμός (καί ἡ Λενινιστική προέκτασή του) παρουσίασε σάν τό μέγιστο τῶν ἀγαθῶν τήν ἐκβιομηχάνιση, αὐτήν τήν κατάρα πού ἔδωσε στήν ἐξουσία τήν εὐχέρεια ὄχι μόνο νά παραπλανήσει ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἀλλά καί νά δυναμώσει τήν ἐπιβολή της μέσω τῆς ἀνάπτυξης τῶν «παραγωγικῶν δυνάμεων», τήν προώθηση τῆς ὑπερκατανάλωσης καί τῆς μαζοποίησης τῶν ἀνθρώπων μέσα ἀπό τήν αὐξανόμενη ἐξάρτησή τους ἀπό ἀντικείμενα περιστασιακῆς χρήσης καί ἀμφιβόλου χρησιμότητας.

Μέσα ἀπό τήν «ὀργάνωση τῆς ἐργασίας» (καί τῆς ὑποτιθέμενα ὑπαρκτῆς τάξης) ἔγιναν ἄπειρες βελτιώσεις, ἐξελίξεις καί προσαρμογές στό σύγχρονο ἐξουσιαστικό σύστημα παραγωγῆς, πού ἀρκετοί ἀκόμα ἐπιμένουν νά τό ὀνομάζουν καπιταλιστικό.

Ὁ Μαρξισμός κατασκεύασε, ἐπίσης γιά πολύ συγκεκριμέ-

νους λόγους, τήν ἀντίθεση κεφαλαίου καί ἐργασίας προσπαθώντας νά τήν ἀναγάγει στήν «ἀντίθεση» μεταξύ «προλεταριάτου» καί ἀστικῆς τάξης. Ποιό λόγο, ὅμως, ἔχουν οἱ ἀναρχικοί νά ἀποδέχονται καί νά προβάλλουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τήν ἀντίθεση; Ἀπό ἄποψη οὐσίας, κανέναν! Ἐπειδή, ἁπλούστατα, **γιά τήν ἀναρχία ἡ κύρια καί οὐσιαστική ἀντιπαράθεση εἶναι ἀνάμεσα στήν ἐξουσία καί τήν ἐλευθερία** (χωρίς νά ἀναφέρουμε καί μία σειρά ἀπό ἐπίσης οὐσιώδη ζητήματα πού καλύπτουν μία ὁλική θεώρηση τῶν πραγμάτων ἀπό ἀναρχική σκοπιά). Ποιός ὁ λόγος νά ὑποβιβάζεται ἡ κύρια καί οὐσιαστική ἀντίθεση σέ μία ἄλλη, ἡ ὁποία εἶναι «φύσει» καί «θέσει» μερική; Ὁ λόγος εἶναι ἡ προφανής ἐπίδραση τοῦ ἀναρχισμοῦ πού, παρακάμπτοντας θεμελιακές ἀναρχικές ἰδέες, προσπαθεῖ νά ἀντικαταστήσει τήν ἀναρχία μέ τόν Μαρξισμό.

Ἄν θελήσουμε, μάλιστα, νά προσεγγίσουμε τά σημεῖα σύγκλισης ἀλλά καί «ταυτοποίησης» τοῦ ἀναρχισμοῦ καί τοῦ Μαρξισμοῦ (στήν Λενινιστική ἤ μή ἐκδοχή του) θά διαπιστώσουμε πώς ὑπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά πού ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία. *Ἡ ἄποψη περί τῆς ἐργατικῆς τάξης, ὁ τρόπος τῆς ἀνάλυσης, ἡ ἀποδοχή τῆς πολιτικῆς καί ἡ συγκρότηση κινήματος* εἶναι ὁρισμένα ἀπ᾽ αὐτά πού ἀποτελοῦν τά καθοριστικά στοιχεῖα πού κάνουν ἀναγνωρίσιμη αὐτήν τήν ταυτοποίηση.

Ὅσο περισσότερο ἐμβαθύνει κάποιος στό θέμα τῆς ἀπόπειρας γιά τήν συγκρότηση μίας τάξης πού θά ἀποσκοπεῖ στήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, ἀντιλαμβάνεται ὅτι **δέν ἔχει νά κάνει μόνο μέ ἕνα κακό προηγούμενο, ἀλλά καί ἕνα πολύ χειρότερο ἑπόμενο**, ἀφοῦ τελικά ἐκεῖνο πού ἔχει ἀποδειχθεῖ εἶναι ἡ ἐνίσχυση τῆς ὑπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Ἐπί προσθέτως, ἡ ἀποδοχή τῆς ὕπαρξης τῶν τάξεων –καί ἀκόμη περισσότερο– ἡ προσπάθεια προσδιορισμοῦ ἑνός κοινωνικοῦ στρώματος ὡς τάξης, εἶναι ἡ ἀναγνώριση καί κατοχύρωση ἑνός ἀκόμη διαχωρισμοῦ, καθ᾽ ὅσον καί ἡ διαδικασία γιά τόν προσδιορισμό της, πέραν τοῦ ὅτι ἐπιτείνει ἀκόμα περισσότερό τους διαχωρισμούς, διευκολύνει τήν χειραγώγηση τοῦ κόσμου, πού δένεται μέ τήν μία ἤ τήν ἄλλη διαχωριστική λογική καί πρακτική. Οὔτε, ὅμως, αὐτό ταιριάζει

μέ τίς ἀναρχικές ἐπιδιώξεις πού σαφέστατα ἀντιπαλεύουν τούς διαχωρισμούς καί τήν ἀνταγωνιστικότητα.

Ἐρχόμαστε, τώρα, σέ ἕνα ἰδιαίτερης σημασίας σημεῖο. Ἡ ἀνταγωνιστικότητα εἶναι συστατικό τῆς κοινωνίας καί ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένως **κοινωνία, τάξη καί κράτος παραμένουν συνδεδεμένα μεταξύ τους**. Οἱ ἄνθρωποι πού ἀγωνίζονται γιά τήν ἀναρχία εἶναι προφανές πώς δέν θά μποροῦσαν νά ἀποδεχτοῦν τήν διατήρηση τῶν βασικῶν ἀνταγωνιστικῶν χαρακτηριστικῶν πού ὑπάρχουν στίς παροῦσες συνθῆκες ἐξουσίας κι ἐκμετάλλευσης.

Και ὅμως, αὐτό ἀκριβῶς προωθεῖται ἀπό τόν ἀναρχισμό!

Ἀναφερθήκαμε προηγουμένως γιά τήν μωρία πού γίνεται πιστευτή καί ἀποδεκτή χωρίς δεύτερη σκέψη. Ἰδού, λοιπόν, τό κορυφαῖο σημεῖο πού διαρκῶς ἐπαναλαμβάνεται ἀπερίσκεπτα: **Ἀταξική κοινωνία!** Αὐτή εἶναι μία κορύφωση τῆς ἐξαπάτησης καί τῆς κουτοπονηριᾶς, πού φορᾶ τόν μανδύα τῆς δῆθεν ἀπελευθέρωσης. Ἡ καραμέλα χρησιμοποιεῖται γιά περισσότερο ἀπό ἐνάμιση αἰῶνα. Κι ὅμως. Ἡ ἀκλόνητη μωροπιστία δέν ἀφήνει περιθώρια δεύτερης σκέψης. Διατύπωση καί «στόχος» τῆς Μαρξιστικῆς-Λενινιστικῆς θεωρίας καί τῆς ἀπεριόριστης πολιτικῆς σπέκουλας εἶναι ἡ «ἀταξική κοινωνία». Τί περίεργο στ' ἀλήθεια! Τόν ἴδιο «στόχο» προβάλλει καί ὁ ἀναρχισμός! Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πώς ἡ ἐξουσιαστική ἰδεολογία καί λογική διοχετεύεται μέσα ἀπό τήν ἀποδοχή τοῦ στερεότυπου ὅρου «ἀταξική κοινωνία».

Ἀπόψεις αὐτοῦ τοῦ τύπου δέν λύνουν τήν τρομακτική ἀντίφαση μεταξύ μίας πραγματικότητας χωρίς τάξη (δηλαδή χωρίς διαχωρισμούς καί κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις) καθώς τήν ἴδια στιγμή τοποθετοῦν ἰσότιμα καί δίπλα-δίπλα τόν πλέον χαρακτηριστικό παράγοντα ταξινόμησης καί διαχωρισμοῦ τῶν ἀνθρώπινων ὁμάδων καί ἀτόμων μίας δεδομένης ἐξουσιαστικῆς καί ἀνταγωνιστικῆς συνθήκης: **τήν κοινωνία**.

Ὅμως, **ἡ ἀναρχική θεώρηση τῆς ὁλικῆς ἀπελευθέρωσης ἀποσκοπεῖ ὄχι μόνο στήν καταστροφή τοῦ κράτους, ἀλλά ἐπιφέρει τήν ταυτόχρονη διάλυση τῆς κοινωνίας καί τῆς Τάξης, δεδομέ-**

νου πώς εἶναι ὁ συντελεστής τῆς συνύπαρξής τους. Ἑπομένως δέν εἶναι δυνατό νά ἐπιδιώκεται ἡ σύσταση, ἀνασύσταση ἤ ἀντικατάσταση κανενός ἀπό αὐτά, ἐπειδή κάτι τέτοιο θά σήμαινε τήν παλινόρθωση τῆς ἐξουσιαστικῆς κατάστασης πού προϋπῆρχε. Ἐπί πλέον, γνωρίζουμε πολύ καλά πώς ἡ ἱστορία τῆς Τάξης ἔχει ὄχι ἁπλά οὐσιώδεις ὁμοιότητες μέ τήν ἱστορία τοῦ κράτους, ἀλλά ἀπό ἕνα, πολύ κοντινό στήν ἀφετηρία τους, σημεῖο καί ἔπειτα **ταυτίζονται**.

Ἑπομένως, **μία ἀναρχική ἐπανάσταση δέν μπορεῖ νά ἀποσκοπεῖ στήν ἀνασύσταση τῶν κοινωνικῶν δομῶν, ἐπειδή αὐτό σημαίνει ἀνασύσταση τῶν ἐξουσιαστικῶν δομῶν καί σχέσεων καί κατά συνέπεια τοῦ κράτους**. Δέν χρειάζεται νά ἐπαναλάβουμε τί σημαίνει ἡ προσπάθεια γιά τήν συγκρότηση μίας τάξης. Ἄρα διαυγέστερο συμπέρασμα δέν θά μποροῦσε νά ὑπάρχει. **Δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει ἀπουσία τάξεων καί ταυτόχρονα νά ὑπάρχει κοινωνία**. Αὐτό πού θά προκύψει θά εἶναι κάτι πλήρως διαφορετικό.

Θά μπορούσαμε νά συνεχίζουμε τήν ἀπαρίθμηση ἀνάλογων ἀντιφατικῶν καί ἐξουσιαστικῶν θέσεων καί ἀπόψεων πού προβάλλονται μέσω τοῦ ἀναρχισμοῦ. Δέν βρίσκεται, ὅμως, κάτι τέτοιο στά ἐνδιαφέροντα αὐτοῦ τοῦ κειμένου.

Αὐτό στό ὁποῖο χρειάζεται νά σταθοῦμε γιά λίγο εἶναι τά ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιοῦνται ἀπό ὅσους ἀναφέρονται στόν ἀναρχισμό προκειμένου νά «τεκμηριωθεῖ» καί νά συνεχιστεῖ ὁ ἐναγκαλισμός τοῦ ἀναρχισμοῦ μέ τήν ἐξουσιαστική θεωρία τοῦ Μάρξ. Οὐσιαστικά πρόκειται γιά δυό τετριμμένες προφάσεις πού ἐπαναλαμβάνονται σέ διάφορες παραλλαγές.

Τό **πρῶτο** επιχείρημα, ἀφορᾶ τήν ὑποτιθέμενη δυσκολία εἰσροῆς ἀναρχικῶν ἰδεῶν μέσα στό ὑπάρχον σύστημα. Ὅποτε σάν ἐργαλεῖο ἀνάλυσης χρησιμοποιεῖται ὁ Μαρξισμός προκειμένου νά γίνει δυνατῆ ἡ «διείσδυση» στήν κοινωνία. Ποιό εἶναι αὐτό τό ἐργαλεῖο ἀνάλυσης; **Προφανέστατα πρόκειται γιά τήν ἀνάλυση τῆς κοινωνίας μέ ταξικούς ὅρους**. Ἀλλά, ὅλα ὅσα ἔχουμε ἀναφέρει μέχρι τώρα καθιστοῦν ὄχι ἁπλά ἀπορριπτέο αὐτό τό «ἐργαλεῖο» ὡς μέσο ἀνάλυσης, ἀλλά ἀποδεικνύουν πώς

δέν στηρίζεται στήν πραγματικότητα. Ἄς μήν ἀναφερθοῦμε παραπέρα σέ σχέση μέ τήν καρικατούρα τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ὁριστικά καί ἀμετάκλητα ἕνα ἀπαραίτητο ἀξεσουάρ τόσο τῶν σκουπιδοτενεκέδων τῆς ἱστορίας, ὅσο καί τῶν συνήθων ἀπορριμματοδεκτῶν. Στήν πραγματικότητα, ὁ Μαρξισμός, ὁ Λενινισμός καί οἱ σύγχρονες ἐκδοχές τους εἶνε ἕνα κατασκεύασμα, ἕνας ἐπιστημονισμός πού καθιερώνει τήν ἐξουσία καί τήν κυριαρχία μέσω τῆς ὑποδούλωσης καί τῆς καθήλωσης τῶν ἀτομικοτήτων καί τῶν ἀνθρώπινων ὁμάδων στίς ἄμεσες ἀνάγκες (π.χ. τῆς ἐπιβίωσης), ὅπως ἀκριβῶς κάνει κάθε ἐξουσιαστική ἰδεολογία.

Ἀλλά καί σέ σχέση μέ τήν χρήση τοῦ **ἐργαλείου ἀνάλυσης**, αὐτό τό ὁποῖο χρειάζεται νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν εἶναι πώς κι αὐτό χρῄζει ἰδιαίτερης ἀντιμετώπισης. Αὐτή ἀφορᾶ τήν θεμελιακή ἀναρχική ἄποψη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ **σκοπός** καί τά **μέσα**, πού χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἐπίτευξή του, πρέπει νά βρίσκονται σέ ἁρμονική σχέση. Θά πρέπει, δηλαδή, τά μέσα νά μήν ἀντιφάσκουν ἤ νά ἀντιτίθενται πρός αὐτά πού ἐπιδιώκονται. Ἔρχονται, ὅμως, κατά κύματα, οἱ ἀρνητές καί προσπαθοῦν νά ἐξαφανίσουν μέσω τῆς πολιτικῆς, δηλαδῆ μέσω τοῦ ἐφικτοῦ, αὐτήν τήν πρωταρχική ἄποψη.

Ἄς προσπαθήσουμε νά τό κάνουμε ἀκόμη πιό κατανοητό. Μία θεμελιακή ἀναρχική ἄποψη δέν ἀποσκοπεῖ στήν τεχνική διεκπεραίωση τῆς ἰδέας, ἀλλά ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμα μίας σειρᾶς στοιχείων πού **συμπληρώνουν καί ἀναδεικνύουν τήν οὐσία αὐτῆς τῆς ἰδέας**. Εἶναι χαρακτηριστικό πώς μέσω τῆς πολιτικῆς **οἱ ἰδέες χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ ἐφικτοῦ**, χωρίς ὅμως νά ὑπάρχει ἐμβάθυνση καί κατανόηση τοῦ περιεχομένου τους. Μέ τέτοιου εἴδους ἐξουσιαστικές μεθόδους ἐπιχειρεῖται νά κτυπηθεῖ καίρια ἡ ἰδέα, νά ἀπογυμνωθεῖ καί νά μήν μπορέσει τό περιεχόμενο, ἡ οὐσία της, νά προσεγγίσει τούς ἀνθρώπους καί ἔτσι νά μήν γίνει δυνατή ἡ δημιουργία ἐναύσματος γιά ἀπελευθερωτικές διεργασίες. Δέν ὑπάρχει λόγος νά διερωτᾶται κάποιος ποῦ καταλήγουν ὅλες αὐτές οἱ πρακτικές, ἀφοῦ **ἡ πολιτική εἶναι ἕνα μέσο γιά τόν ἐκφυλισμό**

ὄχι μόνον αὐτῶν πού τήν ἐφαρμόζουν, ἀλλά καί τῶν ἰδεῶν πού χρησιμοποιοῦν, ἐπειδή γιά τούς σκοπούς τῆς ἐξουσίας κατασκευάζονται ἰδεολογίες καί ἰδεολογήματα πού ἀπομακρύνουν ἀπό τήν ἰδέα.

Ἴσως νά ἐνοχλοῦν οἱ κατά καιρούς ἐπαναλαμβανόμενες θεμελιακές ἀπόψεις τῆς ἀναρχίας. Φαίνεται, πάντως, πώς κανενός εἴδους ἐπανάληψη (ἀκόμα κι ὅταν ἀφορᾶ θεμελιακές ἀπόψεις, ἐπιβεβαιωμένες καί καθοριστικές γιά τήν ἔκβαση τοῦ ἀναρχικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, πού ἰσχύει καί σέ ὅλες τίς περιπτώσεις προσπαθειῶν) δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποφέρει ἀποτελέσματα στά «ὦτα τῶν μή ἀκουόντων», οἱ ὁποῖοι μέ δογματική νοοτροπία θά συνεχίζουν τόν δρόμο τοῦ ἰησουίτικου κανόνα «ὁ σκοπός ἁγιάζει τά μέσα».

Ποσῶς μας ἀπασχολεῖ μία τέτοια πορεία. Ὀφείλουμε, σταθερά, νά διατυπώσουμε τίς ἀπόψεις, τίς ἀναλύσεις, τίς πεποιθήσεις μας. Νά μήν ὑποκύπτουμε στίς «εὔκολες λύσεις» ἐκθειάζοντας μία ἐξουσιαστική μεθοδολογία, ἕνα ἐργαλεῖο τό ὁποῖο μάλιστα ἐμφανίζεται ὡς ἀναντικατάστατο. Αὐτή ἡ «μοναδικότητα» εἶναι ἕνας τρόπος μέ τόν ὁποῖο συγκαλύπτεται ἡ σέ βάθος ἐξουσιαστική φύση αὐτῶν τῶν ἰδεολογικοπολιτικῶν κατασκευῶν.

Πάντως, ἐάν ὑπῆρχε ἤ ὑπάρχει ἀνάγκη χρήσης ἐργαλείων, γιά ποιό λόγο αὐτά θά ἔπρεπε νά εἶναι τά ἐξουσιαστικά ἐργαλεῖα;

Σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τό **δεύτερο** ζήτημα τῆς διείσδυσης, τό ἐρώτημα ἀπό ἕνα σημεῖο καί ἔπειτα μπορεῖ νά εἶναι: τί προηγεῖται καί τί ἀκολουθεῖ; Ἄν ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἔχει σάν ἀφετηρία καί θεμέλιό της τήν ἐξουσία, τότε σημαίνει πώς οἱ ἀναρχικές ἀπόψεις ἔρχονται ἀπό τά ἔξω (ὅτι εἶναι κατασκευασμένες) προσπαθώντας νά ριζώσουν στά μυαλά τῶν ἀνθρώπων. Ὅποτε θά ἔχει βάση αὐτό τό ὁποῖο ἐπικαλοῦνται οἱ ὑποστηρικτές τῆς θεωρίας αὐτῆς, γιά διείσδυση, δηλαδή, τῶν ἀναρχικῶν ἰδεῶν καί τή δυσκολία τους νά γίνουν ἀποδεκτές ἀπό τόν κόσμο.

Ὅμως, εἶναι πράγματι ἔτσι; Ἡ μέχρι σήμερα πορεία τῆς ἀνθρωπότητος, ἱστορικά, ἔχει ἀποδείξει τό ἐντελῶς ἀντίθετο. Ὅποτε τό ζήτημα παραπέμπει στήν ἀφετηρία, στίς ρίζες τῆς κάθε ἰδέας, θεωρίας καί πράξης καί στήν προκειμένη περίπτω-

ση τῆς ἀναρχίας. Ἀλλά στήν περίπτωση τῆς ἀναρχίας ὑπάρχει στήν οὐσία ἕνα ξεπέρασμα τῶν περιορισμένων ὁρίων τῆς θεωρίας. Ἐπειδή, η αναρχία, **εἶναι μία θεώρηση τοῦ ὅλου, μέ τήν ὁποία ἐπιδιώκεται ἡ ἐπαναπροσέγγιση τῆς ὁλότητας καί κατά συνέπεια ἐπαναοικειοποίηση ὅλων ὅσων στήν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος ἀπωλέσθησαν ἤ δέν ἑδραιώθηκαν μέσα ἀπό μία συνεχή ἀνάδειξη καί ἀνέλιξή τους**.

Δέν χρειάζεται νά πάει κάποιος μακριά γιά νά κατανοήσει πώς ἡ «θεωρία» γιά τήν ὑποτιθέμενη «ἀδυναμία» διείσδυσης ἤ εἰσροῆς τῶν ἀναρχικῶν ἰδεῶν μέσα στόν κοινωνικό χῶρο θέτει ἐκ τῶν πραγμάτων τίς ἀναρχικές ἰδέες σέ κατώτερη μοῖρα ἀκόμα κι ἀπό αὐτό τό μαρξικό κατασκεύασμα, ἀφοῦ αὐτό ἔχει τό «πλεονέκτημα» τοῦ καλύτερου ἐργαλείου ἀνάλυσης.

Ἀρκεῖ κάποιος νά ἀναλογισθεῖ πώς αὐτά τά ζητήματα τίθενται ἀπό ὅσους αὐτοαποκαλοῦνται ἀναρχικοί καί θά καταλάβει τό πόσο ἐπιβλαβής γιά τήν ἀναρχική ἀπελευθερωτική προσπάθεια ἔχει καταντήσει ὁ ἀναρχισμός.

Ἀπέναντι σέ τέτοια φαινόμενα καί καταστάσεις ὀφείλουμε νά ἔχουμε σταθερή προσήλωση στό ἀναρχικό ἰδεῶδες. Αὐτό, εἶναι ἱκανό νά μᾶς ἀποτρέπει ἀπό τήν ἀποδοχή τῶν ἐξουσιαστικῶν προτύπων γιά τήν ἐπίτευξη τῆς ὁλικῆς ἀπελευθέρωσης, ἀφοῦ αὐτά τά πρότυπα ἀναιροῦν τήν ἀπελευθερωτική διεργασία. Ἔτσι, δέν χρειάζεται νά συγκροτηθεῖ κάποια τάξη, ἐπειδή **συγκροτημένη τάξη σημαίνει ἐξουσιαστικά δομημένη καί, ἑπομένως, ἐπιβαλλόμενη**.

Ἐπί πλέον, ἡ ἀναρχία δέν εἶναι δυνατόν νά ἀφορᾶ συγκεκριμένη τάξη, ἐπειδή δέν ἔχει ταξική διάσταση, οὔτε χρειάζεται νά ἀναζητᾶ κάποιο «ἐπαναστατικό ὑποκείμενο», ἐπειδή περιλαμβάνει τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ταξική προσέγγιση καί ὁ ἐγκλωβισμός σ' αὐτήν συνιστᾶ τήν κραυγαλέα ἄρνησή της. Σ' αὐτήν τήν παγίδα, δυστυχῶς, ἔπεσαν πολλοί ἀπό τούς γνωστούς ἀναρχικούς του 19ου αἰῶνα.

Ἄς ἔχουμε διαρκῶς κατά νοῦ πώς **ἡ ἀναρχία εἶναι ἕνα συνολικό γεγονός**, στό ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μέν σημαίνουσα θέση, ἀλλά αὐτή τους ἡ θέση ξεπερνᾶ τό ἀνθρώπινο γένος, δεδο-

μένου πώς διά τῆς ἀναρχίας ἀποσκοποῦμε στήν πολύπλευρη καί ὁλόπλευρη ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξη τόσο τῆς ἀνθρώπινης ὅσο καί κάθε ἄλλης ὀντότητας, πού ἐνοικεῖ σ' αὐτόν τόν πλανήτη. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού ἡ ἀνάδειξή της δέν μπορεῖ νά παραδοθεῖ, διαχωρισμένα, στά χέρια τῆς οἱασδήποτε κοινωνικῆς κατηγορίας («πού θά ἀναλάβει νά τήν διαχειριστεῖ γιά τόν ἑαυτό της»). Ἐμπεριέχει μία ὁλιστική διάσταση καί γι' αὐτό τό λόγο ἀφορᾶ πρώτιστα τούς ἀνθρώπους, πού καλοῦνται νά ἀναλάβουν καθοριστική θέση καί νά δράσουν ἀνάλογα. Αὐτή τους ἡ θέση εἶναι πού **ξεπερνᾶ σέ δυναμική τούς ἴδιους καί ἔρχεται νά συντεθεῖ μέ τήν ὁλότητα μέσα στήν ὁποία βρίσκονται**. Δέν συμπορεύεται μέ τήν ἀναρχία ἡ ἀνατροπή τοῦ ὅλου καί ἡ ἀντικατάστασή του ἀπό τό μέρος, πού στήν προκειμένη περίπτωση θά εἶναι κάποια τάξη.

Ἑπομένως, ὡς ἀναρχικοί δέν ἀναζητοῦμε τήν συγκρότηση μίας τάξης, ὅσο «προνομιούχα» (καί πολλά ὑποσχόμενη) καί ἄν ἐμφανίζεται, ἐπειδή ἡ ὑπόθεση τῆς ὁλικῆς ἀπελευθέρωσης ἀφορᾶ ὄχι μόνον τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά ἐκτείνεται καί πέρα ἀπό αὐτούς. Τά δεκανίκια καί οἱ πλασματικές καταστάσεις δέν ἀπελευθερώνουν. Ἀντίθετα κατασκευάζουν αὐταπάτες καί ἀπελευθερωτικές ἐπιφάσεις.

Γι' αὐτό καί μία ἀπό τίς «ἀπαντήσεις» πού ἔχουν καί μποροῦν νά δώσουν οἱ ἀναρχικοί ἀπέναντι σέ ὅλη αὐτή τήν ἐξουσιαστική πολυπλοκότητα, ἡ ὁποία περιβάλλει τόν κόσμο, εἶναι ἡ ἐπιστροφή στήν **ἁπλότητα** καί **ἡ ἀναδρομή στήν οὐσία τῆς ζωῆς**, πέρα ἀπό τίς οἰκονομικές καί παραγωγικές ψευδαισθήσεις πού ἐπιδροῦν ἀποπροσανατολιστικά καί ἐγκλωβίζουν συνειδήσεις. Αὐτό σημαίνει ἔμπρακτη ἀποκόλληση ἀπό τά ἐξουσιαστικά πρότυπα καί προσπάθεια ἀνάδειξης τῶν ἀπελευθερωτικῶν διεργασιῶν πού ἐκδηλώθηκαν σ' ὅλη τήν ἱστορική πορεία. Σημαίνει τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐξουσιαστικῶν σταθμῶν σάν αὐτό πού πραγματικά εἶναι: **πρόσκαιροι**.

Συνεπῶς, ἀπό ἀναρχικῆς σκοπιᾶς προέχει ὁ αὐτοκαθορισμός τῶν ὑποκειμένων καί τῶν δρώντων μέσα στόν κοινωνικό χῶρο, εἴτε πρόκειται γιά ὁμάδες εἴτε γιά ἄτομα. Ὁ ἐπανακαθορισμός

τῶν σχέσεων καί ὁ αὐτοπροσδιορισμός τους, μακρυά ἀπό κάθε εἴδους σανίδα σωτηρίας.

Ἐπειδή, ὡς ἀναρχικοί δέν ἤρθαμε νά σώσουμε τόν κόσμο, ἀλλά νά τόν βοηθήσουμε νά ἀναδείξει τίς ἐσώτερες δυναμικές καί ἱκανότητες πού διαθέτει, προκειμένου νά ἀπελευθερωθεῖ οὐσιαστικά καί μόνιμα.

Σέ αὐτό τό δοκίμιο ἀσχολούμαστε μέ μία «πραγματικότητα» πού ἀπασχολεῖ γιά ἑκατονταετίες τήν σκέψη καί τήν δράση ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων τοῦ πλανήτη. Πρόκειται γιά τήν ἐκκρεμότητα πού ἀφορᾶ τό ζήτημα τῆς τάξης καί τῆς ἐξουσίας, τήν μεταξύ τους σχέση, ἀλλά κυρίως τήν ἐπίδραση πού ἀσκοῦν στόν κοινωνικό χῶρο. Χρειάζεται, κατά τήν γνώμη μας, ἡ κατανόηση καί ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κατασταλάγματος μίας πορείας χιλιετιῶν καί ἡ δημιουργική ἀνάδειξη ἐκείνων τῶν ριζικῶν ἰδεῶν καί σκέψεων πού θά δώσουν, μέσα ἀπό μία οὐσιαστική διεργασία καί δράση, τήν λύση.

ISBN 978-960-9617-02-4